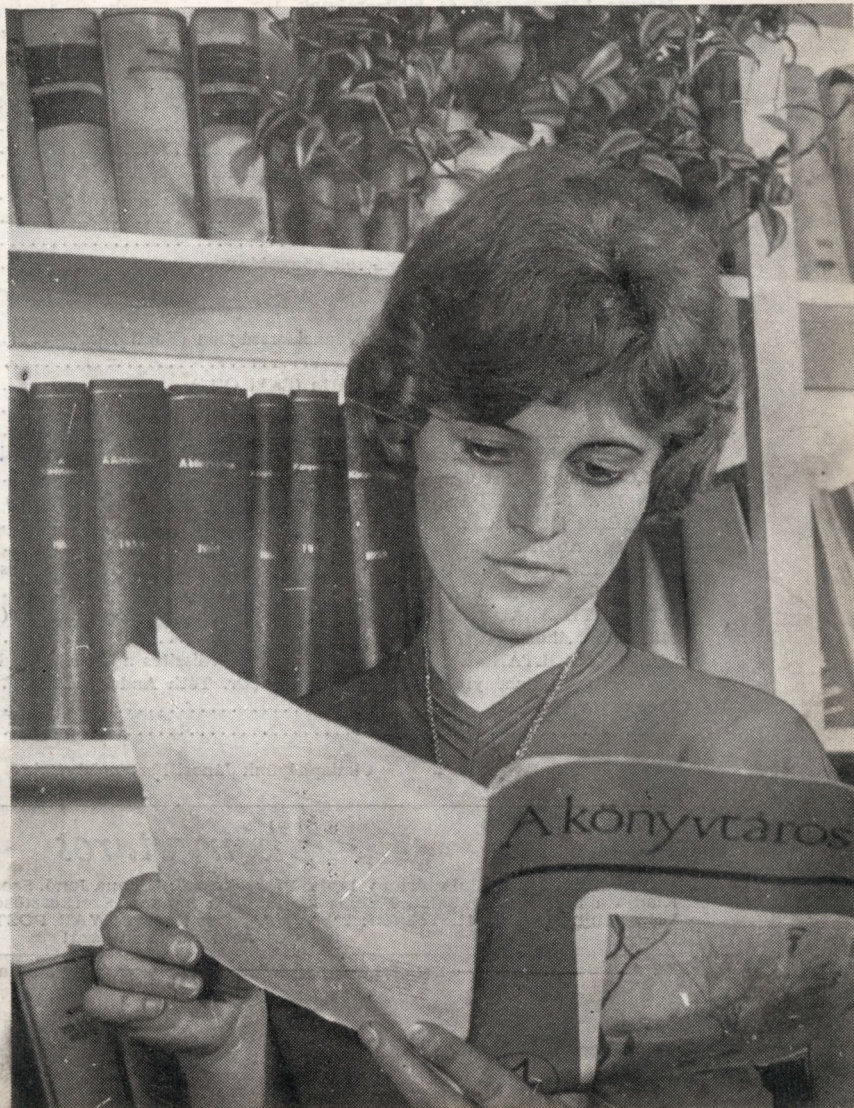

7400(2)

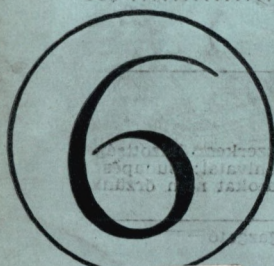
Térkép

A könyvtáros

1961. ÉVI JÚNIUS HÓ / TIZENEGYEDIK ÉVFOLYAM

MAGYAR KÖNYVTÁRSZAKMUNKÁSKÖZÖSSÉG
 OSZK

Kölcsönözhető

T A R T A L O M

	Oldal
SEBESTYÉN GÉZA: Tíz éves A Könyvtáros	321
SALLAI ISTVÁN: Olvasótorzvási terv készítése	327
RÓZSAHEGYI ISTVÁN: Termelőszövetkezeti tagok csoportos látogatása a könyvtárban	330
SZABÓ PÁLNÉ: A József Attila olvasómozgalom a Budapesti Konzervgyárban	331
PÁLDY RÓBERT: A könyvtáros műveltsége	332
ISZLAI ZOLTÁN: A Magyar Nemzeti Bibliográfia új előállítási módjáról	334
A könyvtárugy második öt éves tervének irányelveihez	
SZEKERES PÁL: Mégegyszer könyvtárugyunk egységéről	337
Dinnyés Lajos (1901—1961)	338
SZENTMIHÁLYI JÁNOS: Az ajánló bibliográfia időszerű problémái (2.)	339
KISS JENŐ: A műszaki fejlesztés és az üzemek könyvtárai	341
BALÁZS SÁNDOR: A szocialista és a szocialista címért küzdő munkabrigádok segítése szak- irodalommal	344
Így ne tervezzünk! (B. L.)	345
PAPP ATTILA: Nyári könyvtári foglalkozás az ifjúsággal	346
Válság, vagy csak tisztázatlan feladatok?	
GYÖRE PÁLNÉ: „Az utóbbi időben megváltozott a falu képe...”	349
GADÓ GYÖRGY: Jó, de még jobb lenne	350
SIMON LÁSZLÓNÉ: Az antiklerikális és az ateista könyvek ajánlásáról	351
Kérdezz — felelek	354
SZITA FERENC: Vasárnapi látogatás hat könyvtárban	355
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok	
REMETE LÁSZLÓ: Madzsar József	356

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

LÁNYI KAMILLA: Ember a csillagok között	359
LUKÁCSY SÁNDOR: Kriza János	360
Újabbkori irodalmunk marxista értékelése	362
VARGHA BALÁZS: Móricz Zsigmond és kiadói — 1960	365
CSOMOR TIBOR: A Búvár könyvek	367
Olvasás közben A kritika és az olvasó (P. L.)	369
Rokonlapjaink szemléje	370
FÁTH JÁNOS: Az üzemi tanácsok könyvtára	371

Könyvismertetések

KARL MARX: A polgárháború Franciaországban (Földi Tamás)	372
Dicső napok (G. Pásztor Mária)	373
ILLÉS BÉLA: Ahogy a kortárs látta (Csiki Ottó)	373
THURZÓ GÁBOR: József és Putifárné (Kövári Valéria)	374
GERGELY MIHÁLY: Kálvária és karrier (—i—)	374
PROSPER MERIMÉE: Szent Bertalan éjszakája — Colomba (Vámosi Pál)	375
SOLOHOV: Feltört ugar (Lékay Ottó)	376
JAN JÓZSEF SZCZEPANSKI: Odüsszeusz a hegyekben (Bába Mihály)	376
VILHELM MOBERG: Bevándorlók (Varga Balázs)	377
SZABÓ MAGDA: Álarcsobál (L. O.)	378
GABRIELLE GILDAS—ANDRIEWSKI: Felhőszakadás (Hajdú János)	379
KOMLÓS ALADÁR: A líra műhelyében (Pomogáts Béla)	379
BENCSÁTH ALADÁRNÉ: A kisdíák, nagydiák a munkáscsaládban (Bozóky Éva)	380
Mikszáth Kálmán (1847—1910) (Pók Lajos)	380
SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ: A magyarországi könyvdiszítés a XVI. században (Borsa Gedeon)	381
Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve (Dr. Tóth András)	382
Eseménynaptár	383
Hírek	384

Címlapképünk Jánosi Ferenc felvétele

A könyvtáros

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Főszerkesztő: Katona Jenő. Szerkeszti: a szerkesztőbizottság. Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA. Kéziratokat nem örzünk meg és nem adunk vissza!

TÍZ ÉVES A KÖNYVTÁROS

Vitatni lehet, hogy tíz év rövid vagy hosszú idő, de az kétségtelen, hogy a magyar könyvtártörténeten belül a legutóbbi évtized volt a legjelentősebb, a legmeredekebb és eseményekben a leggazdagabb. 1949-ben alakult meg az első tíz körzeti könyvtár s jött létre a Népkönyvtári Központ; ezt követőleg bontakozott ki a közművelődési könyvtárak mai egységes, széles rendszere. De nem kisebb átalakulás jellemzi a tudományos könyvtárak területét sem: új intézmények tömege jött létre itt is, és most alakult ki az a modern, szocialista rendszer, hogy egy központi intézmény körül hálózattá tömörülnek a homogén könyvtárak. S közben milyen fejlődésen mentek át a munkamódszerek is! Ilyen mozgalmas, teremtő időszakban életszükséglet egy jó szakmai lap, amely beszámol az eseményekről, összefogja, értelmezi a jelenségeket és amellettt maga is motorja a fejlődésnek. Megfelelt-e rendeltetésének folyóiratunk, alapításának tizedik évfordulóján ez a kérdés tolu fel bennünk. S miközben ünnepejük, számvetést is kell készítenünk, mik a pozitívumok és mik a negatívumok tízéves életében. Helyesen tűzte-e ki célját, jól látta-e feladatát? Össze tudott-e szövédni kellően az eleven élettel, annak lényeges, igazi problémáit tükrözöte-e? Passzív vagy aktív, mozgósító jellege volt? Ahogy szerkesztették, ahogy a kérdéseket benne kibontották, megfelelt-e az — esetleg nemzetközi mértékkel mérve is — a kívánatos színvonalnak?

Próbáljunk választ adni ezekre a kérdésekre.

1.

A *Könyvtáros* nem kis szerepet vállalt, hogy mozgósítsa hivatásunk dolgozóit a szocializmus építésére. E feladatkörben az egész magyar könyvtárügy központi szaklapja kívánt lenni, kiterjesztve figyelmét valamennyi könyvtári területre. Szimbolikus jelentőségű, hogy 1951. júniusában, az 1. évfolyam 1. számában egymás mellett látott napvilágot *Kardos Ferenc* cikke a népkönyvtári hálózatról és *Dienes László* cikke a tudományos könyvtárak problémáiról, jelezve a kettős feladatkört, amely a lap előtt áll. Ezzel a célkitűzéssel csak egyetérthetünk. Fejlődésünk egyik legnagyobb vívmánya az egységes könyvtárügy megteremtése, ez a törekvés jellemezte az 1952. évi minisztertanácsi határozatot, ez fejeződött ki az 1956. évi könyvtári törvényben, ez öltött testet az olyan egységes intézményekben, mint pl. az Országos Könyvtárügyi Tanács stb. Ugyanennek a koncepciónak a következménye az olyan szaklap, is, amely összefogja az összes általános kérdéseket.

Mégis a közvéleményben e körül a kérdés körül nem kis bizonytalanság van. Sokan úgy vélik, az a helyes szerepmegosztás két központi lapunk, a *Magyar Könyvszemle* és a *Könyvtáros* között, hogy legyen az első a tudományos, a második a közművelődési könyvtárak orgánuma. De a helyes határvonal nem itt van. A *Magyar Könyvszemle*, mint a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottságának folyóirata nem rekesztheti ki vizsgálatai köréből a közművelődési könyvtárakat, azok tudományos elemzést, részletes boncolást igénylő kérdései (pl. a peremkerületek könyvtári ellátottsága, a vidék olvasói igényei) éppúgy profiljába kell hogy tartozzanak, mint a szakkönyvtárak hasonló kérdései. De ugyanígy a *Könyvtáros* is akkor jár a helyes úton, ha kiterjeszkedik a tudományos könyvtárak friss eseményeire is. Vagyis a különbség a két lap között nem tematikai, hanem jellegükben van adva; az egyik elméleti folyóirat, a másik gyakorlati szakközlöny. S mivel az egész könyvtárügynek (mind a közművelődési, mind a tudományos könyvtáraknak) egyaránt vannak elméleti kérdései és gyakorlati, időszerű problémái, mindkét lapnak megvan a szerepe mindkét irányban. Legfeljebb annyit lehet hozzátenni ehhez (kiegészítésként, hogy az „időszerűség” a közművelődési könyvtárakban nagyobb szerephez jut, így azok viszonylag nagyobb anyagot adnak a lapnak. De ez a lényegen mit sem változtat.

Sajnos, nem sikerült mindjárt az elején ilyen szerencsés és egyértelmű választ adni arra a másik kérdésre, hogy kifejezetten könyvtáros szaklap legyen-e folyóira-

tunk, vagy kiterjeszkedjék a „rokorterületekre” is. Tízestendős története folyamán nem egyszer zavarta meg, módosította életét az a tetszetős, de irreális ötlet, hogy a könyvkiadók, könyvterjesztők és könyvtárosok egyaránt a könyvvel dolgoznak, így elég nekik egy folyóirat is. (Jó, hogy a nyomdászok szaklapjával nem olvasztották ugyanígy össze!) Az eltérő követelményeknek persze együtt nem lehetett megfelelni, s a kiegyensúlyozatlanságot nemcsak a többszörös címváltoztatás tükrözi, hanem sajátos a lap tartalma is.

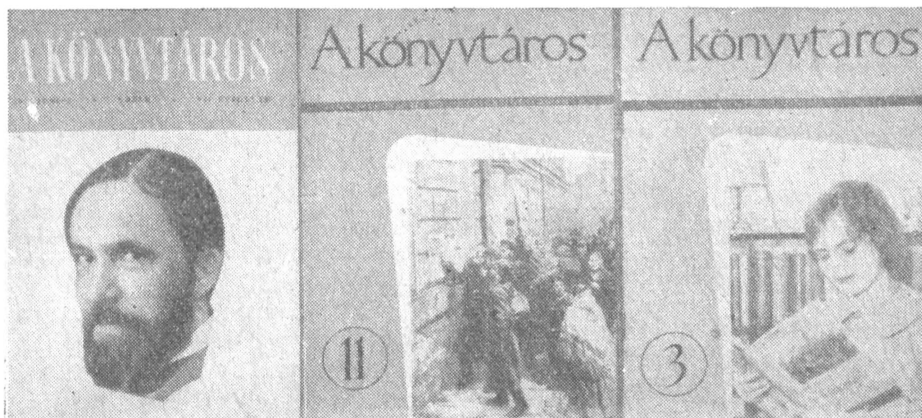
Még egy kérdésről kell szólnunk a lap profiljával kapcsolatban. Kezdetből fogva kettős tartalmú volt, a „szakmai” közleményeket rendszeres „irodalmi” tájékoztatás egészítette ki, s ezt a kettőséget az élet igazolta. Korántsem a könyvterjesztők érdeke kívánta meg a könyvismertető részt, hogy mennyire nem, azt az mutatja, hogy az idej, tiszta profilú lap is továbbvitte a kettőséget. Természetes is ez: a könyvtárosnak mindig kétféle tudásra van szüksége, hogy munkáját jól végezze, egyrészt ismernie kell mestersége műhelytitkait, másrészt azonban alaposan tájékozottnak kell lennie az irodalomban. A magyar könyvtermésről legszélesebb keretben a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* tájékoztat, annak pusztá címei azonban az eligazodáshoz nem elegendők. Szükség van egy másik szemlére is, amely a legfontosabb művek tekintetében részletesebben útbajgazít, ez a feladat vár *A Könyvtárosra*. A célkitűzés tehát helyes volt, ám a sokféle érdek közt a megvalósítás nem mindig sikerült, mint erre alább majd visszatérünk.

2.

Az a történetileg is, könyvtári fejlődésünk szempontjából is oly jelentős évtized, amely mögöttünk áll, nem kis feladatokat rótt a szerkesztőkre. Irányt kellett mutatni politikailag és szakmailag, amellet tanítani, nevelni kellett a munkába álló új könyvtárosnemzedéket.

Ha végiglapozzuk *A Könyvtáros* eddigi tíz évfolyamát, megállapíthatjuk, hogy a *politikai* feladatok mindig előtérben állottak. Már az első évfolyamban ilyen cikkekkel találkozunk: Segítsék a könyvtárak a pártoktatást, vagy: Segítsék könyvtáraink a dolgozó parasztság szocialista útra való áttérését stb.; ezektől a kezdeti cikkektől szakadatlan vonal vezet a legfrissebbekig, mint Révész Ferencé az idej 3. számban: A nemzetközi helyzet és a könyvtárosok feladatai. Nincs a politikai életnek olyan fontos eseménye, amely ne tükröződnék a lapban. Az ötéves terv, a választások, a pártkongresszusok egyaránt arra ösztönzik a szerkesztőséget s a munkatársakat, hogy méltassák jelentőségüket, egyúttal megfogalmazzák a velük kapcsolatos könyvtári feladatokat. Hasonló szerepe van az évfordulóknak is az agitáció szempontjából. Akár felszabadulásunk ünnepéről, akár Alkotmányunk évfordulójáról stb. legyen szó, a lap rögtön mozgósítani igyekszik a könyvtárosokat. Az olyan nagy alkalom pedig, mint volt 1959-ben az 1919-es Tanácsköztársaság ünneplése, a lap egészére rányomja bélyegét, szinte nincs szám az ünnepi évben, amely valami-féle formában ne foglalkoznék a témával.

Nem kevésbé volt azonban jelentős az a *szerep*, amelyet a lap a *szakmai irányítás* terén töltött be. Az elmúlt tíz év alapvető dokumentumai, központilag kidolgozott irányelvei szinte mind itt láttak napvilágot. Itt kaptuk kézhez a SZOT Elnökségének 1951. évi, majd ezt követő későbbi határozatait, a Minisztertanács 1952. évi határozatát a könyvtárügy fejlesztéséről, itt ismerkedtünk meg az 1956.

évi könyvtári törvénnyel, majd a könyvtárügy második öt éves tervének irányelveivel 1960-ban, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Kell-e ennek a ténynek a fontosságát ecsetelni? De a könyvtári osztály elvi döntései is ezen az úton jutottak el a széles tömegekhez, itt értesülünk rendszeresen az Országos Könyvtárügyi Tanács munkájáról stb. Nem kisebb fontosságúak voltak az országos értekezleteket ismertető részletes beszámolók, mint 1952-ben az Első Országos Konferencia, 1955-ben a II. Országos Könyvtáros Konferencia alkalmából, vagy az 1954. évi Országos Értekeztetlet után, legutóbb az Országos Könyvtártudományi Amkét összefoglalásaként 1960-ban. S ha a kisebb cikkekkel nézzük, ott is minduntalan iránymutató anyagra bukkanunk: Könyvtárosiskola nyílt *Szentendrén* (1951. 2. sz.), megkezdte munkáját a Könyvtárellátó (1952. 11. sz.), indul a József Attila olvasómozgalom (1955. 11. sz.), új tiszteletdíjrendszert vezettek be (1957. 2. sz., 1960. 8. sz.), stb. stb. Aki olvasta *A Könyvtárost*, lépést tudott tartani a fejlődéssel, kibontakoztak előtte a célok, látta saját munkájának szétágazó perspektíváit. Ugyanezt a célt szolgálták a nemzetközi könyvtári élet legfontosabb eseményeiről készült — örvendetesen gyarapodó — beszámolók.

A politikai és szakmai „transzmissziós” szerep, a célok kitűzése azonban nem volt elegendő, a könyvtárosokat alkalmasakká kellett tenni a kitűzött feladatok megvalósítására. Így a fentieket szükségszerűen egészítette ki a lap oktató funkciója. Mintha élő tanfolyam lett volna, állandóan közölt cikkek a könyvtári munkamódszerekről, bevezetve olvasóit először hivatásuk elemeibe, majd magasabbfokú ismereteibe. Ma már talán csodálkozva olvasnánk az első évfolyam ilyen tárgyú cikkeit. (Hogyan töltjük ki a munkanaplót és a havi jelentést? A könyvek elrendezése az üzemi és népkönyvtárakban. A könyvek raktározásáról és a katalógusról. A könyvek kölcsönzésének módja, stb.) Ne feledjük azonban el, hogy még nem voltak könyvtáros tanfolyamok, a könyvtárakban százával dolgoztak az új, elemi ismeretekkel sem rendelkező munkatársak. Gyors segítségre volt szükség, ezért vállalkozott a lap, hogy maga váljék levelező tanfolyammá. Később azután egyre magasabbra került a mérce. A „Modern könyvtártechnika” c. cikksorozat pl. már nyilván számos olyan anyagot is közölt (tömör raktározás, telex stb.), amely a képzett könyvtárosoknak is nyújtott ismereteket. Ha a korai cikkek egybevetjük a közelmúltban megjelentekkel — pl. Varga Béla: Állományelemzés és gyarapítás (1960. 3—4. sz.), Sallai István: Az olvasószolgálat a könyvtári munka középpontjában (1960. 7—8. sz.) — nemcsak a lap színvonalának emelkedését láthatjuk, de a könyvtári élet jelentős fejlődését is. A dolgozók látkörének kitágítását segítették elő a közkezdvelt történeti cikkek, főleg a Fitz—Kéki-féle sorozat és a „Magyar könyvtárosok és bibliográfusok” c. rovat, amely saját könyvtári múltunkkal teremtett eleven kapcsolatot. Ez is „oktatás” volt, mégpedig hézagpótló; megint csak a kezdő könyvtárosokra utalunk, akik úgy álltak be egy újonnan szervezett intézménybe, hogy sem nekik maguknak, sem könyvtárunknak nem volt szakmai múltjuk.

S most kell visszatérnünk az *irodalmi tájékoztatás* kérdésére. Leszögeztük, hogy erre szükség van, hogy ez a feladat szükségszerűen tartozik a lap profiljába. Könyvtárosaink számára nemcsak politikai és szakmai eligazítást kell nyújtani, hanem az irodalom egyre hatalmasabb özőnében is kalauzolni kell őket. De ezt speciális könyvtári nézőpontból kell tenni. Nem arra van szükség, hogy más cím alatt (szinte kalózzalobogó alatt) egy újabb irodalmi lapot szerkesszünk, hiszen a könyvtárosoknak kötelességük forgatni az irodalmi folyóiratokat. Amire szükség van, az a könyvtári

munkához való tanácsadás. Sajnos, meg kell állapítanunk, hogy *A Könyvtáros* e téren felelt meg legkevésbé a követelményeknek. Már az a tény, hogy a *Könyvbarátot* elsősorban a könyvterjesztőknek, illetve a nagyközönségnek szerkesztették, kizárta ennek a feladatnak a megoldását. Még kevésbé tette ezt lehetővé a szerkesztőség és a munkatársak összetétele. De még ezeken az okokon túl is, amelyek ugyan magyarázatnak elfogadhatók, de mérsékelnek nem, kénytelen a krónikás megállapítani, hogy a lap irodalmi tájékoztatója nem egyszer színvonalatlan, hevenyszett jellegű volt. Nem kaptunk egységes körképet a megelőző időszak könyvterméséről, s az egyes bírálatokat elvi és gyakorlati biztosság helyett gyakran esetleges ötletek jellemezték. Nem célja ennek a visszatekintésnek, hogy tanácsokat adjon a jövőre. De minthogy a folyó év elején történt átszervezés megadta a rendezéshez a lehetőséget, szeretnénk leszögezni pár kívánalmat.

a) A *könyvismertetések* legyenek könyvtári jellegűek s főleg konkrétak. Ahogy a szegedi Somogyi Könyvtár írta egy közvéleménykutató kérdőívre: az ismertetés feladata az, hogy „mutassa meg a könyv helyét az író életművében, tájékoztasson a könyv tartalmáról és stílusáról, mondja meg, kinek és kihez szól benne az író”.

b) Az egész rovatot céltudatos *válogató* munka jellemezze. Az adott kerethez képest legyenek együtt a legfontosabb művek, s egy-egy év anyaga legyen szerves egész.

c) A részletes ismertetések váltsanak rövid *annotációkkal*.

d) A *könyvismertetések* mellett olyan *összefoglaló* cikkekre van szükség, amelyek a könyvtári állomány egy-egy sajátos metszetét adják, természetesen elsősorban a felhasználás szempontjából. (Erre eddig is voltak példák, de sajnos csak szórványosan. Ilyen cikk volt pl. az 1958. évi 3. számban Szász Etáé: Milyen „felnőtt” olvasmányokat ajánljunk a 13—16 éves olvasóknak?)

e) Ki kell szélesíteni az eddigi túlnyomóan szépirodalmi tájékoztatást. A lapnak fel kell ölelnie mindazt a témakört (tehát a szakirodalmi anyagot is), amely a korszerű műveltséget adja.

3.

A könyvtári osztály irányelveinek közreadása, a központi direktívák *szétsugárzása* azonban nem elég. Ahhoz, hogy a lap jó legyen, az is szükséges, hogy komoly kapcsolata legyen az élettel, ezer szál kösse olvasóinak gondoljához, érdeklődéséhez. *Necsak felülről lefelé, hanem alulról felfelé is* teremtse meg a gondolatok áramlását. Hogy álltunk ebben a vonatkozásban?

Ha becsületes választ akarunk adni, emlékezetünkbe kell idéznünk egy igen fontos körülményt. A magyar könyvtári életet a mögöttünk álló időszakban az jellemezte, hogy szervezése felülről lefelé történt. Lemaradásunk olyan óriási volt, hogy annak kiküszöbölése központi feladattá vált. Felülről lefelé történt a körzeti, majd megyei és járási könyvtárak kiépítése, de ugyanígy a tudományos könyvtárak hálózatokba rendezése, profiljuk kialakítása, továbbmenően a képzés, továbbképzés megszervezése stb. is. Olyan tény ez, amelynek messzemenő konzekvenciái voltak. Egyrészt gyors és egységes fejlődést eredményezett, másrészt azonban magában rejtette bizonyos bürokratizmus veszélyét. Nem maradhatott hatás nélkül ez a helyzet *A Könyvtáros* arculatára sem.

Bizony néha azt az ún. „kincstári” levegőt éreztük hasábjain. Amilyen pozitívum volt, hogy világosan mutatta az utat, épp annyira hiányát éreztük sokszor az élet friss patakzásának, a valóság hú, sokrétű és gazdag bemutatásának. Kőhalmi Béla 1956-os cikkében (6. sz.) felröptette a „lakkozást” is az első évfolyamokkal szemben. Ez azonban *A Könyvtárost* kevésbé jellemezte, mint egyéb orgánumokat.

Meg kell állapítanunk, hogy *A Könyvtáros* bizonyos szintig szabad teret engedett a kritikának. Ha majd nem akarjuk írni a kor könyvtártörténetét, bőven gyűjthetjük össze hasábjairól a negatív jelenségeket is. Nem ritkák az olyan megjegyzések, hogy Komlón „8000 könyv van, de ennek egy része több mint egy hónapig becsomagolva hevert” (1952. 2. sz.). „A SZOT által előírt egységes adminisztrációt még sehol sem vezették be, sőt olyan üzemben is voltunk, ahol még nem is hallottak róla. A könyvekről leltár nincs... Az olvasókról nyilvántartás nincs... maguk a könyvek is rendezetlenek.” (1952. 5. sz.) „A levelekben minduntalan visszatérő mondat, hogy a tanács se tavaly nem gondoskodott fűtőanyagról, se idén nem fog. Se a zaránki, se a novaji, se a bodai, se az iváncsai, se a somogyszili, se a mencshelyi — és ezt így sorolhatnánk még hosszam, az égvilágon semmivel sem látja el a könyvtárat”. A cikk hozzáfűzi: „Sajnos, ez a tipikus...” (1953. 8—9. sz.).

Mindez azonban kevés volt. A kritika megállt egy bizonyos ponton. Nem láttuk, hogy valaki vitába szállt volna a Könyvtárügyi Tanács véleményével, általában a hivatalos állásponttal. Annyira egységes lett volna a közvélemény? Nem valószínű. Annál kevésbé, mert utólag, évek múlva néha jelentkeznek az észrevételek. 1957 végén pl. már emlegették a korábbi évek központi könyvbeszerzésének hibáit, „a sematikus szépirodalmi könyveket vagy politikai műveket, amelyekből országosan sok a felesleg” (9. sz.). Mennyivel érdekesebb lett volna, ha ezek az észrevételek annakidején hangzanak el.

Nem lehet természetesen elmarasztalni a lapot olyan dolgokért, amelyek nem őt, hanem a kort jellemezték. A kellő kritika elmaradásának azonban további következményei voltak. Mivel nem mutattunk rá a hibákra, elmaradt azok okainak felkutatása, kielemezése is. A folyóiratot a túlzott optimizmus levegője lengte át. A szóbanforgó tíz év, tudjuk, nem volt problémamentes. A szervezési sikerek elterelték a figyelmet a minőségi hiányokról, a rohamunka eredményei nem egyszer a mélyebb megalapozás szükségéről, a jó elvek a végrehajtás gyengéiről. Eppen ezért lett volna szükség a jó diagnózisra. Hogy példát említsünk, egész közművelődési könyvtárhálózatunk alapvető problémája a felnőtt olvasók megnyerése. Mindenki tudja, milyen kis arányban tudtuk őket elérni a gyermekekhez viszonyítva. További probléma, hogy felnőtté válva a gyermekek is kezdenek lemorzsolódní. Mégis hiányzik a kérdés alapos elemzése. Az az általános szólám, hogy több propagandára van szükség, itt nem segít; be kellene menni a részletekbe. Azután ott van az ajánló bibliográfiák ügye: először egyértelmű lelkesedés problematikus kísérletek mellett is, majd általános csalódás a sikertelenség miatt, csak a kérdés kivizsgálására nem került sor az ideí esztendeig. Hasonlóan mélyebb megvilágítást várnának: hogyan alakul egyes települések, területek könyvtári ellátottsága, a személyzet sokféle — főleg minőségi — problémája, az állomány, az olvasószolgálat tartalmi kérdései, az egyes könyvtár-típusok sajátos funkciói. Még a látszólag könnyebb témáknál is a konkrétebb tárgyalást szeretnénk javasolni, időszerű lenne pl. a kiskönyvtárak, így a falusi könyvtárak helyzetének igen igényes feltárása s állandó napirenden tartása (a klub-szerű könyvtári élet, a tanácsi és iskolai könyvtár viszonya, a termelőszövetkezettel való kapcsolat, az olvasók összetétele, a forgalom tanulságai stb.). Fokozódó szükség van jó tanácsokra az építkezés és berendezés terén. Annak, hogy sikerüljünk el, hogy a könyvtári munka társadalmi hatása erős legyen, megvannak a maga feltételei. Feltételei könyvanyagban, megfelelő személyzetben, könyvtáron belüli és kívüli szervezettségben, igen sok befektetett jó munkában. Aki az eredményeket akarja, akarnia kell a feltételeket is.

Ha hangsúlyozzuk az étlettel való kapcsolat szükségét, azt, hogy a felülről származó irányelveket alulról eredő élményanyag egészítse ki, nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk a *riportoknak*. E téren vannak eredmények; az első évfolyamokat elsősorban ez az anyag tette színéssé. Pl. csak 1953-ban 16 riport jelent meg! Bár az ábrázolás sokszor sematikus volt, olyan műfajról van szó, amit fejleszteni kell, nem elhanyagolni. Itt említjük meg, hogy a lap tematikájában szerepet kell adni az olvasó bemutatásának is. A könyvtárat a könyv, a könyvtáros és az olvasó együttese jellemzi; nos, a könyvtáros feladatairól és az irodalomról bőven olvasunk a lapban, de az olvasó úgyszólván kimarad.

Végül itt kell megemlítenünk sajnálkozással, hogy viszonylag kevés volt a *vita*. Pedig ez kiténő alkalmat ad a kritikára, a helyzet sokoldalú megvilágítására, az életképes megoldás érvényesítésére. Közismert, hogy milyen nagy hatást váltott ki országszerte a lapban a szabadpolcraól 1957-ben indított *vita*; ennek az eredményei feleslegessé tesznek minden érvelést. Nyomában egy jobb, korszerűbb kiszolgálási módszer lépett a színre, a maradiság kénytelen volt letenni a fegyvert. Tanulságos volt a *vita* lefolyása is. Legelőször az elvi alapok nyertek megfogalmazást. Ezt követték a részletek problémái (állomány, raktározás, katalógusok, az olvasók nevelése), s a lezárást a gyakorlati tapasztalatok bemutatása adta. Jó vitát indított el *Szabó Margit* cikke (Hogyan dolgoznak másutt? 1959. 5. sz.) a járási könyvtárakról, amelynek összefoglalása (1960. 1. sz.) gazdag tanulságokat köthetett csokorba. Legutóbb a „Válság, vagy tisztázatlan feladatok” címmel jelent meg ugyancsak hasznos, vita-indító cikk az önálló községi könyvtárak problematikájáról (1960. 12. sz.). Hasonló vitákat könyvtárügyünknek még több nyitva levő kérdése is kívánatosná tenne.

4.

Az eddigiek után fel kell vetnünk azt a kérdést is, mi volt folyóiratunk társadalmi hatása. Élén járt-e az eseményeknek, vagy — együttthaladva velük — csupán regisztrálta őket? Most nem a központi direktívák közreadására gondolunk, ezeket egy teljesen passzív lap is kinyomtathatja.

Olyan évtized áll mögöttünk, melyben a könyvtárosoknak merőben új célokat kellett adni. Ebből lapunk, megállapíthatjuk, döntő módon kivette részét. Nemcsak új könyvtárügyet, hanem szocialista könyvtárügyet kellett teremteni. A könyvtárosok szétágazó tábort a folyóirat fogta össze, szocialista szemléletük, hivatástudatuk kialakításában elől járt. A központi irányelvek közreadása mellett maga is agitált, toborzott, mozgósított. Hogy mit tehet egy lap a könyvtárak szocialista szerepének megfogalmazásáért, azt illusztrálja egyetlen példa; már egy igen régi számban — csupa könyvtáros szerzőktől! — ilyen cikkeket olvassunk: A könyvtáros a szocialista társadalomban; A könyvtáros a pártoktatás segítője; A Debreceni Egyetemi Könyvtár a szocialista fejlődés útján (1952. 10. sz.).

De úttörő volt a lap nem egy vonatkozásban a szakmai munka kérdésében is. A szabadpolic vitát s annak hatását már említettük. Könnyen sorolhatunk fel további frappáns példákat. A folyóirat legeslegesítő számában olvassuk a kövekező mondatokat: „Profilizálni kell tudományos könyvtárainkat, kijelölni minden tudomány, minden szakma számára egy alapkönyvtárat, amelynek lényeges feladata ezen tudomány, ezen szakma kutatási anyagának gyűjtése. Ezekből az alapkönyvtárakból kell kiépíteni egy olyan tudományos könyvtárhálózatot, amely minden tudományos igénynek a legmagasabb követelményekkel nézve is eleget tud tenni”. Képzelve a mai olvasó magát 1951-be, hiszen a gyűjtőkörszabályozás 1958-ban történt meg! Hasonló módon agitált a lap már 1951-ben a központi feldolgozás mellett, aminek a megvalósulásával „ugyanannak a könyvnek a beszerzését, osztályozását, katalogizálását nem húsz ember fogja végezni, hanem egyetlen helyen néhány ember az összes könyvtárak számára. Nemcsak olcsóbb lesz a munka, hanem jobb is, mert a legjobb néhány munkaerőt lehet kiválasztani mindegyik munkára.” Ezek a kiragadott, korai példák jól érzékeltetik, hogy a lap programjában — már tárgyalt gyengéi mellett — kezdettől fogva jelentkeztek a jövő igényei. Hasonló jellegű célkitűzésekre idézhetjük az utóbbi évekből a „Modern könyvtártechnika” sorozatot vagy a többi rokon-tárgyú cikket. Sallai Istvánnak egy, az 1957. évi 2. számban megjelent cikke (Falusi könyvtáraink helyzete) világosan megfogalmazta, hogy a soron levő feladat falun a szilárd keretek megteremtése, — azóta e vonatkozásban már lényegesen előbbre is jutottunk. Számos cikk jelent meg a gyermek- és iskolai könyvtárak kérdéskörében, ráirányítva a figyelmet a könyvtári munkának e lényeges, de nálunk még mindig elhanyagolt ágára. S külön ki kell emelnünk, hogy a lap mindig propagálta a jövő nagy elvét, a könyvtári kooperációt. Hol a tanácsi és szakszervezeti hálózat együttműködésére hívja fel a figyelmet, konkrétan is bemutatva a perem-kerületek kérdését, ahol az együttműködés nagy lehetőségeket rejt magában, hol az üzemi és szakszervezeti könyvtárak viszonyát taglalja, hol pedig az együttműködés más területeit.

Ha majd elkészül A Könyvtáros tízéves mutatója (reméljük, sem sokáig várat magára), maguk a címszavak élesen mutatják, mennyi minden új került be könyvtári életünkbe. A lap tele van fogalmakkal, amelyeket 1945 előtt nem használt a könyvtárosnyelv. Olvasáselemzés, művelődési autó, könyvtári szabvány, lyukkártya, hálózati munka, olvasómozgalom, hangos könyvtár, letéti rendszer, figyelőszolgálat stb., stb. mind ilyen szavak, s mint ilyenek mutatják, hogy eleven életfolyamat az, aminek részesei vagyunk.

A hatás kérdésével kapcsolatban kell kitérnünk a lapnak olvasóival való viszonyára is. Itt két dolgot szeretnénk megjegyezni.

Az egyik az, hogy a folyóiratnak közel 5000 előfizetője van. Olyan örvendetes tény ez, hogy külön kell regisztrálnunk. S mégis, kicsi is ez a szám, hiszen ebben a keretben még a közművelődési könyvtárak felét sem lehet elérni. Így viszont nem érvényesülhet kellőképpen a közreadott cikkek hatása. Kívánatos lenne, hogy a megyei, járási könyvtárak, a szakszervezetek központi könyvtárai stb., általában a módszertani szervek vegyék kézbe ezt a kérdést, s világítsák meg egyéb munkájuk során a lap jelentőségét.

Másik megjegyzésünk az olvasók aktív közreműködésére vonatkozik. A mi esetünkben a folyóirat és közönsége között nem az a viszony természetes, ami az irodalomban (az író ad, az olvasó kap). Minthogy az egész könyvtáros társadalommal együtt építi az új könyvtárügyet, tulajdonképpen minden könyvtárost potenciális munkatársnak kell tekinteni. Kezdő éveiben ennek az elvnek az alapján a lap igen széles levelezői hálózatot tudott maga köré szervezni. Ezek a levelezők számtalan kérdéshez szóltak hozzá, kritizáltak, javaslatokat tettek, gazdag tapasztalatsere anyagot adtak közre. Még ma is tanulságos olvasni például azt az összefoglalást, amit az 1953. évfolyam 8—9. számában közölt le a szerkesztőség „Levelezőink írják” címmel, vagy ugyanaz év utolsó számában a „Levelező konferenciánk tapasztalatai” c.

cikket. S érdemes külön megemlíteni, hogy az 1953. év tartalomjegyzéke 103 idevágó közleményről ad számot. De a levelezői hálózat később, sajnos, összezsugorodott, a szerkesztőség személyzeti helyzete nem tette lehetővé életbentartását. Gondolkozni kellene, hogy nem lenne-e célszerű felújítása, bár lehet, hogy a megyei és járási könyvtárak híradói ma már átveszik e funkciót. Az olvasókkal való szorosabb kapcsolatot szolgálja jelenleg a „Kérdezz—felelek” rovat.

A múlt évben — a lap átszervezésének előkészítéseképp — közvéleménykutatást végeztek a lap értékelésére vonatkozólag. A megkérdezett 80 könyvtáros általában pozitívan nyilatkozott, szeretik a lapot, hasznát veszik, tanulnak belőle. Felsorolták azonban kifogásaikat is. Nem lenne becületes ezt elhallgatnunk, annál kevésbé, mert magunk is tapasztaljuk, hogy sokan emlegetik a lap egyenetlenségeit, nagyobb frissességet szeretnének, szürkéséget látnak a hasábokon. S érdekes, hogy ugyanez a benyomásunk a hasonló külföldi lapokkal való egybevetéskor is. Ha a csúcsokat hasonlítjuk össze, a különféle lapok legfontosabb cikkeit, nemzetközi vonatkozásban is jól megálljuk a versenyt. De ha a lap egész szövegét vesszük alapul, az egybevetés hátrányunkra üt ki. S ha már érintettük ezt a kérdést, rá kell mutatnunk az okára is. A lap eddigi élete során még nem sikerült megfelelő szerkesztői testületet kialakítani. Nyilván a profil ingadozása magyarázza, de mégis képtelenség, hogy a magyar könyvtáros folyóirat öt tagú szerkesztőségében 1960 végéig csak egyetlen könyvtáros volt. Ilyen körülmények között sikerülhetett az alapvető cikkek jó kiválasztása, de minden egyes oldal megfelelő szinten tartása, az elevenség biztosítása, az egész szám jó kimunkálása aligha.

Remélünk kell, hogy sikerül ezt a kérdést minél előbb rendezni. A *Könyvtáros* szilárd helyet biztosított magának a könyvtári életben. A következő évtizedet egyre növekvő igényességeknek és nagyobb szerkesztői biztonságoknak kell jellemeznie.

Sebestyén Géza

OLVASÓTOBORZÁSI TERV KÉSZÍTÉSE

A közművelődési könyvtár akkor tölti be jól a szocialista társadalom által rá rótt szerepet, ha szolgáltatásait a társadalomban jelentkező szükségletek alapján szervezi meg. Mindenekelőtt azt kell felmérnie, hogy ereje hány olvasó ellátását teszi lehetővé, ennek ismeretében pedig a társadalom mely rétegeit kívánja elsősorban olvasótáborába vonni.

Mivel ötéves tervünk a tanácsi könyvtárak mai 918 000 olvasóját másfél millióra, azaz a lakosság 15%-ára, a szakszervezeti könyvtárak 708 000 olvasóját pedig egy millióra, vagyis a lakosság 10%-ára kívánja felemelni, nyilvánvaló, hogy közművelődési könyvtárainkban ma az olvasók számának emelése a legfontosabb feladat, minthogy a cél megvalósítása több mint 800 000 új olvasó könyvtárba vonását jelenti.

A tanácsi hálózatba célul tűzött 15% természetes országos átlagot jelent és nem hálózatként elérendő célt. Vas megye ma már a 16,7%-nál tart, míg Pest megye csak a 6,5%-nál. Az egyes hálózatok a kapott központi irányszámok alapján területi egységenként (városonként és járásonként) maguk tervezik meg az 5 év alatt elérendő olvasólétszámot. A járási könyvtárak pedig a községi könyvtárak fejlődésének és a helyi lehetőségek figye-

lembevételével a községi könyvtárossal együtt készítik el a községi könyvtárak olvasólétszám fejlesztési tervét.

Ugyanúgy járnak el a szakszervezeti szakmai hálózati központok és az SZMT megyei könyvtárak is. (Megjegyezzük, hogy — különösen a kisebb szakszervezeti könyvtárak jelentős részében — az üzemek dolgozóinak elég nagy százaléka olvasó, azonban az egy olvasóra eső forgalom csak 12,3 kötet, ami kb. fele a tanácsi könyvtárakénak. Ilyen helyeken a hangsúly nem annyira az olvasók számának növelésén, hanem inkább a meglevők aktivizálásán van.)

Már az elmondottakból is kitűnik, hogy számszerű fejlesztési terv önmagában nem elég. Könyvtárpolitikánk irányelvei azt kívánják meg, hogy elsősorban a munkásosztályból és a parasztságból újabb ezreket tegyünk olvasóvá. Az ifjúság köréből is elsősorban a munkás- és parasztfiatalok olvasóvá nevelése a cél.

A közművelődési könyvtárak olvasólétszámának eddigi fejlődési üteme elég kedvező. Ahhoz azonban, hogy az ötéves terv célját elérjük, ezt az ütemet lényegesen fokoznunk kell, elsősorban ott, ahol az olvasók létszáma nem emelkedett a kívánatos mértékben. Igen erősen fejlődendő az olvasólétszám a községi könyv-

tárakban, elsősorban a nagyobb lélekszámú községek könyvtáraiban. Ezek leg többjében az olvasók száma mélyen az országos átlag alatt van. Jónéhány járási könyvtár — különösen ahol a járási székhely község — jóval felemelhetné olvasói létszámát. Különösen nagy tere van az olvasólétszám emelésének a városok peremkerületeiben, ahol azonban először a fiókkönyvtárakat kell több olvasó befogadására alkalmassá tenni.

A kiű községek könyvtáraiban és kölcsönzőiben a statisztikák szerint kedvező a helyzet. Azokban a megyékben a legmagasabb az olvasók száma, ahol sok az apró község. Ha ezeken a helyeken az olvasóknak az állományhoz mért arányát nézzük, úgy látszik, mintha ezeken a helyeken nem is volna már olvasótoborzási tennivaló. A könyvkölcsönzők egy-egy olvasójára ma 3,1 kötet jut, tehát, ha minden olvasónál lenne állandóan könyv, e könyvtárakban nem lehetne könyvet találni. Mivel azonban évi 11 kötet forgalom esik egy-egy olvasóra, (éppen a *negyede* a budapesti könyvtárak átlagának), e könyvtárak a valóságban mégiscsenek kihasználva. Ennek magyarázata, hogy az állomány háromnegyede felnőtteknek szóló irodalom, olvasóik túlnyomó része azonban gyermek. Tehát itt is bőséges lehetőség van felnőtt olvasók bevonására.

A községi könyvtárakban a parasztlvasók igen alacsony száma, a legtöbb helyen a falu vezetőembereinek szinte teljes hiánya, a gyermekolvasók arányának egészségtelen felduzzadása mind mind arra mutat, hogy e könyvtártípusban a legtöbb helyen az olvasótábor kialakulása spontán beáramlás, illetve a pedagógus könyvtáros által kizárólag az iskolás gyermekek között végzett toborzás eredménye.

Nem elég tehát pusztán olvasólétszám fejlesztési tervet készíteni, mint azt eddig tettük, hanem el kell készíteni minden könyvtárnak az *olvasótoborzási tervét*, amely meghatározza, hogy egy adott időszakban *mely olvasórétegekből hány olvasót* (lehetőleg kimondva, hogy mely rétegből hányat) *milyen eszközökkel és milyen módszerekkel, kinek a segítségével* kívánjuk megszerezni a könyvtár olvasójának.

Az olvasótoborzási tervet a községi könyvtár a járási könyvtár dolgozóinak segítségével készíti el. A megyei hálózat többi könyvtárának a megyei könyvtár módszertani munkatársai adnak útmutatást. A szakszervezeti könyvtárak hálózati központjai (SZMT megyei könyvtárak) a hálózatukba tartozó könyvtárak számára nyújtanak segítséget.

A továbbiakban példaként a községi könyvtárak olvasótoborzási tervének elkészítésével foglalkozunk.

Nem volna helyes a járási tervet gépiesen szétbontani a községek száma szerint, mert ez aránytalanságokat, torzulásokat okozna. Az olvasótoborzási tervek elkészítése a község társadalmi igényeinek és a helyi lehetőségek figyelembevételével történik. Alapos elemző munka, amely nagy körültekintést és helyi gyakorlatot igényel. A járási könyvtár dolgozói szeptember végéig minden községet bejárva a lehetőségek mérlegelésével a helyi könyvtárossal együtt a helyszínen készítik el a következő év toborzási tervét. (Ahol erre az évre nem készült terv, ott az év hátralevő részére még mindig hasznos kidolgozni.) A toborzási terv a falusi könyvtár munkatervének alapja.

A tervnek két része van:

- a) a cél számszerű megjelölése,
- b) a cél elérésének módja.

A terv készítője a községi könyvtár meglévő állományának és a várható gyarapodásnak számbavétele után megállapítja, hogy hány felnőtt és hány gyermekolvasó ellátására lesz képes a könyvtár. Ideális követelmény, hogy egy felnőtt olvasóra 10, egy gyermekolvasóra 6 könyv jusson. A használható állomány nagy igénybevételelét jelenti már, ha egy felnőtt olvasóra 5—6, egy gyermekolvasóra 3—4 kötet könyvet számítunk. Tervezésünk ma még ezzel a minimált normával dolgozik. Ha a könyvtár olvasói nemcsak papíron szereplő, hanem valódi olvasók, a fenti arány mellett az állománynak több mint a fele az olvasóknál van.

Ilyen előzetes mérlegelés után kell a meglévő olvasólétszám és a helyi viszonyok figyelembevételével megtervezni, hány felnőtt parasztot, hány KISZ-tagot és hány gyermekolvasót szervez az év során a könyvtár.

A községi könyvtárak az alábbi területekre figyeljenek olvasótáboruk tervezésénél:

a) a falu vezető emberei. Tanácsstagok, a helyi párt- és tömegszervezetek vezetői, a termelőszövetkezetek brigádvezetői, KISZ-vezetők;

b) a falu felnőtt parasztsága és a parasztfiatalság;

c) a falun élő munkások.

A falun élő értelmiségiek, tisztviselők, nyugdíjasok, kisiparosok, háziavarrónők stb. ma az egyébként is kevés felnőtt olvasó zömét teszik, holott az összlakosság arányában csak töredéket jelentenek.

(Itt is megmutatkozik, hogy a könyvtárak jelenlegi olvasótábora szinte egészében a spontán beáramlás folytán jött létre.)

Az olvasók toborzása azonban nem pusztán a könyvtáros feladata. A népművelési tevékenységnek a könyvtárakkal való mind szorosabb kapcsolata oda vezet, hogy minél fejlettebb valahol a népművelési tevékenység (különösen az ismeretterjesztés és a szakköri munka) annál inkább társadalmi szükségletté válik az olvasás. *A könyvtár olvasótoborzási terve tehát a község kulturális programtervének része*, figyelembe veszi a művelődési otthon, a tömegszervezetek, a tsz-ek kulturális tervét és ezek minden megmozdulását felhasználja arra, hogy felkeltse a könyvtár iránti figyelmet, felébressze az olvasás iránti igényt.

Az olvasótoborzás legfontosabb területei:

a) *A népművelési tevékenység felhasználása.* A könyvtáros a kulturális tervből kiemeli, milyen előadásokat, tanfolyamokat, ünnepségeket terveznek, ezekre kiállításokkal, plakátokkal stb. készül. A tervek megvalósítása során pedig arra törekszik, hogy az előadók, tanfolyamvezetők, szakkörvezetők stb. maguk is végezzenek könyvpropaganda, illetve könyvtárnépszerűsítő munkát. (Tulajdonképpen nem volna szabad ismeretterjesztő előadást tartani anélkül, hogy az előadás tárgyával összefüggő könyvekre és a könyvtár szolgáltatásaira fel ne hívnák a figyelmet.) A könyvtáros természetesen állománygyarapítást is rendelje alá a kulturális programból folyó szükségleteknek.

b) *A könyvtár rendezvényei.* Irodalmi előadások, könyvismertetések, felolvasások. A múltban igen sok volt a falun tartott könyvismertetés, ankét. A megyei könyvtárak főleg erre összpontosították figyelmüket, erejüket. Ma ez a tevékenység igen sok helyen háttérbe szorult. Somogy megye sikeres mezőgazdasági könyvankétjai figyelmeztetnek, hogy van lehetőség arra, hogy az adott termelési kérdésekkel foglalkozó megbeszéléseket, összefüggéseket összekapcsoljuk szak-könyvek ismertetésével, olvasók toborzásával.

c) *Olvasótoborzás tömegszervezetek tsz-ek összefüggéseiben, gyűléseken,* ott kiállítások rendezése, a helyszínen történő beiratkozással.

d) *Személyes agitáció.* Igen sok helyen ma már háttérbe szorult a személyes beszélgetés, felvilágosítás, meggyőzés útján végzett agitatív jellegű könyvtári munka, pedig különösen falun az effajta toborzó munkának igen nagy szerepe

van. Ez a munka elsősorban a falu vezető embereire, továbbá olyan tekintélyes parasztszakra irányuljon, akiknek példáját általában követi a falu.

e) A falusi *szakemberek*, illetve a szak-könyv iránt érdeklődők (tehát olyanok, akikről tudjuk, hogy olvasnak szakirodalmat) *megismerése, igényeik felmérése, kielégítése*, ezek írásos meghívása, számukra érdekes könyvekről tájékoztató küldése.

f) Kivételes esetekben (betegek stb.) *könyvek házhoz szállítása.*

Az általános, mindenkihez szóló propagandamódszerek megtervezése. Ilyenek: könyvtári plakátok, mozihirdetés stb. Ezeket itt most mind nem soroljuk fel. (Ld. Verseghi György cikkét lapunk januári számában, melynek címe: A könyvtári propagandáról.)

Jó volna, ha azok a könyvtárak, amelyek az olvasótoborzás terén jó eredményt értek el, tapasztalataikat, módszereiket *A Könyvtáros* újtján közreadnák.

Az írásos terv tehát tartalmazza azokat a propagandaformákat és módszereket, amelyeket a könyvtáros alkalmazni kíván munkájában, ahol lehet megjelölve a mértéket is (hány kiállítás stb.) és azt, hogy milyen ütemben éri el a kitűzött célt. Az így készült terv a járási könyvtár ellenőrző tevékenységének is eszköze, lényegesebb szerepe azonban abban van, hogy a járási könyvtárak módszertani munkatársait arra készíteti, hogy ne csak szervezési kérdésekkel törődjenek, hanem módszertani útmutatásokat is adjanak, s a falusi könyvtár tartalmi munkáját figyelemmel kísérik.

Rá kell mutatni végül egy veszőlyre: régebben is tartottak már kampányszerű olvasótoborzást. Olyan példát is láttunk, hogy egy-egy könyvtáros vagy segítő-társa végigjárta a házakat, a helyszínen beírta a „jelentkezőket” és könyvet hagyott ott náluk. Ezek nagy részéből azonban soha nem lett igazi olvasó. A falu minden lakosát jól ismerő pedagógus számára olvasótoborozni — csak azért, hogy nagyobb számot mutasson ki — nem nagy dolog. Az igazi olvasótoborzás azt jelenti, hogy az embereket megnyerjük olvasónak, és jó olvasószolgálati nevelő munkával meg is tartjuk. Az olvasótoborzás nem független a jó olvasószolgálati munkától. Nyomában nemcsak az jár, hogy megnövekszik az olvasók száma, javul az olvasótábor összetétele, hanem az is, hogy az egy olvasóra eső kölcsönzött kötetek számából élénk könyvtári életre lehet következtetni.

Sallai István

Termelőszövetkezeti tagok csoportos látogatása a könyvtárban

A jászapáti járási könyvtár fiatal intézmény. A múlt év januárjában létesült. A községi könyvtárak tevékenységének irányítása, segítése mellett legfontosabb feladatként a helyi olvasótábor kiszélesítése állt a könyvtár dolgozói előtt, ezen belül pedig a parasztolvasók számának növelésére kellett különös figyelmet fordítani. Ezért a szokásos propaganda alkalmazása mellett viszonylag új módszerrel láttak hozzá célkitűzéseik megvalósításához. Személyesen látogatták meg a község termelőszövetkezeiteinek vezetőit. Támogatást kértek tőlük olyan találkozó megszervezéséhez, amelynek során a tsz-ek tagjai ellátogatnának a könyvtárba, megismerkednének annak szervezetével és szolgáltatásaival. Külön figyelmet érdemel az a körülmény, hogy bár ezek a kezdeményezések a tavaszi munkák kellős közepén történtek, mind-egyik tsz-vezető örömmel fogadta a találkozó tervét és messzeemenő támogatásáról biztosította a könyvtárosokat. Hogy ez nemcsak szavakban megígért támogatás volt, azt a március 26-án első ízben megtartott találkozó bizonyítja, amelyen a meghívottak kivétel nélkül megjelentek. A találkozó műsorának keretében a könyvtárban folyó munkáról szóló tájékoztatáson kívül az egyik helybeli pedagógus közreműködésével ismertették a mai magyar irodalom legújabb alkotásait, valamint a könyvtár állományában meglévő mezőgazdasági műveket. A rendezvényt egy, a falusi élet átalakulásával foglalkozó mű részleteinek felolvasása zárta be. A műsor befejezése után még hosszú ideig együtt maradtak a látogatók és a könyvtár dolgozói. Beszélgetésük során több olyan kérdést vitattak meg, amik részben közvetlenül járultak hozzá

Termelőszövetkezeti tagok
a jászapáti könyvtárban

a könyvtári munka hatékonyságához, részben pedig a további feladatok megoldásához adtak segítséget. A közvetlen eredmények közé számít az, hogy a látogatók valamennyien beiratkoztak a könyvtár olvasói közé, és távozásukkor magukkal vitték az első kikölcsönzött műveket. S hogy a találkozó alkalmával beírt új olvasók nemcsak egyszeri látogatói voltak a könyvtárnak, az már abból is kitűnik, hogy a találkozó óta eltelt idő alatt valamennyien ismételten meglátogatták a könyvtárat, és igénybe vették szolgáltatásait. A létrejött kapcsolat elmélyítését szolgálták a beszélgetések során kialakult megállapodások is. Határozott kívánságként mondták el a tsz-tagok, hogy bármikor szívesen jönnek el hasonló jellegű találkozóra. Arra kérték a könyvtárosokat, tartsanak számukra minél gyakrabban könyvismertetést, irodalmi tájékoztatót. A rendezvények tervével kapcsolatban elmondták, hogy a könyvtárosok mindenkor vegyék figyelembe, a termelőszövetkezeti dolgozók nemcsak a sajátosan falusi problémákat tárgyaló művek iránt érdeklődnek. Szívesen veszik kézbe a társadalom szocialista átalakulásának egyéb területeit bemutató alkotásokat is. Eredményként könyvelhető el az is, hogy megbeszéltek a „Velemi” termelőszövetkezetben létesítendő könyvkölcsönző működtetésének feltételeit. A termelőszövetkezet jelenlevő elnöke támogatásáról biztosította a könyvtár dolgozóit nemcsak abban, hogy megfelelő helyiséget teremtenek a könyvkölcsönző működéséhez, de abban is, hogy minden alkalommal segítséget adnak a kölcsönző szükség szerinti cseréjéhez. Mindezek a jól megszervezett találkozó sikerét bizonyítják. Nem állítjuk azt, hogy a lakosság megnyerésének ez a legeredményesebb formája. De hogy az ilyen találkozók szervezése nagyban hozzájárulhat az eredmények növeléséhez, az egy pillanatig sem lehet kétséges. Ennek alátámasztására hadd álljon itt néhány adat. Az elmúlt év hasonló időszakához viszonyítva a járási könyvtár olvasóinak száma 80%-kal (544-ről 981-re), ezen belül a paraszt olvasók aránya 93%-kal (65-ről 126-ra) növekedett. Ehhez hasonló fejlődést mutat a könyvtár forgalma is, mivel a kölcsönzött kötetek száma 7276-ről 14 624-re nőtt, tehát 100%-kal magasabb az 1960. első negyedévében elért eredménynél.

R ó z s a h e g y i I s t v á n

A József Attila olvasómozgalom a Budapesti Konzervgyárban

A Budapesti Konzervgyárban egy évvel ezelőtt két plakát hirdette a fiatalok új olvasómozgalmát. A KISZ-fiatalok azonban seregszemlére készülődtek, s az olvasómozgalom abbamaradt. A két plakát sem állta sokáig az idő viszontagságait, lekerült a falról. Mit tehet ilyenkor a könyvtáros egyedül? Nem sokat. A könyvtáros ugyan egyébként igyekszik fejleszteni a fiatalok irodalmi ízlését, műveltségét, de hogy ez mozgalommá szerveződjék, kevés a könyvtárosi igyekezet.

A KISZ kongresszus után azonban megváltozott a helyzet. Új vezetőség látott munkához a kongresszusi irányelvek megvalósításáért. Ebben pedig fontos helyen áll a könyv, a jó könyv. Így került ismét napirendre a József Attila olvasómozgalom. Azóta a mozgalom szervezése közös munkává, a KISZ és a könyvtáros közös gondjává vált. Először az alapszervek vezetősége, majd a fiatalok taggyűlése vitatta meg a mozgalom kifejlesztését, így széles körben vált ismertté az olvasómozgalom minden részlete.

Maradt-e dolga ezután a könyvtárosnak? Maradt, sőt a java ezután következett. Mert a fiatalok megismerkedtek ugyan az olvasómozgalommal, de kevesen léptek úgy be a könyvtárba, hogy „részt akarok venni a jelvénytulajdonos versenyben”. Először is a szocialista brigádokat kellett felkeresni, azokat, amelyekben a tagok fiatalok, KISZ-esek. A hűsüzemi Zója brigád 11 dolgozója közül eddig még egy sem volt a könyvtárnak tagja. Olvastak, de úgy, hogy egymás közt cserélték a hazuról hozott könyveket. „Nehéz nálunk a rendszeres olvasás, mert a tagok vidékiek” — ez volt eddig a brigádvezető véleménye. És most mégis a Zója brigád valamennyi tagja aláírta a jelentkezési lapot. Így lépett még be a KISZ-brigádok közül a Braun Éva, a Kállai Éva, a Vámos Ilona és a dobozüzemi ifi-brigád 20 tagja.

A József Attila olvasómozgalom szervezésére nagy lehetőség van kölcsönzés közben is. A könyvtárosnak, aki a legtöbb olvasót személyesen és olvasmányain keresztül ismeri, nem nehéz a jelvénytulajdonos verseny mellett „agitálni”. Az agitáció kétféle lehet. Könnyebb, ha olyan olvasóval állunk szemben, aki már igen sokat olvasott, valamelyik fokozat ajánlott, vagy javasolt irodalmának nagyrészét ismeri. Szántai István kádár előtt csak fel kellett lapozni az útmutatót, ismeretlen könyveket ő csak az aranyfokozatban talált. Néhány szót mondtam ezekről a könyvekről, s máris

érdekessé vált előtte az olvasómozgalom. A legtöbb fiatal azonban kezdő olvasó, írók, könyvcímek semmit nem mondanak a számára, sőt inkább visszariasztják. Velük egy-egy olyan könyvről kell beszélni, amely leginkább megfelel érdeklődésüknek, egyéniségüknek.

Milyen az olvasók vélekedése az ajánlott könyvekről? Vannak, akik azt gondolják, hogy csak szigorúan körülhatárolt körben mozoghatnak a résztvevők. Holott bő a választék és változatos, s ez könyvtárosnak, olvasónak egyaránt kedvező. A hűsüzemből egyre több „öreg olvasó választ magának könyvet az útmutatóból. Hogy miért? Egyöntetű válaszuk szerint úgy érzik, az útmutatóban benne van mindaz, amit egy művelt embernek feltétlen ismernie kell a klaszszikus és a mai irodalomból. A fiatalok is valahogy ezzel az érzéssel közelítenek ezekhez a könyvekhez. Hogy milyen hatással vannak a könyvek a mozgalomba bekapcsolódott fiatalokra, már az első két-három könyv olvasásánál megmutatkozik. Nem felszínesen olvassák a könyveket, hanem alaposan, elmélyülten. Jobban meglelik a könyv szépségeit, eszmei mondanivalóját. Mert ezt a könyvet nemcsak elolvasni kell, hanem beszámolóra is sor kerül.

Hosszú ideig tisztázatlan maradt a beszámolás formája. Két utat választottak, s ezt részben az olvasók döntötték el. Többen — például a ládatelepi lányok — jegyzetet készítenek. A jegyzetben a könyv szereplőinek jellemzését, a könyv mondanivalóját rögzítik. Ezeket a jegyzeteket el lehet fogadni a beszámoló helyett. A beszámolás másik formája az, hogy a könyvek átvételénél a könyvtáros kérdezzen, és igazolja az olvasást.

Ötven fiatal indult néhány hete, hogy jelvényt szerezzen. Huszonötön bronzéremért, tizenötön ezüstért, tízen pedig az arany jelvénytért versenyeznek. A jelvények kiosztását szellemi fejtörővel kötik össze, a fejtörő kérdéseit a mozgalom könyveiből válogatjuk.

A könyvtáros legfőbb gondja, hogyan teremtsen elő a könyveket. Az olvasmány-skála igen széles, de mégis kevés a könyv, mert a legtöbb csak egy, esetleg két példányban van meg a könyvtárban. Dehát nem az a cél, hogy most egyszerre végezzünk, hanem fokozatosan, lépésről lépésre haladjunk. A Budapesti Konzervgyárban 300 KISZ-fiatal dolgozik. Ebben az esztendőben — körülbelül ötvenes csoportokban — százötvenen szerezhetik meg a jelvényt.

(Szabó Pálné)

A KÖNYVTÁROS MŰVELTSÉGE

A magyar könyvtárügy második öt éves tervének irányelvei meghatározzák, hogy szocialista építésünk mostani szakaszában a társadalom milyen igényeket támaszt a könyvtárakkal szemben. Ezt a társadalmi szükségletet csak akkor lehet kielégíteni, ha elsősorban maguk a könyvtárosok jönnek tisztába feladataikkal és azok megvalósításának módjaival. Az igényes és tudatos könyvtárosnak tudnia kell, hogy milyen követelményeket támasszon önmagával szemben, hogy mikor érezheti magát felkészültnek a könyvtári célkitűzések helyes szolgálatára. Ezért érdemes erről néhány gondolatot kifejteni.

Úgy gondolom, hogy a mi körülményeink között a könyvtárnak, mint művelődési intézménynek elsősorban

politikai-pedagógiai célkitűzései

kell hangsúlyoznunk. A könyvtár politikai szerepe, pártossága azt jelenti, hogy szervesen illeszkedik a szocialista építés rendszerébe, meghatározott, sajátos eszközeivel azt szolgálja, művelődéspolitikai, politikai célokat valósít meg. A könyvtár tehát nem öncélú tudásterjesztő, szórakoztató, emberbaráti intézmény. Működése hozzájárul a kulturális forradalom kibontakoztatásához, amely nélkül nem lehet teljes a szocializmus győzelme.

Hivatkozhatunk Leninre, aki megállapította, hogy a könyvtárak állapota egy ország művelődésének fokát jellemzi. Hivatkozhatunk a Budapesti Pártbizottság nemrég hozott határozatára, amely a szakszervezeti könyvtárosok munkáját a pártmunka fontos részének minősíti, mert hozzájárul a termelő munkásság műveltségének és szaktudásának emeléséhez. Mindez alátámasztja a könyvtárak pártos működésének követelményét, amelyre a könyvtárosoknak törekedniök kell. Nálunk fejlettebb szocialista országokban a könyvtárügy felvirágzását nagyrészt a könyvtárak helyes politikai szolgálata hozta meg.

A könyvtári munka pedagógiai jellegének hangsúlyozása azt jelenti, hogy az ember, a társadalom formálásának igénye kell, hogy áthassa az intézmény működését. A művelődéspolitikai követelmények meghatározzák a könyvtárak működésének célját és tartalmát, a pedagógiai követelmények a célok elérésének útját és módját. A művelődéspolitikára arra a kérdésre felel, hogy miért és mit. A pedagógia a hogyant jelöli meg. A szocialista könyvtár új eszmények, új műveltség birtokbavételére serkenti az olvasót, aki a könyvtár működésének középpontjában áll. A nevelői jelleg egyúttal azt is jelenti, hogy a könyvtári munkában alkalmazni kell a pedagógia törvényszerűségeinek ismeretéből következő nevelési eljárásokat és eszközöket.

S mindez nemcsak a közművelődési, hanem a tudományos és szakkönyvtárakra is érvényes, csak bizonyos mértékig másképpen. Művelődéspolitikai célkitűzéseink a könyvtári rendszeren belül más-más feladatokat tűznek a tudományos és szakkönyvtárak elé, mint a közművelődési könyvtárak elé. Az eltérő feladatokat az egyes könyvtártípusok a maguk sajátos eszközeivel és módszereivel valósítják meg. De valamennyi könyvtártípusnak belül kell maradnia az egységes könyvtári nevelőrendszeren.

Való igaz, hogy a könyvtárak pártos működésének követelményét mindeztől eleget hangoztattuk, de nem valósítottuk meg eléggé. A könyvtári munka pedagógiai jellegének felismerése viszont csak újabban került előtérbe a könyvtári irányításban, nem általános tehát a könyvtárosok körében. Bizonyos mértékig még mindig hat a régi könyvtárösszeállítás, amely szerint a könyvet félteni kell az olvasótól s az igazi könyvtármunka a könyvek olvasóktól mentes, nyugalmas rendezgetése. Az ilyen könyvtárban „kiszárad a humanizmus, mint a múmia”, állapította meg egy régi író.

Egy időben olyan vágyat táplált sok csökkent munkaképességű pedagógus, hogy nyugalomba vonulás előtt néhány évre könyvtári munkát vállal, mert „a könyvek könnyebben sorba állíthatók, mint a gyerekek”. Arra is volt példa, hogy a könyvtárosi munkát valamely másfajta szolgálatban elfáradt emberekre bízták, vagy éppen baráti, rokon kapcsolatok döntöttek a könyvtárosi állások betöltésében. Ez a gyakorlat nem más, mint a könyvtárnak régifajta, jóléti intézményként való kezelésé, ahol könyvnyújtásával jóltudást akarnak tenni az olvasóval, és kényelmes foglalkozás juttatásával jól tesznek a könyvtárossal. Egyes üzemi és községi könyvtárakban viszont a könyvtárosok „vándormadarak” voltak. Átmeneti jellegű „szerepléssel” világos, hogy nem érhetünk el nevelői eredményeket.

A könyvtárosi hivatás ilyenfajta felfogása ma már kapitalista körülmények között is túlhaladott, természetes tehát, hogy a könyvtárosok túlnyomó többsége nálunk már túljutott ezen a szemléleten. A szocialista társadalom magasabb igénnyel lép fel a

könyvtárossal szemben, mint a kapitalista rendszer, a két rendszer könyvtárosi munkája között minőségi különbség van. Ezért kap központi szerepet a szocialista könyvtárban

a könyvtáros személye.

Jó könyvtáros nélkül nem művelődési intézmény a könyvtár, csupán könyvraktár. Jó könyvtáros nélkül nem érvényesülhet a művelődési intézmény nevelő szerepe. Ő viszi be a könyvek és olvasók közé a célt. Az ő feladata, hogy „hatékonyra tegye azt az erőt és tudást, amelyet a könyvek magukba rejtenek” — állapítja meg ismert kézikönyvében Sebestyén Géza. Olyan a könyvtáros a könyvtárban, mint a karmester a zenekarban, közreműködésével válik harmonikussá az olvasó találkozása a könyvvel.

A könyvtárosnak jól kell ismernie a célt, amiért ajánl, a könyvet, amit ajánl, az olvasót, akinek ajánl és a módszert, ahogyan ajánl. Ezért a könyvtáros műveltségének és felkészültségének követelményét nem lehet elégszer hangsúlyozni.

Az új társadalom könyvtárosa új szemléletű. Világnézeti, ideológiai felkészültsége révén eligazodik a politika, a gazdasági élet, a művelődés összefüggéseiben, megtalálja helyét a társadalomban, eredményesen tudja szolgálni a könyvtár politikai célkitűzéseit. Ismeretei révén tájékozott lesz abban a műveltséganyagban, amelyet könyvei tartalmaznak. A szocialista könyvtáros műveltsége nem akármilyen tartalmú, hanem tartalmazza a természet törvényeinek, a technika felhasználásának ismereteit, a közösségi érzésnek, a művészet átélésének, az érzelmi gazdagságnak élményeit. Humanista lelkületű, de benne a humanizmus szocialista tartalmú. Sokoldalú, anélkül hogy szaktudósa lenne a különböző tudományoknak, műveltsége tehát arányos. Szakember szerepe a különböző könyvtártípusokban másként jelentkezik.

Régi követelmény, hogy a könyvtárosnak szeretnie kell a könyvet és szeretnie kell az embert. Az alapfeltételként meglévő általános könyv- és emberszeretetének azonban a tudatosság olyan fokára kell emelkednie, amely az emberrel való foglalkozás szakértelmét is tartalmazza, vagyis: az emberek ismeretét, az élet ismeretét, a társadalom mozgásának tapasztalatait, a pedagógiai tudást és gyakorlatot. Jól kell ismernie a könyvtár sajátos nevelő eszközeinek alkalmazását. Ehhez politikai-pedagógiai érzéken kívül tudatos készülés kell. A könyvtárosi szakértelem elsajátítható. El kell érnie a könyvtárosnak, hogy az olvasók — elismerve hozzáértését — elfogadják útbaigazításait.

A könyvtárosoknak szembe kell nézniük ezekkel a követelményekkel és fel kell használniuk azokat az alkalmakat, amelyeket a

képzés, továbbképzés, önművelés

nyújtanak. Könyvtárosképzésünk rendszere most van kiépítés alatt. Szervezetten eddig csak a könyvtáros felsőoktatás folyt, de nem lehet állítani, hogy teljesen kielégítően. A pedagógia például, mint tantárgy, csak most kezd bevonulni a könyvtárosképzésbe. Pedig az sem elég, hogy a pedagógiát tanítsák, hanem magát a könyvtár-tant, a könyvtárosképzés központi szaktárgyát kell, hogy pedagógiai szemlélet és módszer hassa át. Eddig túltengett az oktatásban a könyvtártechnika, a részletismeretek tömege elnyomta a nevelési célkitűzéseket és a képzés sokszor formalizmusba csapott át. Keveset foglalkoztunk eddig a könyvtári nevelő munkával szemben támasztott követelmények rendszerbe foglalásával, az olvasók tanulmányozásának eredményeivel, az olvasókkal való foglalkozás pedagógiai módszereivel.

A képzésben a politikai célkitűzéseknek egyre eredményesebben felelünk meg, ezen a területen a képzés feladatai tisztázottak, az eredményességet azonban fokozni kell. Az elmaradás leginkább a képzés pedagógiai célkitűzéseinél szembevetőd.

Nemcsak a könyvtárosképzés irányítóin múlik azonban, hogy a pedagógia elfoglalja megfelelő helyét az oktatásban. Bár napjainkban sokféle jelét látjuk könyvtáros körökben a pedagógiai gondolkodás előretörésének, a kutatók figyelme fokozatosan fordul a könyvtári nevelés területe felé, mégis meg kell állapítani, hogy az oktatás számára nem tisztázta még a tudomány a pedagógia könyvtári alkalmazásának kérdéseit. Nincs kialakult felnőttpedagógia és nincs kialakult olvasáspedagógia. A pedagógia és a könyvtártudomány céltudatosabb összefogására lenne szükség, hogy a könyvtárpedagógia korszerű oktatásának feltételeit megteremtjük. A gyakorló könyvtárosok és a pedagógiai szakemberek együttműködése kívánatos annak érdekében, hogy nagyobb arányú összefoglaló könyvtárpedagógiai munkák jelenhessenek meg. Mindez feltétele a könyvtárosképzés korszerű, arányos kialakításának, amelyet a könyvtárügy második öt éves terve előír, és amelyre a könyvtárosképzés irányítói tudatosan törekednek.

A könyvtárosok azonban a legkitűnőbb könyvtárosképzés és továbbképzés kialakítása esetén sem gondolhatják, hogy az abban való részvétellel egyszer és minden-

korra elintézik az önképzés tennivalóit. A könyvtáros művelődése soha nem fejeződhet be. Az önművelés soha nem szüneteltethető feladat. A rendszeres és tervszerű olvasás szükségességét nyilván fölösleges könyvtárosok számára indokolni, hiszen ilyen követelményt könyvtáraink olvasóival szemben is támasztunk.

A könyvtáros tevékenységét tudatos szocialista nevelői munkaként kell vállalni és teljesíteni. Elméleti tájékozottság, szervezőkészség és a gyakorlati képességek kifejlesztése kell ehhez. Nem vágyálmokat kergetünk, mikor ezeket a követelményeket felvázoljuk, mert sok példa bizonyítja, hogy hazai körülményeink között is vannak már ilyen felkészültségű, ilyen tevékenységet kifejtő könyvtárosok. Nemrég olvastuk például új irodalmi folyóiratunkban, egyik szocialista városunk serdülőkorát bemutató képsorozatban, hogy Kazincbarcika legmodernebb alakja, a város szellemi központja a könyvtáros. Úgy lett azzá, hogy volt szíve egy célnak szentelni egész tehetségét.

Páldy Róbert

A Magyar Nemzeti Bibliográfia új előállítási módjáról

I.

1961. január 1-től a Magyar Nemzeti Bibliográfia az eddiginél gyakrabban, *kéthetenként* és új sokszorosítási eljárással előállítva jelenik meg.

Az új eljárás bevezetését az tette szükségessé, hogy a hagyományos nyomdai előállítás már nem tudott lépést tartani az egyre bonyolultabb és egyre nagyobb gyorsaságot kívánó bel- és külföldi tájékoztatási feladatokkal, gátjává vált a bibliográfiai munka további fejlesztésének. Az új technikai eljárás lehetővé teszi, hogy a lezárt bibliográfiai év végén összesített (kumulatív) kötetet, meghatározott időszakonként pedig újabb, összesített, retrospektív köteteket lehessen kiadni a Nemzeti Bibliográfia megjelent anyagának újbóli felhasználásával.

A technikai eljárás a következő:

A bibliográfia számára készült címléírásokat a címfelvételi revízió után nem gyűjtik össze a havi szám nyomdai kéziratának összeállításához, hanem azonnal, folyamatosan leíratják a „Vari-typer” író-szedőgépen. Ez az író-szedőgép, mivel cserélhető betűmatricái vannak, változatos nyomdai betűtípusokkal és betűnagyságokkal dolgozik.

A „Vari-typer” géppel írott, azonos tökélyrel rendelkező teljes és rövidített címléírások a korrigálás és a betűragasztással történő javítások után a kéthetes anyag gyűjtőjébe kerülnek, ahol folyamatosan beosztják őket a megfelelő szakcsoportokba.

A kéthetes szerkesztési időszak lezárulása és a végső szerkesztési munkák befejezése után megfelelő méretű montírozólapokon állítják össze a cédulákat. Ezek a montírozólapok fehér kartonból készülnek. Két szélükön két pánt van, amelyek alá megfelelő rendben csúsztathatók a címfelvételek. Így a nyomdaihoz hasonló írástükör alkotható belőlük. (A szakcsoportok fejét és a lapszámokat előre elkészítették, ezeket nem kell újra írni.)

A montírozó-lapokat ezután Xerox-eljárással lefényképezik. A Xerox-gép elektromos töltésű szelénlemezre készíti felvételeit. Ezekről a lemezekről nedves előhívás nélkül, mechanikus porfestékezéssel közvetlenül is készíthetők másolatok. A retusálás — a fényképezésnél fellépő takarási vonalak kitörése — után a Xerox-géppel ismét lefényképezik a lapokat, amelyeket most már rotaprint-lemezre másolnak át. A rotaprint-lemezről rota-sokszorosítással nagy mennyiségben készíthetők a nyomdaihoz hasonló külsővel megjelenő bibliográfia kéthetes füzei. (Jelenleg 1200 példány.)

A montírozás, fényképezés és sokszorosítás legfeljebb 3—4 napot vesz igénybe, így a kéthetes anyag megszerkesztése utáni ötödik napon a bibliográfia füzei kiküldhetők a könyvtárakhoz és az előfizetőkhez. (Érdemes arra rámutatni, hogy önmagában nagy időnyereség az, hogy míg a nyomdai számot a szerkesztés után háromszor kell korrigálni, addig ennél az eljárásnál a korrekktúra folyamatosan történik, és többé nem kell ismételni!)

A kéthetes szám fényképezése után leszedik a montírozó-lapokról a címléírásokat. A montírozókat a következő menetben felhasználják. A címléírásokat hozzáosztják az előző számok anyagához, azaz: folyamatosan összegezik és gyűjtik az anyagot. Ugyanez történik a betűrendes mutató anyagával is. Év végére együtt áll az egyéves bibliográfiai anyag, amely az esetleges tartalmi rostálás után ugyanúgy montírozható, fényképezhető és sokszorosítható, mint a kéthetes számok anyaga. Természetesen, korrekktúrára itt sincs szükség!

Igen fontos azt megemlíteni, hogy a Vari-typer + xerografikus + foto-rotaprint sokszorosítási eljárással készült bibliográfiai füzetek előállítási költsége az előállításon dolgozó szedők, szerkesztők, fényképezés és sokszorosítók bérkölt-

ségeit és az előállítás dologi költségeit is figyelembe véve a nyomdai költségeknek csak a felét teszik ki. (Az előfizetési ár 1961. január 1-től már a korábbiak kevesebb mint fele: 40 Ft.)

A többéves összeosztott anyag felhasználási lehetősége — mint lentebb látni fogjuk — többszörös. Ezeknek a lehetőségeknek kihasználására további kísérletek folynak az Országos Széchényi Könyvtárban.

II.

Vizsgáljunk meg most néhány tartalmi kérdést az új eljárással kapcsolatban. A Magyar Nemzeti Bibliográfia kiadásának ez az új rendszere ugyanis szükségszerű fejlődés következménye. A kurrens bibliográfiai füzetek funkciója, a velük szemben támasztott követelmények megváltoztak.

A könyvtáraknak és a többi, a bibliográfiát használó intézményeknek tulajdonképpen három alapkövetelésük lehet a Magyar Nemzeti Bibliográfiával szemben. Hogy ezt a három alapvető funkcionális követelést kielégíthesse, a Bibliográfiának mind formailag, mind tartalmilag meg kellett változnia.

Az első alapvető követelmény az, hogy a művek megjelenése és a bibliográfiában való közlésük közötti időt a lehető legkisebbre kell csökkenteni, tehát: nagymértékben *gyorsítani* kell a bibliográfiai tájékoztatást. Csak ekkor használhatják a könyvtárak gyarapítási, címleírási és szakozási segédletként. (Nyilvánvaló ugyanis, hogy az eddigi 3—4, esetleg több hónapos késéssel megjelenő bibliográfiai füzetek nem sokat segítettek a könyvtári munkának ezeken a területein, legfeljebb akkor, ha a könyvtárak jóval a megjelenés után szereztek be olyan műveket, melyeket a megjelenés idején mellőztek.)

Szorosan összefügg a bibliográfiai tájékoztatás gyorsaságával az a funkció, melyet tulajdonképpen *gazdaságossági* funkciónak is nevezhetünk, hogy elérhető közelségbe kerülhetett éppen a Magyar Nemzeti Bibliográfia új kiadási formájával kapcsolatban a nemzeti bibliográfiai feldolgozás és a központi céduellaállítás közvetlen összekapcsolása. Ez azt jelenti, hogy a címleírások a nemzeti bibliográfiában való felhasználásuk mellett alkalmasak lesznek nyomtatott katalóguscédulák készítésére is. (Ismeretes, hogy nyomtatott katalóguscéduláink címleírásai ma nem azonosak a Magyar Nemzeti Bibliográfia címleírásaival.) Ennek a két funkciónak tehát a könyvtári gyarapításban és feldolgozó munkában van jelentősége.

Az olvasószolgálatban — a tájékoztatás, az egyéni irodalmi ajánlás, az ajánló bibliográfiák készítésénél — azonban első-

sorban nem is a kurrens füzetek anyagát, hanem egy nagyobb időszakban megjelent anyagot tudnak jól hasznosítani. Ezt az igényt elégíti majd ki a kumuláció, a Magyar Nemzeti Bibliográfia éves és többéves *összefoglaló köteteknek kiadása*. Ezek a kötetek alkalmasak lesznek arra, hogy a könyvtárak — a saját szempontjaik figyelembevételével, megfelelő válogatással — ajánló (vagy esetleg szak-) bibliográfiákat készítsenek belőlük. Így a könyvtáros feladatai közül a *bibliográfiai gyűjtőmunkát meg lehet takarítani*. Még a gyors olvasói tájékoztatás is értéke- sebb lehet, ha nemcsak a saját könyvtárban fellelhető anyagot ajánljuk a szak- katalógus alapján, hanem szélesebb kitekintést adunk az összes meglévő magyar könyvről. (Látjuk, hogy ezeket az olvasószolgálati feladatokat a Magyar Nemzeti Bibliográfia az eddigi, kizárólagosan füzetenkénti megjelenés esetében nem végezhette el, hiába volt az anyag elrendezése eddig is szakszerű, az egyes füzetek anyagát összeirogatni túl nagy munka lett volna és csak egyes esetekben érte meg a fáradságot.)

Ami a funkciók módosulása következtében végbement tartalmi változásokat illeti, azok több szempontból rejtenek magukban tanulságot. Ezek egy része azért jött létre, hogy elősegítse a kumuláció könnyebb végrehajtását. Ezek közül számos olyan van, amely a különböző könyvtárak bibliográfusainak termékenyítő ötleteket adhat saját munkájuk elvégzéséhez. Ilyen például a már 1959-től kikísérletezett 300 szakcsoportos szakrendszer, amelyben az egymással rokon szakcsoportokat általános szak- utalók kapcsolják össze (azaz: felhívja a kutatókat a határterületek anyagának figyelembevételére). Ezen kívül azokat a műveket, amelyek több szakcsoportba kerülhettek, többszörösen is besorolták. Mindez azt a célt szolgálja, hogy a létre- jött nagy, esetleg tíz- és tizezer tételt is magában foglaló összesített kötetekben jól, biztonságosan lehessen eligazodni.

A bibliográfiában, éppen azért, hogy címleírásait fel lehessen használni katalógusszerkesztési célokra is, feltűntetik azt, hogy egy bizonyos címleírás esetén milyen lesz a készíthető melléklapok rendszava. A melléklaprendszavak feltűntetése mellett a szakrendi raktározást alkalmazó könyvtáraknak segítenek az összes árazott, tehát kereskedelmi forgalomba kerülő könyvek szakrendi raktári számának és betűjelének megadásával.

A betűrendes mutatót is erősen kibővítették, hogy ezáltal is megkönnyítsék a bibliográfiában való keresést. Ugyanakkor (már 1960-tól kezdve) megváltozott a mutatózás rendszere. A folyamatos tétel-

szám helyett a bibliográfiai szakcsoport-számra utalnak. Ennek az az előnye, hogy összefoglaló kötet esetében is fel lehet használni az egyes füzetekhez közölt mutatót, mert a szakcsoportszám nem változik. (Ez a módszer egyébként — alapelvében — ajánlható azoknak a figyelmébe, akik gyarapodási jegyzékek, vagy mintakatalógusok kiadásával foglalkoznak; sok felesleges munkát megtakaríthatnak vele.)

Végezetül külön érdemes még kiemelni a 920-as és 016-os szakcsoport szerepét a bibliográfiában. A szakcsoportok ugyanis, ha összefoglaló kötetben nézzük őket, tulajdonképpen a Nemzeti Bibliográfián belül az egy bizonyos időszakban megjelent magyar könyvek szakbibliográfiáiként is tekinthetők. A 920 *Életrajz* és a 016 *Szakkbibliográfia* c. szakcsoportok tehát összefoglalást adnak a magyar életrajzi művekről, illetőleg szakbibliográfiákról. Mivel nyilvánvaló, hogy az olvasószolgálati tájékoztatási igény ezen a két területen jelentkezik a legerősebben, nem közömbös az, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfia ennek a két szakcsoport-

nak a kialakítására különösen nagy gondot fordít. Az életrajzoknál szakszámmal feltárja még a kimondottan szépirodalmi jellegű feldolgozásokat is (és ez elsősorban a közművelődési könyvtárakat érdekli). A 016-os szakcsoport pedig már szakrendi elhelyezésében is azt tükrözi, hogy bizonyos mértékben pótolni kívánja a másodfokú bibliográfiát.

Mint láttuk, a Magyar Nemzeti Bibliográfia kiadásának területén az új társadalmi szükségletek felismerése alapján jó irányú fejlődés indult meg. Ez a fejlődés azt célozza, hogy előbbé, hatékonyabbá váljanak a nemzeti bibliográfia funkciói.

Kétségtelen, hogy ezek a funkciók még most sem eléggé tisztázottak. A következő lépés már az lesz, hogy ezeknek pontos felmérése után, külföldi példák és haladó hazai hagyományok felhasználásával meg kell kísérlni a gazdasági építést és a kultúra terjesztését mind hatékonyabban szolgáló bibliográfiai hálózat kiépítését.

I szlai Zoltán

KITÜNTETÉSEK

A művelődésügyi miniszter *Szöllösy Kálmán* könyvtárosnak, Pécs; *Eperjessy János*nak, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársának, *Varsányi Endréné*nek, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársának, *Nagy Ernő*nek, az Országos Műszaki Könyvtár fordítási osztály lektorátusa vezetőjének, *Gortvai László*nének, az Allami Gorkij Könyvtár munkatársának, *Zolnay Vilmos*nének, az Országgyűlési Könyvtár helyettes osztályvezetőjének, *Szöke Tiborné*nek, a fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tudományos munkatársának, *dr. Mentés Béláné*nek, a fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tudományos munkatársának, *Lunger Pál* könyvtárosnak a SZOCIALISTA KULTÚRÁERT kitüntetést; *Lopusán József*nek, a Széchényi Könyvtár rakatári szolgálat vezetőjének, *Tanner József*nének, az Országos Műszaki Könyvtár segédhivatala vezetőjének a KIVÁLÓ DOLGOZO kitüntetést; *Kovács Zoltán*nének, az Országos Pedagógiai Könyvtár munkatársának, *Pelejtei Tibornak*, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársának, *Hadik Erzsébet*nek, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársának, *Tóth Sándor*nak, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársának, *Szabó Gáborné*nek, az Országos Műszaki Könyvtár dolgozójának, *Palotay Péterné*nek, az Országos Műszaki Könyvtár dolgozójának, *Mózes Mihály* püspökkladányi könyvtárosnak, *Vastagh Sándor*nak, a kiskunhalasi MÁV állomás Szakszervezeti Bizottsága gócponti könyvtárosának MINISZTERI DICSERŐ OKLEVELLET adományozott. (Művelődésügyi Közlöny 1961. 8. sz.)

MŰSZAKI KÖNYVKIÁLLÍTÁS A TATABÁNYAI MEGYEI KÖNYVTÁRBAN

Március első hetében a Megyei Könyvtár műszaki könyvkiállítást rendezett Tatabánya központi kiállítási termében. A kiállítás megtervezésénél figyelembe vették, hogy Tatabánya iparváros, s ezért a nehéziparra, az energia termelésre, építőanyagiparra stb. vonatko-

zó műveket állították ki, mégpedig nemcsak a megyei könyvtár anyagát, hanem a város nagyobb ipari szakkönyvtárainak, valamint az Állami Könyvterjesztő Vállalat helyi könyvesboltjának könyveit, illetve folyóiratait is. A könyvek közé a megfelelő ipari termékekből is helyeztek el szemléltető anyagot, az újítómozgalmak könyvei közé pedig elgondolkodtató újításokat tettek, amelyeket a városban levő bányamúzeumból kértek kölcsön.

OLVASMÁNY, MINT GYÓGYSZERPÓTLÓ

1960-ban 94 ezer kötet könyvet kölcsönöztek ki a betegeknek a müncheni városi kórházban.

Ezt a kezdeményezést most a klinikák is át akarják venni, mert bebizonyosodott, hogy a jól megválogatott olvasmányok erősen hozzájárulnak a betegek gyógyulásához.

A betegek rendelkezésére bocsátott könyvállományt az orvosok ellenőrzik. Ők figyelnek arra, hogy csak olyan regények, ismeretterjesztő, művészettörténeti, zenetörténeti stb. könyvek szerepeljenek a könyvek között, amelyek elterelik a betegek figyelmét saját és betegtársaik betegségéről. Ezért betegségek-ről szóló könyvek nem szerepelnek a könyvállományban. Azok a betegek, akiket fáraszt az olvasás, képes folyóiratokat, vagy könyveket kaphatnak. Minden betegyhoz odagurul a kb. 350 kötettel megrakott kosci, amelyet egy diplomás könyvtáros és egy kezelő kísér. (Összesen három könyvtáros és három könyvkezelő bonyolítja le a könyvkölcsönzést.) Hetenként kb. 3-4 könyvet kölcsönözhetnek ki a betegek.

A könyvek ápolására nagy gondot fordítanak. Minden könyvet plasztik-fedélbe helyeznek, és minden egyes beteg után fertőtlenítenek. A fertőző osztálynak külön könyvtára van.

A betegek körében igen népszerűek Solohov, Dürrenmatt, Faulkner, Giono, Thornton Wilder stb. könyvei.

Minden betegszobában katalógus van. A kölcsönzés díjmentes.

A KÖNYVTÁRÜGY MÁSODIK ÖTÉVES TERVÉNEK IRÁNYELVEIHEZ

Mégegyszer könyvtárügyünk egységéről

Meghökkenéssel olvastam *A Könyvtáros* áprilisi számában Simon Mária Anna hozzászólását a könyvtárügy második öt éves tervének irányelveihez. Hogyan lehetséges — kérdeztem magamban —, hogy egy könyvtáros az irányelveknek legfontosabb kérdését ennyire ne értse meg, illetve ennyire félreértse? Hogyan lehetséges a közművelődési és a tudományos könyvtári funkció ilyen merev, metafizikus, a haladó könyvtári elmélettől és gyakorlattól — az élettől — ennyire idegen felfogása, értelmezése, vagy a tudományos könyvtári funkciónak egyetlen tudományos könyvtári dolgozó, által sem elfogadható, az abszurditásig menő leszűkítése?

Nem áll módomban, hogy nézeteinek okait, forrásait kutassam, s hogy azokra részletesebben kitérjek. De nézetei a könyvtárügy alapvető fontosságú kérdéseit érintik s komoly zavart, félreértést okozhatnak, ezért feltétlenül szükségesnek érzem, hogy legalább egyes részeihez néhány megjegyzést tegyek.

Elsőnek röviden arról, hogy az irányelvek kimunkálásához és azok megvitatásához a párt és a kormányzat néhány eszmei-politikai útmutatása, átalakuló életünk néhány konkrét ténye, kétségbevonhatatlan tapasztalata, könyvtáraink fejlődési lehetőségeinek, és a dolgozók mennyiségre növekvő, minőségre nézve pedig egyre mélyülő, egyre sokrétűbbé vált igényeinek mérlegelése szolgált alapul.

Az eszmei-politikai útmutatások alapján szem előtt tartottuk, hogy csökkenteni kell a főváros és a vidék könyvtári szolgáltatásai között meglévő lényeges, és a vidéken élő dolgozókra nézve hátrányos különbséget, továbbá tekintetbe vettük azt a tényt, hogy társadalmi rendünk osztályszerkezetében és a dolgozók műveltségi állapotában mélyreható átalakulás megy végbe. Számoltunk azzal, hogy jelentősen növekszik a vidékre kerülő szakemberek, értelmiségiek száma, ugrásszerűen növekszik vidéken is a felnőttek oktatását szolgáló különböző fokú oktatási formák részvevőinek a száma, s hogy a mezőgazdaság szocialista átalakulása mily hatalmas — és egyáltalában nem csupán termelési, hanem igen szerteágazó, az élet egészét érintő — feladatok elé állítja a vidék dolgozóit.

Szakmai szempontból szem előtt tartottuk, hogy vidéki könyvtárosaink nem kis része mind elméleti, mind gyakorlati téren jelentős fejlődést ért el, hogy egyre több közöttük a közép- és felsőfokon végzett és hat-nyolc, sőt tízéves gyakorlattal bíró könyvtáros. Szem előtt tartottuk továbbá, hogy megyei könyvtáraink, városi és járási könyvtáraink egy része állomány tekintetében is „felnőtté” vált. Szem előtt tartottuk végül, hogy néhány tudományos könyvtárunkban mily nagyértékű szolgáltatások fejlődtek ki az utóbbi években, és hogy ezek viszonylag milyen szűk réteghez jutnak el.

A mindezekből adódó feladatok megbeszélése közben csakhamar kitűnt, hogy anyagi és személyi okokból semmi lehetőség sincs a vidék számára új szak- és tudományos könyvtárak tucatjainak létrehozására. Nem bizonyult járható útnak az sem, hogy az országos szakkönyvtárak és más nagykönyvtáraink külön-külön országos szervezetet építsenek ki korszerű szolgáltatásaik intézményes elterjesztésére. Kitűnt azonban az is, hogy minderre nincs is szükség, mert megyei könyvtáraink és néhány városi és járási könyvtárunk a tudományos könyvtárakkal való intézményes együttműködés alapján viszonylag kevés ráfordítással alkalmassá tehető a fentiekből adódó célkitűzések megvalósításának hatékony elősegítésére. Kitűnt továbbá az is, hogy a tudományos könyvtárak szervezett szolgáltatásaira és egyéb segítségére támaszkodó, a tudományos könyvtárak segítségével kialakított referenc-könyvtárral és a táj jellegének megfelelő felkészültségű néhány szakemberrel ellátott könyvtár nem valami mechanikus postása lesz a tudományos könyvtáraknak, hanem új típusú egysége könyvtárügyünk egészének, jelentős lépés annak a haladó könyvtárpolitikai elvnek a megvalósítása útján, mely szerint korunkban egy ország könyvtárügye csak jól szervezett és ésszerűen koordinált *közösségként* képes a kornak megfelelő színvonalon kielégíteni országunknak és népünknek a könyvtárakkal kapcsolatos igényeit. Így került sor azután arra a „vulgarizálásra”, mely szerint „fejleszteni kell a közművelődési könyvtárak szak- és tudományos könyvtári szolgáltatásait...”

Az irányelvek Simon Mária Anna által idézett és általa vulgarizálásnak tekintett mondatának második feléhez, ahhoz, hogy „ugyanakkor fokozott figyelmet kell for-

dítani a tudományos és szakkönyvtárakban a tágabb értelemben vett közművelődésre” — már sokkal könnyebben jutottunk el. Egyszerűen csak arra gondoltunk, hogy a tudományos könyvtárak többsége közvetlen kapcsolatban áll az oktató-nevelő munkával és így semmiképpen sem csak „az adott tudományterület kutatóinak a szükséges irodalommal, valamint minél bőségesebb dokumentációs anyaggal történő ellátása” a feladatuk, ahogy azt Simon Mária Anna véli. (Hogy Simon Mária Anna meghatározása még a saját könyvtára, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárára sem érvényes, arról éppen Rózsa Györgynek, az MTA Könyvtár vezetőjének értékes cikkéből is meggyőződhetünk, amely a *Magyar Tudomány* márciusi számában jelent meg.)

De felvetődött az az egyáltalában nem új és eredeti gondolat is, hogy a kutató és a tudós „mellesleg” ember is, sőt, hogy talán annál inkább tudós, minél emberibb ember, és aki így nem mindig csak „kutat”, hanem egészen egyszerű, minden más halandóra is jellemző dolgokat is művel. Például olvas. Csak úgy, kedvtelésből vagy éppen tájékozódás végett. Erre ösztönzi is a párt és kormányzat, erre ösztönzi az élet. Esetleg éppen azért, hogy teljesebb emberré váljon.

Mit tehet a tudományos könyvtáros, például az Akadémiai Könyvtár dolgozója, ha — mondjuk — egy tudós matematikus nem éppen May Károlyt, hanem zenetörténeti, képzőművészeti stb. folyóiratot, könyvet kér, vagyis „csak” „közművelődni” kíván? Talán emlékeztesse e tudóst arra, hogy az ilyen irodalom olvasása nem tartozik a kutatási profiljába? Vagy küldje el a legközelebbi Szabó Ervin fiókba? Meggyőződésem, hogy egyetlen tudományos könyvtár dolgozója sem fog Simon Mária Anna elképzelése szerint eljárni, hanem könyvtára lehetőségeihez mérten igyekszik kielégíteni az ilyen „nem tudományos” igényeket is.

Az ilyen értelmű példákat tetszés szerint hozhatnók fel bármely más tudomány területéről is, bár azok a tudományos könyvtár jellegének megfelelően mások és mások lennének. Éppen ezért a fentieket érvényesnek tartjuk az egyetemi, főiskolai hallgatókra, professzorokra, valamint minden rendű és rangú kutatóra és szakemberre is, ezért volt hát szükség az irányelvekben szólni a tudományos könyvtárak „tágabb értelemben vett” közművelődési feladatairól is, amelyekről eddig igen kevés szó esett.

Befejezésül még csak annyit, hogy az étellel, az eleven gyakorlattal és így a szocialista könyvtárosi szemlélettel sem fér össze a fogalmak, illetve az egyes könyvtári kategóriák abszolutizálása és misztifikálása. Nem érdektelen, hogy a közművelődési könyvtárak óshazájában, Angliában a haladó könyvtárosok ugyancsak beleestek a „vulgarizálás” bűnébe, mert maguk is elavultnak tekintik a közművelődési könyvtár fogalmának régebbi értelmezését.

Szekeres Pál

DINNYÉS LAJOS (1901—1961)

Dinnyés Lajos ravatalánál őszinte részvétellel gyászolt a magyar könyvtáros társadalom is.

A volt miniszterelnök elsősorban a közélet, a politikai fórum embere volt. Mint ilyen már a felszabadulás előtt ismert volt emberséges, haladó, a merev és mozdíthatatlan feudokapitalista rendszerrel és a hitlerista tébollyal egyaránt szembe forduló gondolkodásáról. A háború után, mint a kisgazdapárt demokratikus szárnyának egyik vezető alakja, lett a koalíció miniszterelnöke, akinek hivatali ideje alatt történt meg a nagyüzemek államosítása és kötöttük meg a magyar—szovjet barátsági és együttműködési szerződést. Dinnyés Lajos 1945-től haláláig tagja volt a magyar parlamentnek, mely az utolsó ciklusban alelnökévé is választotta.

1951 óta, azaz alapításától főigazgatója volt az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központnak. Erre a helyre, ahol színes, derűs, megnyerő, igazi mikszáthi humorral megáldott egyéniségét munkatársai őszintén megszerették, Dinnyés Lajos mezőgazdasági végzettsége és egyben gyakorló mezőgazdasági tevékenysége képesítette.

AZ AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA IDŐSZERŰ PROBLÉMÁI

II.

AZ AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA TÉMAVÁLASZTÁSA

Úgy gondolom, az ajánló bibliográfiák felhasználása közben levont tapasztalatok meggyőzhetők a könyvtárosokat arról, hogy a túlságosan átfogó, ún. általános témák irodalmának ajánló bibliográfiában való feltárása egyrészt nehézségeket okoz, másrészt felhasználásuk bizonytalan. Egy részletkérdés irodalmát feltáró ajánló bibliográfia viszont nehezen találja meg az utat a felhasználókhoz. Az ilyen bibliográfiák többnyire ötletszerűek, gyakran kiagyaltak, és nincs meg az ajánló bibliográfiák esetében annyira megkövetelt kapcsolatuk az élettel.

Holott: az ajánló bibliográfia témáját szinte tálcán kínálja maga az élet. Az ajánló bibliográfia *tanító* célzatú. Ha azonban megvizsgáljuk, hogy milyen kapcsolata volt eddig az országban folyó rendkívül sokrétű iskolai és iskolán kívüli oktatómunkával, úgy alig találunk erre jó példát. Ha az iskolai tananyagra gondolunk — természetesen különösen figyelembe véve az esti tagozatok, a dolgozók iskoláinak, a levelező oktatásnak tananyagát és igényeit — akkor az ajánló bibliográfiai témák szinte „az utcán hevernek”. És van-e szükség a tananyaghoz *szorosan kapcsolódó* ajánló bibliográfiára? Úgy gondolom különösen ott, ahol az oktatásban résztvevőkkel való egyéni foglalkozásra, az oktatás természeténél fogva a pedagógusnak kevés alkalma van, a tanulók — felnőttek és gyermekek — további fejlődését, ismereteinek elmélyítését a könyvek hivatottak szolgálni. Ezeknek kiválasztása, ismertetése a pedagógus és a könyvtáros közös feladata.

Gondoljunk azonban az iskolán kívüli oktatásra is. A pártoktatásnak, az ideológiai képzésnek átgondolt, az időszerű problémákhoz szorosan kapcsolódó, a tudatformálást célzó programja van. A párt és a szakszervezetek széles rétegeket vonnak be ebbe az oktatásba. Hány olyan ajánló bibliográfiánk van, mely *szorosan kapcsolódik* a pártoktatás és az ideológiai képzés különböző formáinak konkrét anyagához?

TIT Szabadegyetemen, munkásakadémiaikon ugyancsak átgondolt, a követelményeknek legjobban megfelelő előadássorozatok hangzanak el. Hol vannak azok az ajánló bibliográfiai sorozatok, melyek ezekhez az előadássorozatokhoz kapcsolódnak?

Az Országos Műszaki Könyvtár volt könyvtáraink közül az első, amely megtalálta a helyes megoldást. A „József Attila Szabadegyetem” műszaki előadásainak anyagához kapcsolódó röplapbibliográfiái követendő példaként állhatnak előttünk.

Tehát az iskolai és iskolán kívüli oktatás adhatná az ajánló bibliográfiák témáinak egy tekintélyes hányadát.

A termelő munka mennyiségének és színvonalának állandó emelése mindannyiunk közös gondja. Ha azt mondjuk, hogy szükség van olyan ajánló bibliográfiákra, amelyek e cél szolgálatában állanak, úgy túl sokat, vagyis nagyon keveset mondtunk az ajánló bibliográfia témaválasztásáról. A termelés ágainak és a termelő munka színvonalának differenciáltsága a témaválasztás legnagyobb, de nem leküzdhetetlen akadály. A felületes szemlélő számára például érthetetlennek tűnik, hogy az Országos Műszaki Könyvtár ajánló bibliográfiai sorozata, mely „Mit olvasson” címet viselte és egyes iparágak munkásai számára ajánlotta a szakirodalmat, sikertelen kísérletnek bizonyult.

A sikertelenség oka azonban nem a témaválasztásban keresendő, hanem abban, hogy a szakirodalom differenciáltságát a sorozat nem vette tekintetbe, és vegyesen tartalmazott magasszínvonalú, szakbibliográfia által feltárandó anyagot, meg népszerűbb, tankönyvjellegű könyveket. Így nem találta meg az utat a szakember felé, akinek nem sok újat mondott, de az előképzetség nélküli, gyakorlati munkát végző dolgozó felé sem, akinek nincs meg az előképzettsége ahhoz, hogy a magasabb színvonalú szakirodalmat fel tudja használni.

Talán itt is hiba történt a témaválasztás terén. Igaz, hogy az ajánló bibliográfia a szakbibliográfia egyik válfaja, de ugyanez a témabibliográfia is, ezért talán hasznosabb lett volna kapcsolatba hozni, egy aktuális termelési részproblémával a műszaki ajánló bibliográfiát.

Az aktuális problémák megoldását elősegítő ajánló bibliográfiákra ugyanis nagy szükség van. Ajánló bibliográfiáink készítői sajnos az időszerű problémákat gyakran tévesztik össze az időszerű eseményekkel. Nem vitatjuk az évfordulók, aktuális események kapcsán kiadott ajánló bibliográfiák némi agitációs, nevelő értékét. Azonban véleményünk szerint az időszerű politikai, gazdasági, termelési problémák gondos mérlegelése, annak mélyreható elemzése, hogy azok

megoldásában milyen segítő szerepe van a könyveknek, az irodalomnak, a témaválasztás kérdésének megnyugtatóbb megoldásához vezethetne.

III.

AZ AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA FELHASZNÁLÓI ÉS AZ AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA ÁLTAL FELDOLGOZOTT ANYAG

A két kérdés szorosan összefügg. Nem vitás ugyanis, hogy a bibliográfia anyaga és feldolgozásmódja ahhoz igazodik, hogy kinek szánják e bibliográfiát.

Épp úgy, mint a témaválasztásnál, itt is úgy látszik, hogy az elnagyoltság, az átgondolatlanság volt a sok hiba kútforrása. Timosenko, Troickaja, Szimonova szovjet szerzők élesen megbélyegzik azt az eljárást, mely az ajánló bibliográfiához a „készült a közművelődési könyvtárak olvasói számára” magyarázatot fűzi. (Szovetszkaja Bibliografija, 1960. 1. sz.) Egyrészt az irodalom sokrétűsége, színvonalbeli, feldolgozásmódbeli különbözősége, másfelől a közművelődési könyvtárak olvasóinak differenciált rétegezettsége szinte lehetetlenné teszi, hogy az ilyen „szempont” alapján összeállított ajánló bibliográfia használható eszközzé váljék az egy-egy réteghez tartozó olvasó kezében!

Mi tehát a helyes megoldás? A téma megválasztása után a bibliográfia szerkesztőinek első teendője annak pontos meghatározása, hogy milyen olvasóréteg igényeit kívánja kielégíteni. Az idézett szovjet tanulmány javasolja a várható felhasználók iskolai előképzettségének, és foglalkozásának megjelölését. Vegyünk kézbe egy témaválasztásában mintaszerű, gondosan szerkesztett legújabb keletű ajánló bibliográfiát, a kecskeméti Megyei Könyvtár idei kiadványát, melynek címe: Mit olvasson a jó baromfitenyésztő? (Kecskemét, 1961, 23 p.) Vajon használhatóságát nem emelte volna, ha megmondja, hogy a baromfitenyésztéssel foglalkozók közül kik azok, akik jól használhatják fel a bibliográfiát: a gondozók, a brigádvezetők, az agronómusok, a háztáji baromfitenyésztéssel foglalkozók? Nem hiszem, hogy mindegyik réteg egyaránt megtalálhatja a neki szükséges irodalmat és ami a fő, a neki szükséges teljes irodalmat. Ha a baromfigondozónak már válogatni kell a bibliográfiából, hogy megtalálja azt a könyvet, vagy cikket, amit feltétlenül el kell olvasnia, a bibliográfia nem teljes értékű.

Az a tény, hogy a jó ajánló bibliográfia „személyhez szól”, egy meghatározott réteg, egy iskolai osztály tanulói, egy tanfolyam résztvevői, egy foglalkozást

egyforma szinten űzők igényeit van hivatva kielégíteni, a kiválasztott anyag jellegét, az annotációk természetét, stílusát is meghatározza. Úgy gondolom egy csapásra megszűnnek a szerkesztési bizonytalanságok, a szakember és bibliográfus együttműködésének mibenléte is világossá válik, és a helyes témaválasztású bibliográfia meg is találja az utat ahhoz, akihez szól.

IV.

AZ AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA KÉSZÍTŐI

Megint csak a cikk írása közben kezembe került kezdetleges külsejű kecskeméti sokszorosított bibliográfiára esik tekintetem. Nem dicsérni ezt a bibliográfiát, — amelynek színvonala kimagaslik a megyei könyvtárak által készített gondosabb, szebb, vonzóbb kiállítású ajánló bibliográfiák közül, s amelynek anyaggyűjtése gondos, beosztása áttekinthető, címleírásai pontosak — szinte rosszszul esik. Mégis fel kell vetni a kérdést, a kecskeméti Megyei Könyvtár hivatott-e az országban szerteszórtan élő nagyszámú baromfitenyésztő számára ajánló bibliográfiát készíteni. És ha igen, úgy hogyan fog eljutni hozzájuk ez a szerény, 100 példányban készült füzet, melynek egy példánya, íme, nem egy baromfitenyésztő, hanem egy lelkes baromfitenyésztő kezében van? Vajon a maradék 99 példány elegendő lesz-e?

Ha jogos a kérdés, úgy az abból levont következtetés is csak egyértelmű lehet. Központi könyvtáraink, országos szakkönyvtáraink nagy tudományos könyvtáraink feladata az olyan ajánló bibliográfiák készítése, amelyek témája országos érdeklődésre tart igényt. Ugyanakkor azonban ez nem jelentheti a témák elnagyolását, a felhasználók rétegeződésének figyelmen kívül hagyását. E könyvtárak és a legjobb szakemberek együttműködésétől remélhető az ajánló bibliográfiák kívánt színvonalának elérése, azok pedagógiai értékének teljes kibontakoztatása. Az ajánló bibliográfia az olvasó számára készül. A könyvtáros azt csupán munkája segédeszközeként használja fel. Ha tehát az olvasó számára készül, úgy el is kell juttatni hozzá. Ez felveti az ajánló bibliográfiák terjesztésének égető problémáját.

Az ajánló bibliográfia készítése azonban semmiképpen sem lehet néhány könyvtár monopóliuma. Az ilyen monopóliumoknak az szokott a következménye lenni, hogy a monopólium birtokosa nem végzi el a munkát, de ugyanakkor a monopólium birtokában megakadályozza azt, hogy más jószándékú vállalkozó helyette dolgozzék.

Elképzelhető, sőt kívánatos, hogy egy-egy közművelődési könyvtár, vagy valamely hálózathoz tartozó könyvtár országos érdeklődésre számító téma ajánló bibliográfiáját egy olvasóréteg számára kidolgozza. Ebben az esetben azonban szintén gondoskodni kell arról, hogy a bibliográfia az érdekelt olvasókhöz eljusson. Ismét elérkeztünk a terjesztés problémájához, melyhez most még az egyeztetés, összehangolás problémája is járul.

Életünk sokrétű. A problémákat az élet által felvetett témákat sémákba szorítani lehetetlen. A helyi adottságok, egy-egy üzem gondozása, egy tájegység, város sőt falu fejlődése szükségessé teszi egy-egy probléma megvilágítását. Azt a bibliográfiai segítséget, mely e probléma megoldásához hozzájárul, hiába várjuk központi könyvtárainktól. Itt az ajánló bibliográfiai segítséget a helyi könyvtárnak kell továbbra is nyújtania. És ebben az esetben nem baj, sőt előny, ha ezt

a problémát megvilágító ajánló bibliográfia csak 100 példányban készül. Az ilyen ajánló bibliográfiai tevékenység szerves része az irodalom társadalmi hasznosításának.

*

Az irodalom — természetesen beleértve a szakirodalmat is — társadalmi hasznosításának kérdése a döntő kérdés.

A társadalom szükségletei, az előttünk álló feladatok állandó számbavétele, annak az irodalomnak kiválasztása, amely segíti a feladatok helyes megoldását és amely tényleges szükségleteket elégít ki, nem máról holnapra következik be.

A zökkenők és megtorpanások elkerülhetetlenek. Tanulnunk kell azonban a tapasztalatokból és igyekeznünk kell azokat a tanulságokat levonni, amelyek munkánk eredményes folytatásához szükségesek. Egy biztos: tévedni a tanulságok levonása közben is lehet.

Szentmihályi János

A műszaki fejlesztés és az üzemek könyvtárai

A második ötéves tervben kezdetét veszi iparunk technológiai átalakítása. A felfedezések, új eljárások, munkamódszerek dokumentálása, feltárása és eljuttatása az érdekelt szakemberekhez könyvtári feladat is, amely annál sürgetőbb, mert lemaradást kell behoznunk. Utol kell érni magunkat az ipar korszerűsítésében, de pótolni-
valóink vannak az e téren jelentkező társadalmi igények kielégítésében is. Különösen a fizikai dolgozók (elsősorban a szak- és betanított munkások, művezetők) szakirodalommal való ellátásában várnak ránk nagy feladatok, hiszen a legkorszerűbben megszervezett gyárban is munkások kezelik a gépeket, és ha őket nem készítjük elő a korszerűsítésre, előbb-utóbb nehézségek lesznek a termelésben is. A szakmunkásképzésnek és továbbképzésnek természetesen számtalan módja és eszköze van (szaktanfolyamok, filmbemutatók, tapasztalatcsere stb.), de a könyv, a mindenhova eljuttatható műszaki könyv nem nélkülözhető ezek mellett sem, sőt fontossága egyre növekszik.

Kézenfekvő, hogy a szakirodalmi igény kielégítése szempontjából legcélszerűbb, ha a könyvtár az üzemben működik (jobban igazodik a vállalat profiljához, mindig „kéznél van” stb.). Üzemeink, gyáraink többségében jelenleg két könyvtár van, mégpedig egy kifejezetten műszaki jellegű, amit a vállalat tart fenn, és egy szakszervezeti közművelődési könyvtár.

1

Vállalati műszaki könyvtár 927 üzemünkben működik. Összállományuk majdnem pontosan másfélmillió könyv és csaknem egymillió kétszázezer egyéb könyvtári egység (folyóirat, szabadalmi leírás, fordítás stb.). Általában megveszik az alap- és középfokú könyveket is. Legtöbbjük különféle dokumentációs szolgáltatásokat is nyújt. (1960-ban pl. 1340 bibliográfiát készítettek kb. 40 000 adattal.) Feladatuk elsősorban az üzem műszaki gárdájának (mérnökök, technikusok) tájékoztatása, a termelés közvetlen segítése. Munkájuk során nemcsak saját anyagukra támaszkodnak, hanem tovább-sugározzák az Országos Műszaki Könyvtár szolgáltatásait is. Kezelőik többsége rendes munkája (műszaki, adminisztratív munkaerő) mellett, megbízás alapján látja el a könyvtárösszeget.

Használóik köre elsősorban a műszakiakra korlátozódik. (A műszakiaknak kb. 60 százaléka olvasójuk.) Olvasóik között mindössze 22 000 fizikai munkás van, az ezekben az üzemekben foglalkoztatott munkások 2,9%-a. Minden 33—34. ember! Pillanat-

nyílag tehát a műszaki könyvtárak jóformán semmi szerepet nem játszanak a szakmunkások, művezetők szakirodalmi ellátásában.

Ennek okait bogozva számtalan magyarázatot találunk. A munkaidőhöz szigorúan alkalmazkodó nyitvatartás, az irodaépületekben, igazgatóságokon való elhelyezés, az állomány összetétele (elsősorban idegennyelvű és mérnöki előképzettséget igénylő művek) stb. mind olyan ok, amely ha mentséget nem is, de magyarázatot ad a fent ismertetett tényekre. Hozzájárult ehhez a műszaki könyvtárak propagandájának gyengesége, és hosszú időn keresztül a műszaki könyvtárosok elzárkózása is. Szerencsére mind több műszaki könyvtáros ismeri fel feladatait a munkások szakirodalmi ellátásában.

Mindenesetre ma még nem mondhatjuk, hogy a vállalati műszaki könyvtárakra évente fordított több mint 25 000 000 forint megfelelő mértékben szolgálja a munkások szakértelmének növelését is.

2

Minden üzemben, gyárban, vállalatnál működik szakszervezeti könyvtár. Ezek a közművelődési jellegű könyvtárak hosszú évek szívós munkájának eredményeképp az olvasók széles táborát építették ki maguk körül. Az ipari üzemek dolgozóinak 25—30%-a olvasóik közé tartozik és — ami a legfontosabb — ezeknek 65—70%-a fizikai munkás.

Ha a műszaki irodalom arányait vizsgáljuk az állomány összetételében, már nem ilyen kedvező a helyzet. A 2 100 000-es állománynak csak mintegy 4—5%-a műszaki könyv, ennek is negyedrésze, néhol még nagyobb hányada elavult. Ráadásul a könyvtárosok az általános műszaki ismeretterjesztő könyveket (rádiózás, rakéatechnika, általában politechnika) is ideszámítják, pedig ezek — kétségtelenül meglevő művelődéspolitikai jelentőségük ellenére — nem szolgálják közvetlenül a termelés segítését, a munkások szakismeretének fejlesztését. A saját üzem profiljába vágó műszaki, technikai irodalomról tehát nehéz képet alkotni, mindenesetre kevesebb, mint a fent említett 4—5%. Sajnos, az így minősíthető állomány legnagyobb részét is a régi *Népszava*-sorozatok, 8—10 éves — azóta már elavult — termelést népszerűsítő füzetes kiadványok teszik, még az olyan nagy szakszervezeti könyvtárakban is, mint az Egyesült Izzóé, vagy a Klement Gottwald gyaré.

A szakszervezeti könyvtárak állományának javítására a SZOT Elnöksége 1959-ben határozatot hozott. Ebben kimondta, hogy minden szakszervezeti könyvtár köteles gyűjteni a szakmájába vágó alap- és középfokú műszaki irodalmat, de a határozat ennyi idő alatt még nem hozhatott megfelelő eredményt. Egyrészt két-három év alatt nem jelenik meg annyi műszaki könyv, hogy ez megtöltené a sokféle üzem könyvtárát megfelelő művekkel, másrészt tekintetbe kell venni a könyvtárosok ezirányú tájékoztatatlanságát, tartózkodását a műszaki irodalommal szemben és a megfelelő központi segítség hiányát. Sok problémát okoz a könyvtárosok egy részének még mindig meglevő, egyoldalú, „szépirodalmi” szemlélete is.

Az állomány ilyen összetétele mellett nem csodálkozhatunk, ha a műszaki irodalom forgalma az összforgalomhoz képest elenyésző. Egy nemrégiben Budapesten folytatott vizsgálat megmutatta, hogy négy ipari szakszervezet (*Vasas, Építő, Élelmezési, Textiles*) könyvtáraiban az összforgalomnak mindössze 1,8%-a volt műszaki könyv. Vidéken, a kisebb üzemekben még rosszabb a helyzet. Az állomány rossz összetételén kívül kétségtelenül hozzájárul ehhez az az ok is, hogy a könyvtárosok maguk sem ismerik, tehát ajánlani sem tudják a műszaki könyveket.

3

Az eddigiek alapján óhatatlanul fel kell hogy merüljön az a gondolat, hogy amit a két könyvtár külön-külön nem tud elvégezni, oldja meg a kettőjük együttműködése, hiszen a feladat is közös. Az eddigi tapasztalatok összegezése alapján az alábbi módszerek bíztatnak a legtöbb eredménnyel:

A szakszervezeti üzemi könyvtárakban továbbra is be kell szerezni az alap- és középfokú műszaki könyveket. Emellett biztosítani kell a műszaki könyvtárakban levő ilyen jellegű irodalom forgalmazását is. A műszaki könyvtár adjon letétet a szakszervezetnek. Számos jó példa (pl. a Telefongyáré) bizonyítja, hogy így forgalomba kerülnek az addig kihasználatlan műszaki könyvek. Ez a módszer azért is előnyös, mert ily módon a szakszervezeti könyvtár — és számos munkásolvasója — olyan műszaki könyvekhez is hozzájut, amelyek kereskedelmi forgalomban már nem kaphatók, de még nem veszítették el időszerűségüket. Ha a letétbe adásnak akadályai lennének, az

is jó módszer, ha a műszaki könyvtár katalógusát elhelyezik (esetleg kötetformában gépelve) a szakszervezeti könyvtárban.

Segítségre szorulnak a szakszervezeti könyvtárak az állománygyarapításban is. Ahol a Szakszervezeti Bizottság költségvetése erre nem ad lehetőséget, a vállalat vezetősége találjon módot a szakszervezeti könyvtár műszaki könyvbeszerezéseinek fedezésére. A megfelelő, profilba vágó könyvek kiválasztásában a műszaki könyvtárosok nagyobb gyakorlata segíthet. Hasznos lesz ebből a szempontból a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában a közeljövőben megjelenő útmutató és bibliográfia is.

A műszaki irodalommal való ellátás elsősorban a műszaki könyvtárak feladata. A távoli cél az, hogy a fizikai munkások is a műszaki könyvtárban olvassanak. A most javasolt megoldások a fent vázolt helyzetből adódnak. Ez teszi szükségessé, hogy a jelenlegi helyzetben a szakszervezeti könyvtárak olvasószolgálatra is nagyobb mértékben forduljon a műszaki irodalom felé. Ez a tevékenységük mintegy olvasókat nevel a műszaki könyvtáraknak. Ha saját állományukkal vagy a letétbe adott anyaggal már nem tudják kielégíteni olvasóik igényeit, irányítsák őket a műszaki könyvtárakba.

Nagyon sok műszaki könyvtár rendszeresen ad ki sokszorosított jegyzékeket új beszerzéseiről. Ha kellően válogatott, elsősorban a magyar nyelvű irodalmat tartalmazó, külön jegyzéket adnának ki alap- és középfokú beszerzéseikről, a szakszervezeti könyvtárak terjeszthetnék ezeket olvasóik között. Távolabbi cél lehet a dokumentáció olyan ágainak kiépítése, amelyek a szakmunkásokhoz, művezetőkhez szólnak és amelyek a szakszervezeti könyvtárak lehetőségeit is figyelembe veszik majd.

Az elmondottak olyan megoldások, amelyek a jelenlegi adottságok figyelembevételével próbálják meg áthidalni azt az űrt, ami a két könyvtárban levő lehetőségek és a műszaki irodalom forgalma között van. Természetesen a legjobb módszer is csak akkor lehet eredményes, ha a könyvtárosok — szakszervezetiek és műszakiak egyaránt — szemléletében következik be gyökeres fordulat.

4

Még nagyobb feladatok várnak mindkét könyvtárra az igények felkeltése, a műszaki irodalom propagandája terén. A legújabb és legjobb módszereket kell alkalmazni, hogy a könyvtárak is részt tudjanak vállalni a műszaki propaganda feladataiból.

Ha mindig a friss, időszerű irodalom felhasználásával készül, hasznos lehet a könyvtári propaganda olyan „klasszikus” formája is, mint a könyvkiállítás. Célszerű a kiállításokat a szakszervezeti könyvtárban elhelyezni (vagy esetleg a bejáratú kapunál), mert a nagyobb forgalom nagyobb nyilvánosságot biztosít.

Mindkét könyvtárnak be kell kapcsolódnia a műszaki propaganda egyéb megnyilvánulásaihoz is. Az előadások mellett rendezett könyvkiállítások, a hallgatóknak adott rövid könyvjegyzék a témához vágó irodalomról, a szaktanfolyamok anyagához adott bibliográfiai kiegészítés, mind, mind olyan módszer, amelynek sikere inkább a könyvtárosok magatartásán, ügybuzgalmán, mint az anyagiakon múlik.

Nagyon hasznosak a termelési kérdésekhez közvetlenül kapcsolódó könyvvajánlási módok, ahogy azok néhány üzemben már megvalósultak. Szorosan egy-egy üzemszerű problémáihoz, vagy a megoldandó kérdésekhez kapcsolódva ajánlottak könyveket, néhol a szocialista brigádoknak, másutt a termelési értekezleteken az egész műhelynek vagy üzemszerűnek. A Wilhelm Pieck Vagon és Gépgyárban a műhelykönyvtárakat, az Április 4. Gépgyárban a műhelyirodákat látták el a szorosan rájuk vonatkozó műszaki irodalommal — illetve annak katalógusával.

Nem maradhatnak ki a műszaki irodalom propagandájából az üzemi lapok és hangosbemondók sem. Fontos, hogy itt is érvényesüljön a régi propaganda alapelvei: állandóan és rendszeresen kell felhívni a figyelmet a legújabb műszaki könyvekre.

*

Nem beszéltünk a műszaki könyvek egyéni vásárlóiról, az egyéni vásárlás szerepéről az ellátottságban, mert adatok híján ma ez nehezen mérhető. A tapasztalatok alapján mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a vásárlás mértéke nagyon tekintélyes, talán felér a könyvtárak nyújtotta ellátottsággal is.

Külön tárgyalást igényelne a két könyvtár közös elhelyezésének, azonos kezelésének problémája. A kis- és középüzemekben sok jól bevált megoldást találunk erre is.

Az elmondottak során csak azt szerettük volna bizonyítani, hogy a szakszervezeti és műszaki könyvtárak együttműködésére — a jelenlegi adottságok figyelembevételével — nemcsak szükség, de lehetőség is van, és arra felhívni a figyelmet, hogy a meglévő lehetőségeket sem használjuk ki eléggé. Majdnem minden üzembünkben két könyvtár van, amely nem élhet egymás mellett előkelő idegenként. Közösnek kell megoldaniuk a műszaki fejlesztés nagyon időszerű feladatait.

Kiss Jenő

A szocialista és a szocialista címért küzdő munkabrigádok segítése szakirodalommal

A mind nagyobb mértékben kibontakozó szocialista brigádmozgalom második öt éves tervünk megvalósításának egyik igen fontos tényezője. Ennek a mozgalomnak a segítése elsősorban az üzemekben levő műszaki és szakszervezeti könyvtárosoknak feladata, akik munkájukat ezen a területen a legszorosabban össze kell hogy hangolják a tervszerűség és az eredményesség érdekében.

A szocialista brigádok általános, illetve szakmai önművelési igényeinek kielégítése a szakszervezeti könyvtárak; egyéni feladataik megoldásának segítése pedig a műszaki könyvtárak és egyéb vállalati dokumentációs szervek feladata.

A leghelyesebb, ha a szakszervezeti és a műszaki könyvtár közös tervet készít a szocialista brigádok szakirodalommal való ellátása érdekében. (Az általános kulturális feladatokat az OSZK—KMK 1960-ban kiadott „Könyvtárak a szocialista brigádokért” című 10 oldalas módszertani levele már összefoglalta.) A Szovjetunióban a könyvtárak maguk is brigádokat alakítanak, amelyeknek célja a megfelelő szakirodalom kiválasztása és megfelelő formában való eljuttatása a kommunista brigádok tagjaihoz.

Tekintsük át sorjában azokat a feladatokat, amelyeket ezen a téren a könyvtárak végezhetnek, s amelyeket végezniök is kell:

1. Elsősorban ismerkedjenek meg vállalatuk szocialista brigádjainak életével és munkájával (profiljával és feladataival).

2. Teremtsenek állandó kapcsolatot a könyvtárak és a brigádok között. Ebből a célból érzék el, hogy minden szocialista brigád jelölje ki egyik tagját, akinek feladata az összeköttetés fenntartása a dolgozók és a könyvtárak, a könyvtári brigád vagy a könyvtár egy-egy kijelölt munkatársa között.

3. A könyvtárosok saját feladataik elvégzéséhez vegyék igénybe a társadalmi szervek aktív hálózatát is.

4. A könyvtárak anyagát tanulmányozva, meg kell határozni, hogy az állomány mely része alkalmas a szocialista brigádok tagjainak önképzésére. Az ilyen alapfokú irodalom elsősorban a szakszervezeti könyvtár állományában kell, hogy meglegyen, de beszerzését az üzemen belüli oktatási tervekkel is össze kell hangolni.

5. Az alkalmanként kiválasztott anyagból ajánló bibliográfiákat kell készíteni.

6. Az új beszerzéseknél vegyék figyelembe a szocialista brigádok igényeit. Igen helyes, ha ebbe a munkába bevonják a már említett összekötőket is, és ha különös gonddal mérlegelik a Szovjetunióban megjelent és a kommunista brigádoknak szóló füzetsorozat beszerzését és lefordítását stb.

7. A szakszervezeti és a műszaki könyvtár közösen kétpéldányos témakartotékat készíthet a brigádok tagjai részére.

8. Az esetenként — munka közben — felmerülő különleges szakirodalmi igények kielégítését a műszaki könyvtár vállalja, esetleg könyvtárközi kölcsönzés útján is.

9. A könyvtárak a szocialista brigádokat külön tájékoztatják az őket érdeklő új beszerzésekről.

10. A könyvtári brigád kapcsolatot teremtsen az üzem külföldi testvérvállalataival (ha ilyenek vannak), és onnan tapasztalatcsere anyagokat kér.

11. Az igen gyér magyar anyag kiegészítésére a könyvtárosok javaslatot tesznek bizonyos dokumentumok lefordítására és vállalaton belüli sokszorosítására. (A műszaki fejlesztési alap felhasználásával.)

12. Külső munkatársak bevonásával meg kell szervezni a beérkező irodalom rendszeres figyelését és feltárását. (Például az NDK-beli rostocki Neptun hajógyárban külön ifjúsági brigád alakult a fiatal műszakiakból, akik a szocialista brigádok részére figyelik és értékelik a külföldi szakirodalmat.)

13. Külön gonddal kell tanulmányozni a különféle dokumentációs szolgáltatásokat abból a szempontból, hogy a meglevők közül melyek (vagy mely részek) tartalmaznak használható információkat a szocialista brigádok részére. (A Klement Gottwald Villamossági Gyárban pl. eredményesen terjesztik a Gépipari Technológiai Intézet „Gépipari technológiai tájékoztató” című sorozatát.)

14. A könyvtárosok megfelelő szakemberek bevonásával házi témadokumentációs kiadványok, tömörített fordításgyűjtemények stb. összeállítását is vállalhatják.

15. A munkabrigádok közlése alapján a könyvtárosok rendszeresen vizsgálják meg a szakirodalom gazdasági kihatásait, és az adatokat használják fel a versenymozgalom és a könyvtári munka közti kapcsolatok tudatosítására és népszerűsítésére.

Balázs Sándor

IGY NE TERVEZZÜNK!

Sokat vitatott kérdés a művelődési otthonok és a könyvtárak együttműködése. A szakszervezeti művelődési otthonokban, házakban, klubokban régtől, a tanácsai intézményekben pedig az utóbbi időtől kezdve válik mind általánosabbá, hogy a könyvtár „beépül” a művelődési intézménybe, munkája szerves részévé válik az ott folyó népművelő tevékenységnek.

A népművelési intézmények munkája sokban múlik a helyes tervezésen. „... változatos, sokoldalú és ugyanakkor mondanivalókban gazdag és tartalmas programot” kell összeállítani, hogy a látogatók minden rétege megtalálja az érdeklődésének megfelelő szórakozást, ugyanakkor a terv megfelelően szolgálja a művelődési célkitűzéseket is. Nyilván ezt a célt akarta elérni a Népművelési Intézet, Módszertani Osztályának kiadásában megjelent: *Hogyan tervezzünk? 2. A nyomdász szakszervezet Gutenberg művelődési otthona* című minta munkaterv is. A kivitel — sajnos — messze maradt a szándéktól.

A munkatervben az „Ismeretterjesztés” fejezet 6. alpontjaként szerepel a művelődési otthon 10 000 kötetes „szépirodalmi” könyvtárának munkaterve is, mégpedig a következő szöveggel:

„6. Könyvtár:

A félév során olvasóink igényeinek fokozottabb kielégítése érdekében új beszerzésekkel bővítjük könyvállományunkat, 14 000,— forint értékben.

Az újonnan megjelenő szépirodalmi és népszerű tudományos műveket beszerezük és olvasóink rendelkezésére bocsátjuk.

A szakma dolgozói közül bővítjük olvasógárdánkat.”

A könyvtárügy a művészeti csoportok munkájánál megegyezszer szerepel a tervben. Hogy a képzőművész szakkör tagjait közelebb vigyék a művelődési otthon „egész életéhez”, kis művészettörténeti könyvtárat rendeznek be nekik.

A közművelődési könyvtárak — a szakszervezetiek is azok és nem „szépirodalmiak” — tervezése, ha nem is véglegesen lerögzített, de sokkal kialakultabb, semhogy ilyen semmitmondó általánosságokkal megelégedhessünk terv címén. Seholy egy szó az állománygyarapítás irányelveiről, a szakcsoportok arányáról, a könyvtár nevelési célkitűzéseiről,

rendezvényeiről, arról, hogy munkája hogyan kapcsolódik a művelődési otthon egyéb tevékenységéhez, milyen propagandamunkával kívánja elérni az olvasók számának növelését stb. stb.

A képzőművészeti szakköri tagok bekapcsolásának a művelődési otthon más tevékenységébe sem a külön könyvtár létrehozása a módja. Sőt! Éppen azáltal lehetne közelebb hozni őket pl. a könyvtárhoz, hogy olvasóivá tesszük őket, nemcsak művészettörténeti könyveket adunk a kezükbe, hanem a könyvtár segítségével általános műveltségüket is igyekszünk növelni.

És miért az ismeretterjesztés egyik alfejezete a könyvtár munkája? Igaz, hogy ismereteket terjeszt, de nem vesz-e részt ugyanúgy a gyermekek nevelésében, a színjátszócsoporthoz szakmai és általános műveltségének emelésében, a nyugdíjasok szórakoztatásában, stb. Ha a tervet így kívánták volna felépíteni, akkor a művelődési otthon tevékenységének minden ágánál fel kellett volna tüntetni az ahhoz kapcsolódó könyvtári feladatokat.

Lehetséges, hogy a Gutenberg művelődési otthon vezetősége rossz tervet készített, — bár kötve hisszük, hogy a tanácsok, szakszervezeti bizottságok, vagy akár a művelődési otthon-vezetőségek többsége elfogadjon egy ennyire „sematikus” tervet — de hiba volt ezt a Népművelési Intézet nevével hitelesíteni. Az Intézet ugyanis ezt teszi, mert megjegyzés nélkül — amit nem mulasztott el a 20. oldalon közölt másorterv, meg a barakcsoló és a kézimunkaszakkör terve esetében — adta közre ezt a pár mondatot, mintha egyetértene vele. Azt ugyanis nem merjük feltételezni, hogy a Népművelési Intézet sem látná a könyvtárak helyét a művelődési otthonok munkájában, ne tudna bírálni egy ennyire helytelen felfogást. Ha pedig így van — lett volna hol megkérdeznie.

Ilyen rövid megjegyzésben nem merünk arra vállalkozni, hogy módszereket javasoljunk a művelődési otthonok könyvtárainak tervekészítéséhez. De ha valaki megkérdezné — hogyan tervezzünk, annyit bátran mondhatnánk: így ne!

B. L.

NYÁRI KÖNYVTÁRI FOGLALKOZÁS AZ IFJÚSÁGGAL

A Kazincbarcikai Városi Könyvtárat hat évvel ezelőtt — akkor még alig féléves működése után — vettem át. Városunk azidőtájt még csak Sajókazinc és Barcika újonnan egyesített falvakból, néhány felvonulási épületből és a mai újvárost csak jelképező néhány új lakóházból állott. Olvasóink természetesen a város építői voltak, illetve ezek gyermekei. Ez utóbbi annál is inkább érthető, mert az akkori könyvtárvezető pedagógus volt, az iskolától jött át, de óraadóként továbbra is tanított testnevelést. Ennek következtében kezdetben az olvasótoborzás az iskola útján történt oly módon, hogy a könyveket ruháskosárban vitték a tornaterembe és ott kölcsönöztek.

A propaganda alapját tehát még elődöm vetette meg ezzel a „kosaras” módszerrel. Nekem elsősorban az állományt kellett javítanom és a kosárban való önálló turkálás helyett a tudatos nevelésre kellett törekednem. Igyekeztem az érdekes könyvek mellett rendszeresíteni a csoportos foglalkozásokat, beszélgetéseket, főként pedig azt, hogy a könyveket a gyermekek egyéniségének megfelelően válasszuk ki. Ebbe a munkába fokozatosan kapcsolódtak be a szülők, majd azok baráti köre. A hullámok elgyűrűztek a munkásszállások lakóihoz is, akik családjuktól távol éltek, s felesleges szabadidejüket végülis szívesen töltötték a könyvtárban.

SEGÍTŐINKRŐL

Mihamar kirajzolódtak egy társadalmi segítőlátozat keretei. Segítőimmal sokszor késő éjjeleken át ügyeskedtünk, barkácsoltunk, valamilyen technikai megoldást próbáltunk akár a könyvtár munkájának megkönnyítésére, akár pedig a gyermekek érdeklődésének felkeltésére. Így született a *Kérdezz-felelek* játék, melynél a helyes felelet igazolására lámpa villan fel. Azután a kölcsönzési idő lejárata mutató *naptár*, két orsóra csévélt nylon-szalag, rajta számsor, ez naponta állítható a mindenkori lejáratra időre. Ajtónyitáskor színes fény villan fel a szalag mögött, megvilágítva a lejárat napot. Eredménye: a határidők pontos betartása. Akik még ennek ellenére is késnek a könyvek visszaszolgáltatásával, a könyvenkénti és naponkénti késedelmi díjat pillanatok alatt sajátmaguk számíthatják ki egy szerkezet beállításával. (Ezt a készülékünket *A Könyvtáros* már korábban ismertette.)

A segítők tábora gyorsan terebélyesedett. A szülők is hamar megszerették a könyvtárat, látván gyermekeik iránti figyelmességünket. Nemcsak arra fordítottam gondot, hogy a gyermekek megfelelő könyvekhez jussanak, hanem igyekeztem modorukra, külső megjelenésükre is ügyelni. Megkívántam a gondos hajfésülést, az arc, a kéz, a ruha és cipő tisztaságát. A felnőttek is segítettek ebben a törekvésben. Így történt, hogy rendszeres segítőkink ma már törzsgárdát alkotnak. Támogatásukkal több új technikai berendezést készítettünk. Ezek a technikai megoldások, szemléltető eszközök a könyvtár legjobb propagandistái, sokat köszönhetünk nekik.

Helyes módszereinkkel elérjük, hogy könyvtárunk ma már joggal nevezhető városi könyvtárnak, mert mindenben megfelel egy szocialista város könyvtári követelményeinek.

Katalógushálózatunk, mely jelenleg tizenkétféle egységből áll, jóformán minden szemszögből megvilágítja állományunkat. Most adjuk ki legújabb, *füzetes katalógusunkat* szakkönyveinkről, amelyben benne lesznek a területünkön levő más könyvtárak politikai és műszaki könyveinek adatai is, így tájékoztatni tudjuk olvasóinkat, hogy hol találják a keresett műveket.

CSOPORTOS FOGLALKOZÁSOK AZ IFJÚSÁGGAL

Az ifjúsággal való együttes foglalkozásként már kezdettől bevezettem a szokássá vált szombat délutáni *ifjúsági félnapot*. Ezt a könyvtári órát után tartjuk, ilyenkor összejön a bélyeggyűjtő szakosztály, a barkácsolókör és az önkéntes könyvjavítók és nyomtatványkészítők lelkes csapata. A hasznos foglalkozások után rendezzük meg mesedélutánjainkat, diavetítéseinket. Kezdetben a vetítést és felolvasást magam tartottam, később a szülőkkel együtt, ma pedig már maguk a gyermekek végzik a vetítést és olvassák a film feliratait, gondosan ügyelvén társaik bíráló megjegyzéseire. Maguk tartják a könyvismertetést is azokhoz a filmekhez, melyek ismertebb regények alapján készültek. Vetítés után élénk vita indul, majd együtt állapítjuk meg a következő mesedélután, illetve vetítés anyagát, melyet a könyvtáros úgy irányít, hogy összefüggjön a soron következő iskolai olvasmányokkal is. Egyes, jobban sikerült előadásainkat meg is kell ismételnünk, mert csak 35 ülőhelyünk van, mégis 120—150 gyermek szorong ilyenkor az olvasóban. Különösen nagy sikerük van a kötelező isko-

lai olvasmányokról készült diafilmeknek, mert a film együttes megbeszélése sok jó gondolatot ad az iskolai dolgozathoz.

Gondoskodunk azokról is, akik nem fértek be az előadásra. Részükre készült el az ún. „diavízió”, mely egy dobozból áll, amelynek kivágott hátlapjába a diavetítő fénykévéje behatol, és a doboz elején elhelyezett tejüvegen a kép láthatóvá válik, hasonlatosan a televízió képernyőjéhez. Mivel ez hátulról vetít, csak arra kell ügyelni, hogy a filmet fordítva helyezzük be a diavetítőbe, így a szöveg olvasható lesz. A „diavízió” a nappali és a könyvtári órák alatti vetítést is lehetővé teszi, és maguk az olvasók kezelik. Kísérő szöveget nem adhatunk hozzá, mert a könyvtár nagy forgalma miatt erre időnk nem jut, új lehetőséget nyit azonban itt a megyei könyvtár most ajándékozott magnetofonja, melyre a szombat délutáni „premier”-t felvesszük, s ezt a szöveget a „diavízió” használatakor lejátszhatjuk.

A magnetofon további lehetőségeket nyújt a rögtönzött előadások tartására és meseórák rendezésére. Hangszalagra vesszük a megyei könyvtár meselemezei közül azokat, amelyeknek diafilmje könyvtárunkban megvan. Így a lemezt nem kell megvennünk, ha pedig a film elhasználódik, a szöveget a szalagról töröljük.

A diafilmvetítés nevelő hatása feltétlenül hasznos, és egyik legjobb propaganda-eszköze a könyvtárnak, de csökkenti a diafilmtár forgalmát. Mégis az előadások mellett kell döntenünk, mert azok hatása az iskolai eredményeken is meglátszik, nem szólva arról, hogy igen jó hatással vannak a közösségi szellem kialakítására.

NYÁRI TAPASZTALATAINK ÉS TERVEINK

Tapasztalatom szerint nyáron csökken a gyermekolvasók száma, és az ifjúsági részleg forgalma alacsonyabb lesz. Lehet, hogy ez helyi sajátosság, mely abból ered, hogy Kazincbarcika új település, lakóit még ezer szál húzza vissza előző lakhelyükhöz, ahol rendszerint a nagymama várja unokáját a nyári vakációra. De a nyár idejére ittmaradottaknál is sarokba kerülnek az olvasójegyek a tankönyvekkel együtt. Ősszel azután — különösen az alsó tagozatú gyermekeknél — bizony döcög az olvasás. Ez is mutatja, mennyire fontos feladata a könyvtárnak a nyári foglalkoztatás, a kis törzsgárda együttartása. Még nehezebb az általános iskola nyolcadik osztályát végzők, a „ballagók” esete, akik közül azok, akik nem akarnak tovább tanulni, az iskolával együtt elhagyják a könyvtárat is, megszakad kapcsolatuk minden közművelődési intézménnyel, és évek telnek el addig, míg ismét megjelennek kölcsonzópultjaink előtt, rendszerint az első munkavállalással egyidőben, talán a megkomolyodás jeleként.

Az elmúlt évben még az esős nyár is segítségünkre volt, és a gyermekek együttartása igen jól sikerült, a játékkészlet felfrissítése után pedig minden reményünk megvan arra, hogy ebben az évben a gyermekek érdeklődése még nagyobb lesz. A játékokat politechnikai jellegű készletekkel egészítjük ki, villamosmeghajtású kis gyári berendezések beszerzését tervezzük, ezekkel modern kis üzemeket lehet majd összeállítani. A beszerzendő villamosvonatot pedig nem egyszerű körbenfutkázásra szánjuk, hanem a pályaudvari jelző- és rendezőberendezések megismertetését kívánjuk vele elérni. Beszerzünk még helikoptert is, mely szabadtéri oktató játékra ad alkalmat, a rakétakilövő játék pedig az ember legújabb hódításai iránt kelti fel az érdeklődést.

A tavalyi év legjobb játékaik közül elsősorban a diavízió emelkedik ki, ennek mását többen elkészítették otthoni használatra is. Jól szerepelt az asztali rugós labdarúgójáték is, ez azért nevel ügyességre, mert a pálya „talaja” hullámos és a kis fémgolyó útját nehéz kiszámítani.

Az irodalmi, történeti és művészettörténeti *kártyajáték*, amely bármelyik ÁKV vagy játékboltban kapható, szintén igen jó nevelő, illetve oktatóeszköz.

Játékkészletünket *sakk-készletek* egészítik ki.

Ezen a nyáron továbbfejlesztjük a gyermekekben felkeltett könyvszeretetet. Már folyamatban van egy „könyvvállományvédelmi leporello” szerkesztése, amely vidám képekben mutatja be a könyvek helyes és helytelen használatát.

Bizonyára sikere lesz a kiírandó *rajzpályázat*nak is. Ebben a kisebbeknek meséhez, a nagyobbaknak szépirodalmi műhöz kell illusztrációkat készíteni, mégpedig filmkockaszerűen. Ennek továbbfejlesztése forgatókönyv készítése lesz, melyet közösen szerkesztenek: a jól rajzolók az illusztrációkat, az elbeszélő készségük pedig a szöveget szerkesztik. (Ehhez az ötletet a folyóiratokban megjelenő képregények adták.)

A diavízió a festőkészség fejlesztésében is segít: a homályos üvegre fehér lapot téve a gyermek sajátmagának ábrázolhatja a diaképet, sőt az eredeti színeket utána is festheti. Ez a rajzkészséget és színérzékét egyaránt fejleszti.

A gyermekek nyári olvasómozgalmával kapcsolatban megbeszéléseket folytattunk az iskolák magyar, orosz és történelemszakos tanáraival, akik kérésünkre olvasási tanácsokkal látják el tanítványaikat, egyénenként kb. 10—10 könyvet ajánlanak nekik. Ezeknek a gyermekeknek kérőlapokat osztunk szét, rajtuk igazoljuk a művek átvéte-

lét az őszi beszámoló céljára. Egyébként is szeretnénk a kérőlapok rendszerét általánosítani, hogy a gyermekek feljegyezzék könyvkéréseiket, ezáltal irodalmi ízlésük fejlődését pontosan nyomon tudjuk követni.

KATALÓGUSOK A GYEREKEK SZÁMÁRA

Az ifjúság részére korcsoportonkénti katalógusokat készítünk a várható érdeklődésnek megfelelően. Az osztólapokat színes rajzok díszítik, melyek témája a mögöttük sorakozó művek valamelyikéből vett jelenet. A meséskönyvek osztólapjai színesebbek, de naivabbak, az életrajzi regények ábrái már művészi ízlést kielégítő miniatűr képek, elkészítésükben a képzőművészeti kör tagjai nyújtottak segítséget.

Alljon itt néhány címszó az ifjúsági katalógusból: *képeskönyvek, leporellók, gyermekvilág, kalandos történetek, szépirodalom* (ez utóbbi tartalmazza a felnőttkönyvtárnak az ifjúság részére gondosan válogatott műveit is), *híres emberek, költemények, alkalmi versek, úttörőélet, kis színpad, bábjáték, tudományos iránytű, művészet, játék, sport, hazánkról és a nagyvilágról* stb.

Illusztrált gyermek-katalógusunk nagy tetszést aratott a pájtások között és örömmel láttuk, hogy azok a gyermekek is szívesen böngésznek benne sokszor órák hosszat is, akiknél az ajánlás nehéz dolog, mert már csaknem az egész ifjúsági részleget ismerik. A böngészés eredménye sokszor egész füzetre menő kérőlapköteg, ami többhónapos olvasási terveket jelent.

Könyvtárunk 1960 folyamán elkészítette egész anyagát felölelő és megvásárolható füzetes katalógusát, az ifjúsági részleg állományát ebben is feltűnően megjelöltük, így az a család, amelyik megvásárolta, már otthon kijelölheti gyermeke számára a megfelelő irodalmat.

A Szász—Kepes-féle *Beszélő Könyvtár* több példányát szereztük be, ezekben feltűnően megjelöltem az állományunkban fellelhető műveket, majd az iskolák között szétesztottam, hogy a kötelező vagy javasolt olvasmányok kiválasztásánál ez a mű segítse a pedagógust. A *Beszélő Könyvtár* egyébként a könyvtárban kölcsönözhető is, és tapasztalatunk szerint annotációi sokszor hívják fel a figyelmet egy-egy elfeledett könyvre. A *Beszélő Könyvtár*at igen jó és hézagpótló műnek tartom, szerintem továbbfejlesztve újból ki kellene adni.

*

Rövid idő múlva újabb raj hagyja el az általános iskola kapuit. Fel kell kérnünk az iskolák igazgatóit is, hogy a közeljövőben ballagó diákjaik figyelmét hívják fel a búcsúzás meghatott pillanataiban: látogassák továbbra is buzgón a közművelődés intézményeit, elsősorban a könyvtárakat.

Papp Attila

Magasfokú igények, vagy csak figyelmetlen gyarapítás?

Semmiképpen nem tudtuk megmagyarázni, hogy miért rendelték meg legutóbb Zselickislakra Pacséri I.—Vincze E.: Foglalkozási ártalmak a műanyagiparban c. munkáját? Patalomban pedig Bókay: Bohémek és pillangók (Puccini életregénye) c. könyvét rendelték meg. Nem állítjuk, hogy ez az utóbbi könyv haszontalan a falusi könyvtárban, azonban jobbat is lehetett volna találni Patalom részére azon a jegyzéken. A kaposvári járásban néhányan nem rendelték meg Bek A.: Volokalamszki napok c. regényét, pedig előzménye, a „Volokalamszki országút” majdnem mindenhol megtalálható. Köztudomású, hogy Bek könyve nagy sikert aratott és a fiatalok kedvenc olvasmánya lett. Eppen ezért érthetetlen, hogy könyvtárosaink mégis idegenkednek a folytatás beszerzésétől. (*Falusi Könyvtáros. A kaposvári járás könyvtárainak módszertani híradója. 1961 ápr.*)

*

Miért nem bízzák néhány községben a könyvvásárlást a könyvtárosra?

Talán attól félnék, hogy olyan könyveket vesz, amelyeneket az olvasók szívesen el is olvasnak?

A múlt év végén néhány községi tanács megtakarításból vásárolt könyveket a könyvtárnak. A vásárlással azonban nem a könyvtárost bízták meg, hanem a tanács valamelyik dolgozóját, vagy valamelyik pedagógust.

Így történt aztán, hogy a batéi tanács 14 db könyvet vett a könyvtárának, közte Balzac: Elvesztett illúziók olcsó könyvtári kiadásának 2. és 3. kötetét. Az első kötetet a boltos már korábban eladta valakinek. Szegény „Elvesztett illúziók”, most ott porosodik elolvashatatlanul a könyvszekrényben. (*Falusi Könyvtáros. A kaposvári járás könyvtárosainak módszertani híradója. 1961 ápr.*)

Válság, vagy csak tisztázatlan feladatok?

„Az utóbbi időben megváltozott a falu képe...”

Mikor *A Könyvtárosban* arról olvastam, hogy egyes járási könyvtárosok kétségbe vonják a főhivatású községi könyvtárak létjogosultságát, nagyon meglepődtem. Meglepetésem fokozódott, amikor kiderült, hogy létezik olyan könyvtáros, aki a napi nyolc óra munkaidőt nem tudja kitölteni a könyvtárban. Nekem ellenkező a gondom, mert akárhogy próbálom beosztani az időmet, a munkaidő alatt nem tudom elvégezni az egyre szaporodó munkát. Ha azt akarom, hogy rend legyen a könyvtárban, gyakran késő estig bent kell maradnom.

Három éve dolgozom az abonyi községi könyvtárban. Abony nagy kiterjedésű község, tanyákkal körülvéve. A lakosok száma 15 600. Az utóbbi években a tanács nagyon sokat foglalkozott a község rendezésével, szépítésével. A község kulturált képének kialakításához hozzátartozik a könyvtár is. Ezért ha nem is sokat, de minden évben juttat a tanács néhány ezer forintot könyvvásárlásra a községfejlesztési alapból. Amikor a könyvtárba kerültem, az még csak egyetlen, szegényes helyiségből állott. A tanács belátta, hogy a szűk helyiségben nem lehet dolgozni, és hozzácsatolta a szomszédos üzlethelyiséget olvasóterem céljára.

Mikor a könyvtár vezetését 1958-ban átvettem, 571 olvasó 21 287 kötetet kölcsönzött, 1960-ban pedig már 866 olvasó vitt ki 40 000 kötet könyvet. Szeretném ezeket a számokat még tovább növelni, hogy jó helyezést érjek el abban az olvasótoborzási versenyben, amelyet a megyei könyvtár hirdetett meg

A legfontosabb feladatomnak mindig az olvasószolgálat fejlesztését tartottam, hisz ezért jött létre az egész könyvtár. Kezdetben heti 36 óra volt a kölcsönzési idő, amely alatt felnőttek és gyerekek egyenes kölcsönöztek. Az egésznapos kölcsönzés idején 70—100 olvasó fordul meg a könyvtárban. Ugyanakkor a kölcsönzéssel párhuzamosan elláttam az olvasóterem felügyeletét és a helyben olvasásra kijelölt könyvek kiadását. Heti 12 óra maradt a belső munkák elvégzésére. (Ez a 12 óra kevésnek bizonyult.)

Külön meg kell említeni, hogy a könyvtár mellett működik egy 24 tagból álló baráti kör, ennek titkári feladatait nekem kell elvégezni (meghívások, levelezések stb.). Kéthetenként tartunk özszejöveleteket, amelyeken továbbképzéssel, könyvismertetéssel, a helytörténet feldolgozásával foglalkozunk. Kéthavon-

ként nyilvános irodalmi estet szoktunk rendezni a pedagógusok és a zeneiskola segítségével. E rendezvényeinket egy ideig az olvasóteremben tartottuk, de anynyian jöttek, hogy újabban a művelődési házba tettük át a színhelyt. Előadásainkat úgy megszokta a közönség, hogy ha valamelyik elmarad, érdeklődnek, mi az oka. Az előadások lebonyolításában sokat segítenek a baráti kör tagjai, de a szervezést mégis a könyvtárosnak kell kézben tartania. Legutóbb a József Attila termelőségvetkezetben tartottunk előadást József Attila életéről és műveiről.

Munkánkon sokat könnyített a szabadpolcos kölcsönzés bevezetése. Az olvasótermet és a kölcsönzött elváltató falat kibontottuk, és így olyan tágas termet nyertünk, ahol a fal mellett elférnek a polcok, és kényelmesen válogathatnak az olvasók. Sikerült megszüntetni a — különösen piaci napokon gyakori — hosszú sorbanállást. A szabadpolcos kölcsönzés tetszik az olvasóknak, és én is nagyon sokat várok tőle. Talán így többet tudok egy-egy olvasóval foglalkozni.

Az utóbbi időben megváltozott a falu képe. Abony termelőségvetkezeti község lett, a mezőgazdasági munkákkal foglalkozó lakosok több időt fordíthatnak saját művelődésükre. Állandóan foglalkoztat az a probléma, hogyan találjam meg az utat azokhoz, akik még nem tagjai a könyvtárnak? Azt hiszem, hogy az eddiginél jobban kell együttműködnie a könyvtárnak a tömegszervezetekkel és a művelődési ház vezetőségével. Négy olyan termelőségvetkezetben szeretnék fiókkönyvtárat szervezni, amely több kilométerre van a községtől, és emiatt tagjai nem járhatnak be a községi könyvtárba. Már folytattam előzetes tárgyalásokat, és azt tapasztaltam, hogy a termelőségvetkezetek vezetősége szívesen fogadja ezt az új lehetőséget, később pedig anyagi támogatásukra is lehet talán számítani. A fiókkönyvtárak szervezésében csak a viszonylag kis könyvállományunk okoz gondot. Remélem, hogy segítséget kapunk a járási és a megyei könyvtártól,

Nagyon fontos feladatnak tekintem a katalógus kiépítését is, hogy az olvasók számára még jobban feltárjam az állományt, mert 5000 kötetet már nehéz áttekinteni. Most már van reményem, hogy a munkám nyugodtabb és tervszerűbb lesz, mert 1961. január 1-től félnapos kiegészítő munkaerőt kaptunk a tanácstól.

Győre Pálné

Jó, de még jobb lenne...

— Az üzemi lapok a könyvtárosok segítői —

Hogyan szerez új barátokat a könyvnek az üzemi sajtó? Nem adhatunk erről átfogó szemlét, hiszen csak szűrőpróbát végeztünk, átnézve tucatnyi üzemi-szakszervezeti lap néhány havi számait. Nem is mondunk hát személyhez, azaz szerkesztőséghez szóló bírálatot, nem viszonyítjuk az e lapokban olvasottakat az üzemi könyvtári élet és könyvterjesztés valóságához, csupán néhány észrevételt szeretnénk tenni.

Jó, hogy a Hajóépítő (az Óbudai Hajógyár lapja) időnként röviden ismerteti az üzemi könyvtár új szerzeményeit,

még jobb lenne, ha ezt más üzemi lapok is követnék, és nem érnék be azzal, hogy néhányoros recenziókat közölnek ismeretlen alapon kiválasztott könyvekről. Mert...

...jó hogy minden üzemi lapban és azok szinte minden egyes számában van hosszabb-rövidebb könyvismertetés, de

még jobb lenne, ha a lapok olvasói azt is megtudhatnák, megvan-e könyvtárukban a propagált könyv.

Jó, hogy a Goldberger Textil című lap Homérosz Műveinek új kiadását félodalas nagy cikkben méltatta, sőt a „Schiller Magyarországon” című bibliográfiai kiadványra is szánt ugyanannyi helyet, de véleményünk szerint

még többet tesz az irodalom népszerűsítése érdekében a Tarjáni Acél, amely John Reed nagyobb érdeklődésre számot tartható írásának adott teret, vagy a Konfekció (a Május 1. Ruhagyár lapja), amelyben Nyikolajeva „Útközben” című regényének egy részletét kapta az olvasó.

Jó az is, hogy a Fogaskerek, a Csepel Művek lapja irodalomnépszerűsítő kezdeményezésre vállalkozott és Ljev Tolsztojjal kapcsolatban irodalmi pályázatot hirdetett;

még jobb, hogy a Goldberger Textil egy hasonló célú kezdeményezés folytatásáról is hirt adott már: megtudtuk belőle, hogy a sikeres üzemi szavalóverseny hatására növekedett a könyvtár olvasóinak száma, és az Egyetemi Színpad látogatói között is több „golis” tűnt fel.

Jó, hogy a textilgyáriak lapja tudósít a Magyar Helikon könyvkiadó és az üzem dolgozóinak találkozójáról, amelynek alkalmával a kiadó bemutathatta munkatársait és kiadványait;

még jobb lenne, de legalábbis nem kevésbé jó, ha üzemi lapjaink más bemutatásoknak is tanúvá tennék olvasóikat. Bemutatnák például az olvasót — az olvasónak. A személyes, munkatársi ismeretség közeléből készült riport során elmondanák egymásnak a dolgozók, milyen szerepe van életükben a könyvolvasásnak és napjaink mozgalmas sodrában egy-egy könyvnek. Az effajta olvasói tapasztalatcsere hiányzik az üzemi lapokból.

Jó, hogy a Fogaskerek az üzemi műszaki propaganda helyzetét tárgyaló, több lap számon át folytatódó cikkében kitért a műszaki könyvtárakra is, azonban ez — úgy látszik — olyan ritka, mint a fehér holló. Pedig a könyvtárak és a gazdasági, kulturális élet különféle területei közti kapcsolatnak ez csak egyik, bár igen fontos vonatkozása.

Jó lenne, ha üzemi lapjaink a könyvet és a könyvtárat nem elvont módon ismertetnék olvasóikkal, hanem megvilágítanák (nem elméletileg, de az olvasókörzés köréből való és a közönség által ismert személyek gyakorlati példáin), hogy mi köze az olvasásnak a nagyobb keresettséghez, a több termeléshez, a fiatalok neveléséhez és az önneveléshez, a családi béke és harmónia erősítéséhez, a szép otthon kialakításához, a filmek jobb megértéséhez és teljesebb élvezetéhez, valamint az életünket kitöltő sok más tényezőhöz.

Üzemi lapjaink nem feledkeznek meg a könyvről és a könyvtárról, de azt kérjük, írjanak róluk még változatosabban, gazdagabban. Igaz, sok teendő hárul ezekre a lapokra és nem a könyvtárügy a fő gondjuk. Ám nem is az a fontos, hogy mindenről és mindig szó legyen bennük. Ami könyvpropagandájukat illeti, csak azt szeretnők, ha az összkép (az üzemi sajtó összképe egy-egy kisebb időszakban és az egy-egy üzemi lap nyújtotta összkép az egész év folyamán) színesebb lenne és mutatna mélyebb távlatot a könyvvel ismerkedő közönségnek.

Gadó György

AZ ANTIKLERIKÁLIS ÉS ATEISTA KÖNYVEK AJÁNLÁSÁRÓL

I.

Könyvtárunk, a sashalmi Szabó Ervin Könyvtár hosszabb ideig figyelte az antiklerikális és ateista könyvek forgalmát. Ha ennek a munkának tapasztalatai alapján már itt, előjáróban egy mondatban kellene összefoglalnom az eredményes antiklerikális és ateista propagandamunka legjobb módszereit, ezt mondanám: a tárgyba vágó művek ismerete, az olvasók ismerete alapján végzett állandó, igen tapintatos könyvajánlás és a propagandatevékenység — főleg közvetett — eszközeinek felhasználása.

Munkánkat azzal kezdtük, hogy kiválogattuk könyvtárunk (Sashalom) és a hozzátartozó sajátkezelésű kölcsönző állomás (Rákosszentmihály) állományából az antiklerikális és ateista propaganda céljára alkalmasnak vélt műveket, s ezek forgalmát hat hónapon át figyeltük

Az első tapasztalatunk az volt, hogy nem elég e művek propagandájával kapcsolatban annyit tudni, hogy milyen jellegű (filozófiai, történelmi vagy szépirodalmi stb.) a mű, de az sem elegendő, ha a könyvtáros csak annyit tud róla, amennyit egy annotáció tartalmaz. A művek behatóbb ismeretére van itt szükség, főleg a szépirodalmi jellegű művek esetében. Természetesen az a legjobb, ha a könyvtáros elolvassa őket, beleértve a szépirodalmi munkákat is. Mi is magunkat sok hiábavaló fáradságtól, csalódástól, az olvasókat pedig sok bosszúságtól kíméltük volna meg, ha jobban ismerjük a könyveket. Az e tárgyban vágó művek között több gyenge is akadt, amelyeket az olvasók csalódottan hoztak vissza, megjegyezvén, hogy a könyv sablonos, szemantik, naturalisztikus és valószínűtlen. Jó néhányat inkább nem kellett volna ajánlanunk. Ezek közé tartozik pl. Dobozy Imrének 1952-ben megjelent Szent kút c. erőltetett munkája, amelyben a falusi búcsú beállítására torz, hogy szinte nem akadt olvasó, aki jó véleményt mondott volna róla. Ugyanilyen jellegű Sarkadinak az 50-es évek elején írott Kísértetjárás Szikesen c. könyve is, amely szintén a legsematikusabb eszközöket használja fel (kulák pap). Általában megállapítható, hogy a szépirodalmi művek között a művészi értékűek használhatók jól fel, s ezt az igazságot kísérletünk pontosan ki is mutatta.

A két könyvtár egyesített állományában meglévő, megfigyelt művek forgalmát a következő táblázat mutatja.

Szerző és cím	Az állományban talált mennyiség	Félelvi forgalom
<i>Ády: A fekete lobogó</i>	3	6
<i>Ákos: A materialista világnézet</i>	2	8
<i>Cachin: Tudomány és vallás</i>	2	2
<i>Feuerbach: Válogatott valláskritikai írások</i>	3	4
<i>Gurjev: Az istenhitről</i>	3	8
<i>Haeckel: Van-e élet a halál után</i>	2	16
<i>Haincheln: A vallás eredete</i>	2	3
<i>Heine: Vallás és filozófia</i>	2	6
<i>Holbach: Leleplezett kereszténység</i>	1	2
<i>Lavreckij: A Vatikán</i>	2	5
<i>Momdzsjan: Kommunizmus és kereszténység</i>	2	4
<i>Nyikolszki: A vallás keletkezése</i>	3	20
<i>Pavjolkin: Az istenhitről</i>	2	5
<i>Prokofjev: A tudomány és a vallás</i>	1	2
<i>Tondi: A jezsuiták titkos hatalma</i>	2	8
<i>Sejnmán: Fejezetek a pápaság történetéből</i>	1	5
<i>Ákos: Természeti vallások</i>	4	19
<i>Boronkai: Római regék és mondák</i>	2	14
<i>Jaroszlavszkij: Hogyan születtek...</i>	2	5
<i>Jaroszlavszkij: Kommunisták és a vallás</i>	3	6
<i>Láng: Legenda és történet</i>	1	4
<i>Trencsényi-Waldapfel: Görög-római mitológia</i>	3	29
<i>Urak, papok dőllyfét...</i>	3	27
<i>Pándi: Hazug álmok papjai</i>	2	3

Ha a szépirodalmi rész forgalmát vizsgáljuk meg, a legforgalmasabb művek sorrendje a következő (fél év alatt):

1. <i>Zola: Róma</i>	24 kölcsönzés
2. <i>Stendhal: Vörös és fekete</i>	16 kölcsönzés
3. <i>Valdès: A kis nővér</i>	11 kölcsönzés
4. <i>Mikszáth: Különös házasság</i>	10 kölcsönzés
5. <i>Dimov: Elkárhozott lelkek</i>	10 kölcsönzés
6. <i>Zola: Lourdes</i>	9,6 kölcsönzés
7. <i>Urak, papok dőllyfét...</i>	9 kölcsönzés
8. <i>Diderot: Az apáca</i>	7,6 kölcsönzés
9. <i>Tóth: Gerinctörés</i>	7,5 kölcsönzés
10. <i>Hegedüs: Ászentek cselekedetei</i>	7 kölcsönzés
11. <i>Merimée: Szent Bertalan éjszakája</i>	6 kölcsönzés
12. <i>Dobozy: Szent kút</i>	4 kölcsönzés
13. <i>Zola: Mouret Abbé vétké</i>	3,3 kölcsönzés
14. <i>Urbán: Az igazmondó Nepomuk</i>	3 kölcsönzés
15. <i>Pándi: Hazug álmok papjai szünnel</i>	1,5 kölcsönzés

Eltekintve a Mouret Abbé vétke c. könyvétől, Zola igen előkelő helyet foglal el a sorban, tehát nagyon is alkalmas az antiklerikális propaganda céljára. A sor végén Dobozy, Urbán és Pándi állnak. Az okot Dobozy könyve esetében felderítettük. Urbán könyve is gyenge.

Az ismeretterjesztő irodalomba tartozó munkák között az egyik leginkább forgatott mű Haeckel: Van-e élet a halál után c. könyve, melynek témája megragadja az olvasót. Egyébként a vallások keletkezésével, történetével foglalkozó népszerű munkák lényegesen könnyebben forgalmazhatók, mint a nehezebb, filozófiai témájú könyvek. A nehezebb művek között kétségtelenül Kautsky: A kereszténység eredete c. munkája a leginkább keresett, talán mert a pedagógusok, ideológiai továbbképzésben résztvevők előtt ez a legismertebb ilyen tárgyú mű.

Alacsony az érdeklődés *Cachin*: Tudomány és vallás, *Hainchelín*: A vallás eredete, *Pavjolkin*: Az istenhitről c. munkája iránt. Általában a történeti tárgyú művek keresettebbek.

Ami állományunkat illeti, azt mondhatjuk, hogy igen hiányos, emiatt általában következtetést nehéz belőle levonni. Sajnos, maga az irodalom is — a megfigyelés időpontjában — még kissé szegényes volt. Részben olyan, hogy a nagyközönség — elvontsága miatt — nem érdeklődik iránta, részben pedig gyenge művekből állt. Az utóbbi időben tapasztalható javulás ellenére is a könyvkiadásnak még több színes, jól megírt munkát kell megjelentetnie.

E kissé borulató megjegyzés után meg kell mégis jegyezni, hogy az előtérbe állított munkák közül csaknem mindegyiket többször kézbe vették az olvasók, tehát a velük kapcsolatban végzett színvonalas propagandamunka eredményre vezet.

II.

Az olvasót önmagában általában nem érdeklik az antiklerikalizmus kérdései. Tehát olyan címen, hogy valamely mű antiklerikális, vagy ateista, általában kevés sikerrel ajánlható, különösen a vallásos előítéllettel rendelkező emberek utasítják el, vagy udvariasságból esetleg elviszik, de nem olvassák el. Az erőszakolt, közvetlen ajánlás tehát — a mi tapasztalatunk szerint — sokkal többet árt, mint használ. Ezt a tevékenységet az olvasók világnézetű nevelésének részeként kell felfognunk.

Mik tehát a célravezető ajánlási módszerek?

a) Meg kell keresnünk azokat a népszerű természettudományos műveket, folyóiratokat (*Universum* sorozat, *Élet és Tudomány* c. folyóirat), ezek tárgykörét,

cikkeit figyelve meg kell nézni, mik a hozzájuk kapcsolódó elméleti munkák. Pl. *Kontra*: Kis biológia és *Haeckel*: Van-e élet a halál után c. műve együtt ajánlható.

b) A történelmi munkához, regényekhez is kapcsolhatjuk az ajánlást. Tehát először népszerű történelmi munkákat, regényeket kell kézbe adni, majd hozzájuk népszerűsítő, illetve tudományos műveket ajánlhatunk: pl. *Erdődy*: A nőstényfarkas, *France*: A pingvinek szigete, *Merimée*: Szent Bertalan éjszakája, *Sienkiewicz*: Kereszteslovagok c. történelmi tárgyú könyvéhez ajánlhatjuk *Klaus*: Jezsuiták, Isten, anyag c. vagy *Tondi*: A jezsuiták titkos hatalma című könyvét.

c) A mitológiai munkákat, különösen ha nincsenek túlságosan átszöve ateista refleksiókkal, még az erősen vallásos világnézetű emberek kezébe is adhatjuk, s szívesen olvassák őket. Ha viszont valamely olvasó érdeklődését felkeltettük a téma iránt, nyugodtan ajánlhatunk valamilyen, a vallások keletkezésével foglalkozó elméleti munkát is.

d) A történelmi regényekről már szoltunk. Igen sok azonban a társadalmi jellegű, antiklerikális beállítottságú szépirodalmi mű, amelynek tárgyát ismerve, utána ajánlhatunk kifejezetten antiklerikális munkát. Ezt az ajánlást azonban a legtöbb könyvtáros nem teszi meg. A könyvtáros vegye kézbe pl. *Heinének* Vallás és filozófia c. munkáját, s ezt Heine-vel kapcsolatban ajánlhatja.

Az elmondottakhoz hasonlóan más irodalomcsoportokhoz kapcsolva is végezhetjük az ateista és antiklerikális művek ajánlását. Az a lényeges, hogy a közvetlen ajánlás valamely műhöz, tárgyhoz, eseményhez stb. kapcsolódjék. A világpolitikai események, hírek, felfedezések mindig nyújtanak anyagot. Pl. a lapok hírt adtak arról, hogy Kisásziában a Holttengeri barlangokban olyan írásokat fedeztek fel, amelyekben szó volt a Krisztus születése előtti időben élt „messiásról”. Ehhez az eseményhez nem nehéz a kereszténység eredetéről szóló műveket ajánlani.

Ha van olvasóhelyiség, vagy legalább egy sarok, ahová az olvasók letelepsznek folyóiratokat olvasni, oda az *Élet és Tudomány* mellé feltétlenül el kell helyezni a *Világosság* c. folyóiratot. Meg kell figyelni, kik olvassák, s ennek alapján ajánlhatunk nekik megfelelő műveket. Pl. *Diderot*: Az apáca, *Dimov*: Elkárhozott lelkek, *Roger*: Az egyház és a politika, *Hegedűs*: Álszentek cselekedetei, *Jaroslavszkij*: Hogyan születnek, élnek és halnak meg az istenek?, *Kriveljov*: Könyv a bibliáról, stb. Egyébként ez a

folyóirat igen kitűnő propagandaeszköz, mert még azok is, akik nem szívesen olvasnak egész műveket a témáról, szíve-

sen veszik kézbe a Világosságot, melyet tárgyilagos hangja, megfelelő színvonala igen kitűnő propagandaeszközzé avat.

A kirakatba helyezett könyveket 2 hónap alatt a következők olvasták

Db	Cím	Munk.	Ped.	Ért.	Itb.	Főisk.	Közép-isk.	Ipari tan.	Egyéb	Össz.
3	<i>Diderot</i> : Az apáca	2			4		3	3		12
4	<i>Dimov</i> : Elkárhozott lelkek			4	5	2			3	16
2	<i>Feuerbach</i> : Válogatott			2						2
1	<i>Heine</i> : Vallás és filozófia			2			1			3
2	<i>Hegedűs</i> : Álszentek	2			1		1	2	2	8
2	<i>Jaroszlavszkij</i> : Kommunisták és a vallás	2	1	1			2		1	7
1	<i>Jaroszlavszkij</i> : Hogyan születnek, ének	1		1			1	1		4
2	<i>Kautsky</i> : A kereszténység eredete								2	2
2	<i>Kriveljov</i> : Könyv a bibliáról	1			2	1	1	2	1	8
3	<i>Merimée</i> : Szent Bertalan éjszakája	4	2	8			2	2	2	16
1	<i>Pándi</i> : Hazug álmok		1				1	2	1	4
4	<i>Peyrefitte</i> : Szent Péter kulcsai	3	4	2	2	1	1	2	2	16
4	<i>Szántó</i> : Boszorkány	3					4	5	2	14
1	<i>Tóth</i> : Gerinctörés	1	1	3	1		1			7
3	<i>Zola</i> : Mouret abbé vétke	1		4	4					9
2	<i>Zola</i> : Róma	2	1	2	1		1		1	8
3	<i>Zola</i> : Lourdes				4		3	2	4	13
3	<i>Valdés</i> : A kis nővér	4			4		2		2	12
Összesen :		26	10	29	28	4	21	22	21	161

III.

Egy másik kísérletünk, amely a szemléltető propaganda, illetve a könyvkirakat hatását kívánta lemérni, azt mutatta, hogy a könyvek előtérbe állítása már önmagában is igen hatásos lehet. (l. fenti táblázat.)

A kirakatba helyezett könyvek forgalmát jegyeztük, és figyelembe vettük az igénybevevők társadalmi rétegződését is. Két hónap ugyan kevés idő arra, hogy végleges következtetést vonhassunk le, a tendenciák mégis sokat elárulnak.

Az első megállapításunk, hogy az olvasók általában nem idegenkednek az antiklerikális irodalomtól. Bár az igénybevétel a munkások és az értelmiségiek, illetve a tanulók között a legnagyobb, jelentős eredménynek mondható, hogy a „háztartásbéli” és az „egyéb” olvasókatörésbe tartozó olvasók — akikről tehát azt szoktuk mondani, hogy nagyon idegenkednek az efféle irodalomtól — is szerepelnek az igénybevevők között. Ők főleg a szépirodalmi jellegű műveket olvasták. Az év végén két háztartásbéli kért a vallás eredetéről szóló könyvet, hogy gyermekének világosan megmagyarázhassa ezt a kérdést. Az elméleti jellegű munkákat leginkább értelmiségiek és a tanulók vették igénybe, ami természetes is. A kísérlet azt mutatta, hogy az ismeretterjesztő irodalomból sokkal nagyobb forgalmat érnek el azok a művek, amelyek címükkel is érdeklődést keltenek. (*Kriveljov*: Könyv a bibliáról, *Jaroszlavszkij*: Hogyan születnek... stb.) A kísérlet azt is mutatta, hogy hasznos a szépirodalmi jellegű és az ismeretterjesztő művek együttes kiemelése. Bár még nincs

pontos adatunk, úgy véljük, hogy az antiklerikális és az ateista művek forgalmának serkentése a szemléltető propaganda eszközeivel akkor lesz igazán hatásos, ha valamely nem ateista vagy antiklerikális téma keretébe helyezzük az ilyen jellegű műveket. Az olvasó ekkor úgy érzi, hogy a művek a téma miatt kerültek oda, nem pedig a propaganda cél miatt.

IV.

Összefoglalva tehát, a következőket végeztük az antiklerikális és ateista irodalmi művek propagandája során:

Fokozott megfigyelés alá vettük az ebben a harcban szükséges fegyvertárunkat, a 200-as szak, a természettudományos irodalom műveit és a témával foglalkozó szépirodalmat.

Olvasóink közül kor, nem és foglalkozás szerint többet kiválasztottunk, akiknek a fenti témakörből választott olvasmányait s az olvasmányok kapcsán kialakult véleményét megfigyelve az a meggyőződésünk alakult ki, hogy a tudatátalakítás nehéz, de nem lehetetlen feladat. Kor szerint a legtöbb figyelmet a 35—45 év közti férfi és nő olvasókra fordítottuk. Foglalkozásra nézve pedig a pedagógus olvasókra.

Olvasószolgálati munkánk során elsősorban az egyéni ajánlás módszerét alkalmaztuk, ajánlómunkánkat előzetes propaganda (pl. kiállítás) támasztotta alá.

Véleményünk szerint a vallásos nézetek elleni könyvtári harc nem ígér gyors sikereket, a szívós, mindennapos, következetes ajánló munkával mégis érhetünk el eredményeket.

Simon Lászlóné

KÉRDEZZ — FELELEK

I.

A SÁRBOGÁRDI JÁRÁSI KÖNYVTÁR KÉRDEZI:

Könyvtárunk a híres 48-as politikus, Madarász József nevét viseli, aki 1848-tól 1916-ig volt járásunk képviselője (101 évig élt). Sokan olvasták viszont könyvtárunkban Jókai 48-as tárgyú műveit, s többen megjegyezték, hogy ezek közül az egyikben (A gyémántos miniszter) mennyire ellenszenvesnek rajzolja Madarász Lászlót, József testvérét, a szabadságharc rendőrminiszterét, akit a Zichy-féle gyémántok eltulajdonításával vádol. Azt kérdezik, mi az igazság ebben az ügyben.

A SZERKESZTŐSÉG VÁLASZOL:

Görgey 1848 szeptemberében hazaárulásért kivégeztette Zichy Ödön grófort. Vagyonát, híres gyémántjait elkobozták. Mikor a kormány Debrecenben működött, a megalkuvás útjára lépő békepárt a radikális baloldal vezéralakját, Madarász Lászlót azzal támadta, hogy — mint a rendőrség vezetője — felelős a gyémántok sorsáért, amelyekben egy vizsgálat alkalmával hiányokat állapítottak meg.

A támadások következtében Madarász lemondott képviselői mandátumáról, de közölte bicskei választóival, hogy tisztázni fogja magát. Kossuth kijelentette a bicskei küldöttségnek, hogy Madarászt újból bátran megválaszthatják. A gyémántokat Madarász visszavonulása után a török szultánhoz juttatták el. Madarász a szabadságharc után Amerikába vándorolt, és hosszú élete folyamán (103 évig élt) nem nyilatkozott a gyémántokról. Kossuth sem tett nyilatkozatot ezekről az emigráció hosszú évtizedeiben. A kiegyezés korszakában tehát nem tisztázódott Madarász László szerepe ebben az ügyben, s ez kedvezett a monarchikus politikusoknak, mert a szabadságharc egyik legkövetkezetesebb forradalmárának személyét támadhatták.

A történettudomány legújabbán megállapította, hogy a gyémántokat Kossuth — Madarással együttműködve — diplomáciai célra akarta felhasználni, mégpedig az ügy diplomáciai természeté miatt — titokban. Kossuthot akkor és később politikai megfontolások tartották vissza a nyilatkozástól: nem akarta a szabadságharc emlékét a titkos diplomáciai vesztegetés kényes ügyével árnyékolni. Madarász László ugyanígy járt el, inkább viselte élete hosszú évtizedei alatt a gyanú ódiumát. Forradalmi jelleme tisztaságának éppen ez egyik legszebb bizonyítéka.

II.

FEKETE DEZSŐ JÁRÁSI KÖNYVTÁRVEZETŐ KÉRDI:

Többször beszélünk a kölcsönzési nyilvántartások egyszerűsítéséről. Ismeretes, hogy ha a kölcsönzési tasakokat nem lejárát szerint, hanem pl. szoros betűrendben vagy az olvasók törzsszáma szerint rendezzük, sokkal gyorsabban tudunk dolgozni, mert ugyanannak az olvasónak mindig ugyanazon a helyen van a kartonja. Ha az olvasó elveszti, vagy otthon felejtli is kölcsönző jegyét, tasakját könnyen megtaláljuk. Ennek a rendezésnek azonban az a hátránya, hogy igen fáradságos munka a lejárt kölcsönzések tasakjait kiszedni. Milyen megoldással lehetne a lejárátot úgy nyilvántartani, hogy a tasakok mégis állandó rendben (sorszám v. betűrend) maradjanak?

SALLAI ISTVÁN VÁLASZOL:

Vannak nagyforgalmú szovjet könyvtárak, amelyek kölcsönzési kartotékja nem a járat szerint rendeződik. Ilyet láttam pl. az egyik leningrádi városi könyvtárban is. Ez a könyvtár a lejárátnyilvántartásra igen egyszerű, kényelmes eljárást alkalmaz: minden héten másszínű a tasakból kilátású keskeny színes kartoncsíkot helyez el a tasakban. A lejárátot hetenként egyszer ellenőrzi. Akkor végigpillant a kartotékon és a megfelelő (tehát a 3 vagy 4 héttel ezelőtt bera-kott) színből látja, hogy mely kölcsönzések jártak le. Elég 4-féle színű karton. Azon olvasók tasakjai is a többi között vannak, akiknél nincs kint könyv, ezekben nincs színes karton.

A betűrendbe rendezett kartoték azért előnyös, mert egyúttal olvasói nyilvántartás is.

A lejárt tasakokból kivesszük a színeskartont, és a négy ismétlődő kartonon kívül egy, ezektől eltérő, feltűnő színű kartonnal jelezzük, hogy a kérdéses olvasót felszólítottuk a könyvek visszaadására. Az utóbbi karton szélén valamilyen jelzést (betű, római szám stb.) alkalmazunk, amely mutatja, hogy megtörtént az első, második felszólítás, vagy pereltünk.

Vasárnapi látogatás hat könyvtárban

Egy szép tavaszi vasárnapon útrakelünk, hogy megnézzük, milyen a forgalom a vasárnap nyitvatartó somogyi könyvtárakban. Hat könyvtárunkat látogattuk meg ezen a napon, a hat közül egyet zárva találtunk, a többi pontos időben kinyitott és várta az olvasókat.

Répáspusztán az első olvasó már reggel 7 óra után megjelent az iskola előtt és várta, hogy kinyisson a könyvtár. A kölcsönzés 8—10-ig tart, de ezen a napon is oly sok látogató volt, hogy 11 óra felé ért véget a könyvkiadás. 31 olvasó, közülük 9 felnőtt jött könyvért, és 77 kötet könyvet vittek el.

A régi olvasók már nehezen találnak maguknak könyvet ebben a több mint 400 kötetes könyvtárban. Az egyik szorgalmasan olvasó asszony kérte, hogy szeretné elolvasni Hugo: Nyomorultak, Tolsztoj: Háború és béke című regényét. A könyvtár létesítésekor — öt évvel ezelőtt — az egyszerű pusztai olvasók még nagybetűs meséskönyvet kértek, de ma már rendszeres és igényes olvasói a könyvtárnak. Hogy sokat olvasnak, hogy szeretnek olvasni a répáspusztaiak, azt bizonyítják a könyvtár állandó jó eredményei és a mostani első negyedévi forgalom is.

A *cserénfai* könyvtár nem tudott kinyitni a kölcsönzési időben, mert a termelőszövetkezet ideiglenesen elfoglalta a KISZ és a könyvtár közös helyiségét. Ott éppen ülés volt, így a könyvtáros csak a szünetben tudott könyvet kihozni a közben kölcsönözni jött két idősebb asszonynak.

A *cserénfai* könyvtár eredményei is lassan javulnak, tehát helytelen, hogy tsz irodának vették igénybe a helyiséget, mert ez akadályozza a könyvtári munkát.

Kaposhomokon a művelődési otthon öltözőjében elhelyezett kis könyvszekrény ajtaját a könyvtáros pontosan 2 óra-
kor kinyitotta, de fél 3-ig csak egy kislány jött könyvet cserélni. Kevesen olvasnak Kaposhomokon, pedig ott lenne mit olvasni. A falu lakói azonban nem sokat tudnak a könyvtárról, vagy nem sokat törődnek az olvasással.

Baté volt a következő állomásunk, ahol már folyt a kölcsönzés. A barátság-talan, hűvös helyiségben néhány tanuló válogatta a könyveket. Itt a régi olvasók nehezen találnak maguknak könyvet, mert sajnos kevés az új könyv és így a könyvtárosnak is nehéz a dolga. Félórás

ott-tartózkodásunk alatt nyolc olvasó 20 könyvet kölcsönzött ki. Ha barátságosabb, otthonosabb lenne a könyvtár és több új könyvet találnának az olvasók, akkor bizonyára jobban látogatnák könyvtárukat, többet is olvasnának.

Attalában az iskola nyitott tantermben zárt könyvszekrény fogadott bennünket. Sehol egy lélek nem volt látható. Később megtudtuk, hogy a könyvtáros beteg, de újabban nem is a megyei könyvtárnak bejelentett vasárnap délután, hanem szombaton délután tart könyvtári órákat.

A fogadtatás nem lepett meg bennünket, mert Attalában évek óta rosszul működik a könyvtár, a falu lakossága nem ismeri könyvtárát. Hogy megjavuljon a könyvtári munka, ahhoz a könyvtárnak jobban kellene propagálnia létezését és könyveit. A nyitvatartási idő be nem tartása és állandó változtatása azonban nem járul hozzá ahhoz, hogy akár a legcsekélyebb mértékben is javuljon a könyvtári élet a községben.

Kapospulán nagy építkezés fogadott bennünket, no meg a tanácselnök és a könyvtáros, akik ott, a helyszínen tervezgették, miképpen fogják berendezni az új klubszobát és könyvtárat, hogy még méltóbb elhelyezése legyen a könyvtárnak és a televízióknak. A könyvtáros az átalakítás ellenére is várta olvasóit, akik akkor még labdarúgómérkőzést néztek a televízióban, de hónuk alatt ott szorongatták a könyveket.

Kapospulán a tanács törődik a könyvtárával, a könyvtáros is szívesen végzi munkáját, amit a könyvtár eredményei is bizonyítanak. Egy-egy kölcsönzési napon 25—30 olvasó 50—70 kötet könyvet kölcsönöz ki a nagy és jó állományú könyvtárból.

Ellátogatásunk azt bizonyítja, hogy a jó községi könyvtárosaink most már a kölcsönzési időt általában megtartják, sőt szükség szerint meg is hosszabbítják. De bizonyítja azt is, hogy nem elég csak a könyvtár vagy könyvszekrény ajtaját kinyitni és úgy várni az olvasókat, hanem különféle propaganda eszközökkel fel is kell kelteni az érdeklődést a könyvtár és az ott található könyvek iránt.

Szita Ferenc

Magyar könyvtárosok és bibliográfusok MADZSAR JÓZSEF

(1876—1941)

Madzsar József gazdag és sokrétű hagyatékának csupán egyik, bár semmiképp sem múltó értékű része az, amit mint könyvtáros alkotott. Számon tartják őt a magyar munkásmozgalom historikusai, akik a forradalmi mozgalom kiemelkedő alakját látják benne. A közegészségügy történései a mai orvostársadalom elé állítják példamutató életét, úttörő alkotásait. Ha majd sor kerül a magyar enciklopédiaírás Apácai Csere Jánossal kezdődő történetének megírására, Madzsar József munkásságának ebben a könyvben is külön fejezetet kell juttatni. Önálló tanulmányt érdemel a természettudományos gondolkodás, a materialista világnézet terjesztése érdekében kifejtett lelkes és hatásos irodalmi és előadói tevékenysége.

Madzsar József, a nagykarolyi postamester fia egyházi iskolában, a helyi piaristáknál kezdte diákéveit, majd a budapesti egyetemen szerzett fogorvosi diplomát. A tehetséges ifjút a klinikán tartották, az orvosi szaklapokban sorra jelentek meg nagy felkészültségről, eredeti gondolkodásról tanúskodó cikkei, az orvostudomány nagy ígéretének tekintették őt. Madzsar azonban hátat fordított a stomatológiának, viszonylagos függetlenségének biztosítására fogorvosi magánpraxisba kezdett. S bár rendelője egyike volt a leglátogatottabbaknak, energiáját, figyelmét főként kora haladó mozgalmai kötötték le.

A kilencszázas évek közepén a *Huszádik Század* című folyóiratnak, a radikális polgárokat és szocialistákat egyesítő Társadalomtudományi Társaság orgánumának, és a *Szabadgondolat* című lapnak a munkatársa. A Társadalomtudományi Társaság Szabad Iskoláján munkásoknak tart előadásokat a fejlődélméletről. Darwin főművét fordítja és lelkesen népszerűsíti a darwinizmust. Az anti-alkoholista mozgalom alapítója. Ezidőtájt köt életreszóló barátságot Szabó Ervinnel, akinek segítkezik az első Marx—Engels válogatás magyarra fordításában és sajtó alá rendezésében.

Első találkozása a hivatalos magyar könyvtárpolitikával a legkevésbé sem barátságos körülmények között zajlott le. 1906-ban a kormányzat — úgy tűnt — komolyan fontolóra vette, hogy megvalósítja az egyetemi fókú könyvtárosképzést. (Tudjuk, semmi sem lett ebből.) 1907-ben az Egyetemi Könyvtár szakembereit akarták megbízni a felsőfokú

könyvtárosképzés törvényjavaslatának előkészítésével. Ezt sokan hibának tartották az Egyetemi Könyvtár gárdájának egyoldalú, tisztán filológiai felkészültsége és az intézmény konzervatív, nehézkes jellege miatt. A könyvtártudományban való tájékozatlanságuk különösen megmutatkozott az intézmény kézikönyvtáráról 1906-ban kiadott katalógusában. Szabó Ervin és Madzsar József a katalógus teljes szakszerűtlenségét feltáró kritikáikkal kívánták bizonyítani, hogy az Egyetemi Könyvtár emberei alkalmatlanok a könyvtári törvényjavaslat előkészítésére. Szabó Ervin kiváltképp jogi-államtudományi fejezetekre vonatkozóan tette meg bíráló megjegyzéseit, Madzsar József pedig az orvostudományi szakot szedte ízekre. Cikke, melyet egy „előkelő orvosi szaklap” nem volt hajlandó közölni, Szabó Ervin bírálatával együtt a *Huszádik Század* 1907-es évfolyamában látott napvilágot. Ebben Madzsar meggyőző érvekkel, példák sokaságával mutatta ki, hogy „a katalógus egyszerűen használhatatlan”, „az egyes könyvek a legimponálóbb tudatlansággal vannak szertehajigálva”. Az Egyetemi Könyvtár „az egyetlen nyilvános orvosi könyvtár a medikusok számára”, ezért a jövő orvosnemzedék képzésére hivatott intézmény félrevezető útmutatása

„sok esztendővel veti vissza Magyarorszáig közegészségügyét.”

Madzsar, mint bármely más kérdést, melyhez élete során hozzászült, a könyvtárügyet is mély felelősséggel és rendkívüli szociális érzékenységre valló módon vizsgálta. Kritikusi szereplése után mégis esztendők múltak el, amíg feladva jólmenő orvosi rendelőjét, a könyvtárosi pályára lépett. 1912-ben került a fővárosi könyvtárba — nem kétséges, hogy Szabó Ervin hívására —, s itt előbb könyvtáros, majd aligazgató, Szabó Ervin 1918-ban bekövetkezett halála után pedig igazgató lett.

1912 korszakforduló a Fővárosi Könyvtár történetében. Ez évben lett nyilvános könyvtárrá a közigazgatási, társadalomtudományi és várostörténeti gyűjtemény. Ekkor indult meg a tudományos központ anyagának a legmodernebb könyvtári elvek szerinti átdolgozása. 1912-ben kezdték lerakni a hazai viszonylatban teljesen új típust meghonosító kerületi könyvtárhálózat alapjait is.

Az utóbbi feladat végrehajtása az új főkönyvtárosra, Madzsar Józsefekre várt. Az angol—amerikai public library-mozgalom tapasztalatait és eredményeit kellett a budapesti viszonyok közé átültetnie, a sajátos hazai viszonyoknak megfelelően alkalmaznia. Madzsar a nála szokásos lelkiismeretességgel és alaposággal látott munkához. 1913 tavaszáig elkészítette a fiókok ügykezelési rendjét és kölcsönzési szabályzatát. Szabó Ervin a polgármesterhez küldött jelentésében így jellemezte Madzsar munkáját: „Ezt a bonyodalmas, nagy figyelmet igénylő, de a speciális budapesti viszonyokra való tekintettel a külföldi minták teljes átdolgozását követelő munkát dr. Madzsar József nagyjából hivatalos időn kívül végezte el, emellett természetesen hivatali munkáját is a töle megszokott, mindenre kiterjedő figyelmével és pedantériájával látta el.”

A kitűnő képességű Madzsart a főváros külföldi tanulmányútra is küldte, tapasztalatairól a *Kőhalmi Béla* által szerkesztett *Könyvtári Szemle* hasábjain kitűnő esszében adott számot „Angol és német nyilvános könyvtárak” címen. Ez a nyugati könyvtári állapotokat rendkívül tömören, világosan bemutató írása különnyomatban is megjelent.

Bibliográfiai munkásságának egyetlen, de a könyvtártani irodalomban klasszikussá vált terméke a „*Mintajegyzék városi nyilvános könyvtárak számára*” című, kereken kétszázötven oldalas katalógus, melyhez Szabó Ervin írt előszót. Ez a Fővárosi Könyvtár „Közlemények” sorozatának 11. számaként, különlegesen

szép kiállítású, igen gondos nyomdai munkával készült katalógus gyökeresen újat alkotott ebben a műfajban. A katalógust lapozgatva legelőször az tűnik szemünkbe, hogy a szerkesztéshez a tudományos és irodalmi élet kiválóságainak egész sorát hívták segítségül. Szabó Ervin előszava nem kevesebb, mint 58, jobbára ismert nevet sorol fel, olyanokét, akik a jegyzék szerkesztőjét tanácsaikkal, útmutatásaikkal látták el. Ezek között megtaláljuk *Beke Manó* matematikust, *Heller Farkas* közgazdászt, *Czakó Elemér*, *Lyka Károly*, *Meller Simon* műtörténészeket, *Riedl Frigyes* irodalomtörténészt, *Alexander Bernát* filozófust, *Angyal Dávid* jogászprofesszort. De ott látjuk *Osvát Ernő* és *Hevesi Sándor* nevét is. Madzsar katalógusa többek közt abban a tekintetben is eltért a korábbi úgynevezett „népkönyvtári” katalógusoktól, hogy az anyagösszeállításánál nagyfokú igényességre törekedett. Madzsar, akárcsak Szabó Ervin, nem tekintette „kiskorúnak” a népet, mint ahogy a hivatalos és éppen az időtájt már a csőd felé tartó „népkönyvtári” mozgalom szervezői tették. Madzsar József „Bevezetés”-t is írt, ami lényegében pontokba szedett használati utasítás és ugyancsak a szerkesztő különleges gondosságáról tanúskodott. Maga a címanyag négy fejezetre tagolódik: 1. Folyóiratok, 2. Ismeretterjesztő művek, 3. Szépirodalom, 4. Ifjúsági irodalom. A használatot 37 oldalas név-, cím- és tárgymutató könyvnyitja meg. A katalógus az első két fejezet kereken száz oldalnyi anyagát a *tizedes osztályozás* keretében tette áttekinthetővé. Madzsar József bevezetőjében mentegetődzött, hogy a még irodalmi ízléssel nem rendelkező olvasók megnyerése érdekében ártalmatlan, de könnyebb fajsúlyú műveket is ajánlott, ennek ellenére a bibliográfia magas színvonalát még konzervatív részről sem tudták kétségbe vonni.

Ez a katalógus a főváros költségén készült hivatalos kiadvány volt, mint ilyen elsőként követte el azt a „szentségtörést”, hogy a magyar nyelven megjelent haladó irodalom termékeit is felsorolta, köztük Marx és Engels magyarul megjelent munkáit, *Bebel*, *Lafargue* és mások műveit.

1913. novemberében került nyomdába a „*Mintajegyzék*” és nem egészen két hónappal később, pontosan 1913. december 29-én került sor Budapest és az ország első új típusú „közművelődési könyvtára”-nak, a fővárosi könyvtár Almásy téri fiókjának megnyitására. Ez a fiók, amelynek létrejöttét tulajdonképpen nem is a város, hanem magánosok adakozása tette lehetővé, Szabó Ervin

irányítása mellett elsősorban Madzsar József műve volt, és életképességét azaz bizonyította be, hogy ellentétben a haladó állami népkönyvtárakkal, napok alatt az olvasók ostromának középpontjába került. Madzsar a Könyvtári Szemle hasábjain jogos büszkeséggel jegyezhetette fel, hogy a 45 személy befogadására méretezett olvasóhelyiséget megszakítás nélkül 70-en vették igénybe, az első héten 996 gyermek és felnőtt használta a könyvtárt, a kézikönyvtár olvasóit nem számítva, és hogy a társadalom minden rétege képviselőt kapott az olvasók között: sajtógyáros, szigorló orvos, lelkes éppen úgy, mint géplakatos, varrónő, cipőfelsőreszkészítő. *„Nagyon szerettem volna elhozni a könyvtárba valamelyik este azokat az aggódókat — írta Madzsar akik ilyen kérdésekkel próbálták építés közben lehúzni a mi lelkesedésünket: »Mit gondolnak az urak, lesz majd, aki itt olvasni akar?« Ezeket megnyugtathatják a fenti számok, hogy nem kidobott pénz, amibe ez a könyvtár került. A másik azt mondta: »Ez a legrosszabb vidék!« »Nem fognak bírni ezzel a sok jasszal és csirkefogóval.« Nos, ezek a kis »csirkefogók« második nap már maguk figyelmeztették az újonnan jövőket, hogy mossák meg a kezüket, mielőtt könyvet vesznek kézbe. És nem hiszem, hogy nagyobb csend volna az iskolában, pedig itt mindig van valami mutatni való kép a szomszédnak és meg kell beszélni az asztal közepén álló földgömbön kutatva, hogy hol keresik most éppen Grant kapitányt gyermekei.»*

Madzsar azonban nem sokáig gyümölcsözteszthette új tapasztalatait a könyvtár javára. 1914. augusztus elsején kitört az első világháború, és egy héttel később megérkezett a polgármesteri leirat, mely felmentette őt könyvtárosi teendői alól és a tisztiorvosi hivatalba osztotta be. A háború éveiben Szabó Ervin beadványokkal ostromolta a hatóságokat, hogy Madzsart visszanyerje a könyvtár számára. Kísérletei csak átmeneti sikereket hoztak. Madzsar azokon a posztokon is helyt állt, ahova a háború idején orvosi minőségében állították: ez idő tájt rakta le alapjait az akkor létrehívott Stefánia Szövetségben a magyar anya- és csecsemővédelemnek. 1918 derekán, amikor Szabó Ervin betegsége válságosra fordult, Madzsar tartósabban visszatért a könyvtárba, és mint aligazgató vette át

a vezetést. Szabó Ervin halála után őt választották meg igazgatónak. Madzsar a háborúról ugyanúgy vélekedett, mint a forradalmi antimilitarista mozgalom vezetője, Szabó Ervin. Könyvtárvezetői minőségében cselekedett is a háború ellen. Egy alkalommal például a Ferenczy István utcai könyvtár épületén keresztül szöktetett meg a frontra indítás elől a szomszédos Reáltanoda utcai iskolába beszállásolt szakasznyi katonát.

1918. október 31-én a polgári demokratikus forradalom győzelemre vitelében Madzsarnak már jelentős szerepe volt. Az akkor szervezett Népjelölti Minisztérium államtitkára lett. A Tanácsköztársaság alatt hasonló minőségében alkalma nyílt, hogy forradalmi célkitűzéseit a közegészségügy terén a gyakorlatban is megvalósítsa. A Tanácsköztársaság bukása után többek között könyvtárosi tevékenysége miatt is felelősségre vonták. Az erről szóló fegyelmi határozat, amely állásától megfosztotta, fejére olvasta, hogy teljes mértékben támogatta Szabó Ervin könyvtárpolitikáját, *„nagy előszeregettel rendelte meg az antimilitarista, szocialista, kommunista eszméket tárgyaló termékeket”,* propagandát csinált a haladó eszméknek, a *„forradalom melegágyává”* tette a könyvtárat. *„Ennek a könyvtárpolitikának lett a következménye, hogy a könyvtár olvasóközönsége túlnyomórészt a radikális és felforgató irányzatok iránt érdeklődő elemekből tevődött össze.”*

Madzsart a fehérterror éveiben már kevésbé érintették az ilyen hivatali fegyelmi. Aligha volt szándékában az ellenforradalmi kultúrzsandár szerepére kárhözottatott fővárosi könyvtárba visszatérni. Madzsar a könyvtárosságot valóban magasrendű *hivatásnak* és nem kenyérkeresetnek tekintette. Újból megnyitott fővárosi rendelője gondtalan megélhetést biztosított neki, azonban nem tudta tétlenül nézni a Horthy-fasizmus kegyetlen népelnyomását. A Tanácsköztársaság tanulságai alapján egyre inkább balra toledott, előbb a szociáldemokráta ellenzékhez tartozott, majd az *illegális kommunista párt kitűnő teoretikusa* lett. Meggyőződése miatt többször is börtönbüntetésre ítélték, végül emigrációba kényszerült. Utolsó éveit a Szovjetunióban töltötte.

R e m e t e L á s z l ó

A GRÜZ KULTURÁLIS ÉLET NAGY eseménye megalálták Sota Rusztavelinek, a XII. században élt nagy grúz költőnek és gondolkodónak, „A tigrisbőrös vízész” című halhatatlan mű szerzőjének portréját. Sota Rusztaveli portréját egy jeruzsálemi keresztény kolostor

falán levő freskón grúz tudósok fedezték fel, akik Sota Rusztaveli nyomainak felkutatására indultak Palesztinába. A mondták szerint Rusztaveli életének utolsó éveit egy keresztény kolostorban töltötte, és ott is temették el. (Szov. Kult.)

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

EMBER A CSILLAGOK KÖZÖTT

Már a hajdankori Ninive lakói ábrándoztak arról, hogy elhagyják a földet; egy négyezeréves legendájuk hőse sasmadárba kapaszkodva száll az égbe, Anu isten színe elé. A régi görög mondában Daidalosz és Ikarosz saját erejével, szárnyakat moztatva, emelkedik a magasba, s jut el a Nap közelébe, tragikus merészséggel, mert egyikük holtan zuhan vissza a földre. Az első ránkmaradt holdutazási regénynek, Lukianosz *Igaz történetének* szereplőit hatalmas szélvihar ragadja a szomszédos égitestre, ahol csodálatos tájakat és emberszerű lényeket pillantanak meg. Ettől kezdve alig van század, mely meg ne teremtené a maga világűrutazási utópiáját. Ezek egyike Keplernek, a nagy csillagásznak műve. John Wilkins angol püspök az első, aki — 1638-ban — emberalkotta szerkezetet, „repülő kocsit” képzel el, mely a föld lakóit a Holdba szállíthatja. Cyrano de Bergerac utópisztikus regényében már a mai rakéta megsejtésével találkozunk. Edgar Allan Poe fantasztikus elbeszélésének (*Hans Phall csodálatos kalandjai*) hőse léggömbbel éri el a Holdat. Verne Gyula útutasait hatalmas ágyú röpti égi szomszédunk felé (*Utazás a Holdba*, 1865). A világűr meghódításáról álmodozott Jókai is *A jövő század regényében*. H. G. Wells marslakói henger alakú űrhajókon közlekednek, Alekszej Tolsztoj *Aelitájának* szereplői puskaporos meghajtású rakétán száguldanak a Marsra.

Amiről az ember évezredek óta oly sokat és oly sokféleképpen ábrándozott, ma már valósulni kezd. Az ősi álom nem agyrém többé, hanem józan mérnöki számítások tárgya, s az űrutazás problémáiról nemcsak fantasztikus elbeszéléseket, de számos tudományos és ismeretterjesztő munkát is olvashatunk.

Egy német bibliográfia, mely nem törekszik teljességre, több mint száz idevágó könyvet sorol fel. Magyar nyelven sem szűkölködünk érdekes és tanulságos olvasnivalóban a világűr meghódításának tárgyköréből.

Az *űrhajózás* című zsebkönyv — több magyar szerző munkája — még 1957-ben jelent meg a Gondolat Kiadónál, az *Élet és Tudomány Kiskönyvtár sorozatban*. Ez a könyvecske ma már újszólván történelmi érdekesség, hiszen megírása óta a tudomány olyan eredményeket ért el, amelyeknek megvalósulását akkor még csak a távolabbi jövőben remélték, egyes jóslatokról viszont kiderült, hogy elhamarkodottak voltak. Mindamellet ez a népszerű stílusú írás ma is haszonnal forgatható, az érdeklődő megkapja belőle a legfontosabb tudnivalókat az űrrepülés történelmi előzményeiről, technikai, élettani stb. problémáiról.

Bővebb és szakszerűbb tájékoztatást nyújt, tudományos alapossággal, de közérthető modorban, H. Mielke könyve (*Út a végtelenbe*, Műszaki Könyvkiadó, 1958), melyből az imént említett munka szerzői is sokat merítettek (olykor többet, mint amennyit idézőjelek nélkül szokás). Ez a mű is a nagy gyakorlati sikerek (a Hold eltalálása és megkerülése, az ember első űrutazásai stb.) előtt íródott, mégsem tekinthető mindenben elavultnak. A rakéták működésének elvéről, technikájáról ebben a könyvben találjuk a legrészletesebb népszerű ismertetést. Különösen érdekesek azok a fejezetei, melyek az űrállomások felépítésének nehézségeiről, a Mars-expedíció fantasztikus méretű tervéről szólnak. (A német Wernher von Braun egyszerre hetven embert kíván tíz űrhajón bolygó-szomszédunkra indítani. Az utazás oda-vissza 969 napig tartana, a szükséges üzemanyag mennyisége 5 320 000 tonna. Egyetlen ilyen kirándulás annyi pénzt emésztene föl, mint az egész második világháború.)

Aki első ismerkedésül rövidebb tájékoztatást kíván, annak Levantovszkij *Mesterséges holdak* című százlapos összefoglalását ajánlhatjuk. Kérdés-felelet formájában tárgyalja témáját Rolf Rothmayer: *Rakéta, szputnyik, űrhajó*. Megemlíthetjük még a következő kisebb füzeteket: *Amit a mesterséges holdról tudni kell* (több szerző munkája), Sternfeld: *A bolygóközi repülés*, Sinka József: *A három szputnyik* (megírása idején még csak annyi volt), Nagy Ernő: *Út a világűrbe*. A fiatalabb olvasókra számít Lothar Hitzinger szórakoztató kis munkája: *A holdbeli ember nyomában* (Búvár Könyvek).

Zentai Béla (*A mesterséges bolygók fényénél*), amellet, hogy megismertet az űrrepülés műszaki kérdéseivel, főként a rakétatechnika katonai, politikai, pénzügyi stb.

problémáival foglalkozik, megvilágítja azt a különbséget, mely a Szovjetunió és az USA kutatási programját jellemzi, rámutat a sikerek és kudarcok okaira, és beszámol valamennyi úrkísérletről 1959. okt. 4-ig.

Stefan Heym könyve (*A kozmosz korszaka*) riport: azokról a szovjet emberekről szól, akik a műholdak felbocsátása és az atomerő békés felhasználása terén elért sikereket szívós munkával kivívták.

Bár az úrutazás ma már nem tartozik a fantasztikum birodalmába, a korábbi regényes elképzelések még mindig érdekes olvasmányt nyújtanak. Kiemelkedik közülük Ciolkovszkij műve: *Távol a Földtől*. A rakétatechnika és a világűr kutatás e nagy úttörője, aki szigorúan tudományos vizsgálódásait nagyszerű képzelőerővel párosította, sok mindent megsejtett abból, ami napjainkban már megvalósult, vagy a megvalósuláshoz közeledik. Fantasztikus regénye, melyet századunk első évtizedében írt, 2017-ben játszódik (érdekes, hogy véletlenül épp száz esztendővel az októberi forradalom után). Hősei úrállomásokról indulnak a naprendszer bolygóinak meghódítására. Mire a 2017. esztendő elérkezik, talán már ez sem lesz pusztá vágyálom és képzeletjáték többé.

Lányi Kamilla

KRIZA JÁNOS

(1811 – 1875)

Munkájának eredménye mélyen beivódott a nemzeti köztudatba — mert ki ne csodálná az ódonszerű, zord székely balladákat, Kádár Katát, Kőműves Kelement, Molnár Annát, Júlia szép leányt, a mélyértelmű vagy dévajul sziporkázó meséket, a halhatatlanságra vágyó királyfiról vagy Borsszem Jankóról: mind Kriza gyűjtése — őt magát azonban nemigen emlegetjük, élete, emberi alakja, költői műve nem tartozik a jólismertek közé.

Kriza János szegény unitárius lelkész fia volt. A székelyföldi Nagyajtán született, iskoláit Torockón, Székelykeresztúron, majd a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte. Itt került kapcsolatba azokkal az ifjakkal, akik az iskola önképzőkörét, melyben a kor haladó eszméinek tanulmányozása és költői próbáik kicserélése végett egyesültek, a Fiala Magyarországi mozgalomnak erdélyi előcsapatává formálták. Szentiváni Mihály, a korán elhunyt nagyszerű tehetség, akit Erdély Petőfijének emlegettek, volt a kis írói kör szellemi vezére, Kriza az egyik legmunkásabb tagja, Medgyes Lajos, Jakab Elek, Mentovich Ferenc és a Kőváry testvérek az ismertebb szereplői. A társaság kéziratos folyóiratában és nyomtatott zsebkönyvében (*Remény*) láttak napvilágot Kriza első versei, s nemsokára Vörösmarty és Bajza *Athenaeum*-ban is felléphetett, s ez az íróvá avatást jelentette akkoriban.

„Népdal s epigramm voltak, amiknek írására nagy hajlamot éreztem mindig” — olvassuk Kriza önéletrajzi följegyzésében. Epigrammaiban többnyire a nemzet nagy férfiai (Zrínyi, Rákóczi, Kazin-

czy, Kölcsey, Széchenyi) és népszerűségéből, reformvagyából fakadt gondolatait verselte meg. Egyikben a népharag mennyköveit jósolja a zsarnokok fejére:

*Dördül az ég, tisztítva röpül villáma
körösleg;*

*Földünk zsarnokit is mért nem emészti
tüze?*

*Dördül a nép: büntetni boszus villáminak
hagyta*

Földünk zsarnokait célul a népek ura.

Másutt a jobbágyfelszabadítást sürgeti:

*Űrnak a pór nálunk már századok óta
fizet bért,
Pórnak is, úr, illő, bért valahára fizess.*

Amikor a népi igazságtevés évadja eljött, Krizát természetesen a forradalom oldalán találjuk; a 48-as erdélyi lapokban több cikke bizonyítja ezt.

Irodalmi ösztönzések és a föld népével való együttérzése korán ráirányította figyelmét a népköltészetre. A népdalok kristálytisztá egyszerűségét verseiben nem egyszer jól eltalálta.

*Erdővidék az én hazám,
Katonának szült az anyám,
Zöld erdő zúgásán,
Vadgalamb szólásán
Nevelt fel jó apám.*

*Holnap indul a legénység
Komondóba, semmi mentés,
Zöld erdő zúgását,
Vadgalamb szólását
Majd meghallom esmégt.*

Kriza népdalai a Petőfi előtti népies költészet legszebb darabjai közé tartoznak, egyik-másik el is terjedt a nép között.

Költői életműve nem nagy terjedelmű. Az irodalomtól elvonták lelkészi hivatásának gondjai (az unitárius papi pályán a püspökségig emelkedett). Mint egyik levelében írja: „Annyira el volt foglalva egész életpályám papi, tanári s újságírói foglalkozással, hogy egészen odahagytam volt a költészet tündérországát, s most csak mint régi édes álom emlékeire emlékezem azon bűbajos országban töltött óráimra.” Néha-néha mégis visszatért a költészethez; élete későbbi éveiből valók például Milton *Elveszett paradicsomának* kitűnő fordítástörékei.

De igazi hivatását nem is a versírásban, hanem a „népi ereklyék” megmentésében találta fel. Előbb, mint a

Kisfaludy Társaságnak Erdélyi Jánostól irányított nagy gyűjtőmunkája kezdetét vette, Kriza már 1842-ben előfizetési felhívást bocsátott ki népköltési gyűjteményére, de eredménytelenül. A *Vadrózsák* csak húsz év múlva, Mikó Imre gróf támogatásával jelenhetett meg, ekkor sem a teljes anyag, csak egy kötetre való. A könyv Erdélyi János kiadványa után is nagy újdonság volt, mert Kriza a székely paraszténekesek között a népköltésnek ősbib és többnyire nagyobb művészi erejű rétegét lelta meg, a híres balladákat, s gyűjteménye tudományos pontosság tekintetében is megbízhatóbb, mint Erdélyié.

Teljes gyűjtésének megjelenésére életében mégsem került sor. Pedig csak száz előfizető kellett volna a *Vadrózsák* második kötetének kiadásához, de ennyi sem akadt. Halála után közöltek még újabb részleteket kéziratából, a balladák csodálatos dallamait pedig, melyekre annak idején a gyűjtők nemigen vetettek ügyet, több mint egy negyedszázaddal később mentette meg a feledéstől Bartók és Kodály.

Kriza vállalkozásának nagyságát csak most kezdi felmérni a tudomány, mely a népdalokban a történelem „legkisebb királyfi”-ának, az ármányokon és megpróbáltatásokon diadalmaskodó népek hangjára figyelmeztet, s a gyakran írástudatlan parasztok, pásztorok, erdön-mezőn munkálkodó szegényemberek alkotásait a világ nagy szellemeinek műveivel állítja közös rangsorba.

Kriza pályafutását nem kísérte külső fény, zajos elismerés. Azok közül való volt, akik szerény és áldozatos munkával fáradoztak nemzeti kultúránk fölemelésén. Életművének hatása mégis messzire sugárzik: a *Vadrózsák*ból — saját szavai szerint — „mint hajdan Izrael istenének szava az égő csipkebokorból, hangozik a magyar hon-genius szava”.

Lukácsy Sándor

Mint egy modern regényé,

olyan az új Suetonius-könyv (*Caesarok élete*) nyomdai kiállítása. Fehér borító, harsány vörös csíkkal, mely kiabálva hívja magára a tekintetet, középen három császári fő ironizáló, modern ábrázolása; belül a szélesre hagyott margók szemnyugtató sávjain nagyszámú színes illusztráció (Szántó Piroska szellemes művei); a könyv formája is szokatlan, de jól kézbe simul. Milyen más ez, mint ha mord és nagyképművészi kötésben adták volna ki — mint a minap Terentius egyik vígjátékát, ahogy már az ókori klasszikusokat, rosszul értett tiszteletből, szokás — akadémikus hüvelykujjal és előkelősködően, jó esetben egy antik hermát biggyesztve a borítóra, mely ha szép is, valahogy tudós szagot, unalmat áraszt,

és iskolai emléket kelt. Mennyire más ez a modern megoldás, és mennyire illik a tartalomhoz: nem csapja be az olvasót, hiszen Suetonius, a római császárok pletykás és veseszó krónikását valóban úgy lehet olvasni, mint egy regényt. Az Európa Könyvkiadó ezzel az öletes munkájával jóvátette néhány korábbi gyenge borítólapjának, szellemtelen kötettervének vétékét (például Cesare Abba: *Garibaldi seregében*), és nagy segítséget nyújt a könyvtárosnak, aki a vonzó és érdekes külsőtől támogatva könnyebben tudja megszerettetni a klasszikus irodalmat. Úgy látszik, a kiadó számít is a sikerre, mert több mint tizenkétezer példányban jelentette meg Suetoniusát. Most már a könyvtárosokon a sor: ajánlják, bátran, regényolvasóknak!

ÚJABBKORI IRODALMUNK MARXISTA ÉRTÉKELÉSE

III.

Az első világháborút követő forradalmi korszak hazánkban sokkal rövidebb ideig tartott, hogysen nagyszabású irodalmi műveket érlelhetett volna meg. A proletárdiktatúra 133 napja csak a kisebb terjedelmet igénylő műfajok — a líra, a tárca, a riport, a jelenet — megszólalásához volt elegendő. Mindamellet ez az időszak világosan megkülönböztethető ízülete a magyar irodalom szervezetének, és nagy művészi értékű alkotásokat is felmutathat, mint Tóth Árpád és Juhász Gyula versei (*Az új isten, A munkásotthon homlokára*) vagy Móricz Zsigmond megrázó elbeszélése (*A fejsze*), riportjai, Móra Ferenc költői lendületű publicisztikája stb. A forradalmi korszak írói termésének összegyűjtése néhány év óta szorgalmas munkával folyik. Előbb egy kis lírai antológia jelent meg: *Vörös zászlókkal*, szerkesztette Pándi Pál; majd egy terjedelmesebb válogatás, mely prózát is tartalmazott: *Irodalom — forradalom, 1917—1919*, Remete László gyűjtése. Újabban az Akadémia kezdte meg a teljes anyag közlését „*Mindenki újakra készül*” címmel, József Farkas szerkesztésében; e négy kötetre tervezett publikációnak eddig első és harmadik része került ki a sajtó alól. Kiadták Móricz Zsigmond forradalmi írásait is: *Új világot teremtsünk*, Durkó Mátyás bevezető tanulmányával. A korszak írói munkásságának irodalomtörténeti elemzését lásd József Farkas könyvében: *Rohanunk a forradalomba*.

A *Nyugat* írói, bár mindnyájuk művein nyomot hagyott a Tanácsköztársaság élmenye, — a forradalmi szakas után többnyire a maguk korábban megkezdett útján haladtak tovább, azzal a különbséggel, hogy a polgári radikalizmus mindinkább védekezésbe szorult, s az esztéticizmus szigetére menekült az ellenforradalom támadásai elől.

Két író volt, akinek életművében éles határvonalat húzott a proletárforradalom; két író: egymásnak szöges ellentétei. Az egyik Gábor Andor, a másik Szabó Dezső.

Gábor Andor, a népszerű chanson-költő és humorista, a forradalmi élmények hatására egész életét elkötelezte a munkásosztálynak, és mint a fehér terror leghatásosabb tollú leleplezője lépett fel (*Bécsi levelek*). Publicisztikája, irodalmi tanulmányai, kritikái, politikai költeményei az emigrációból csak kevesekhez juthattak el, ma már azonban összegyűjtött műveinek tizenegy vastag kötete áll az olvasó rendelkezésére, s megjelentek válogatott

írásai a *Magyar Klasszikusok* sorozatban is. Munkásságának irodalomtörténeti értékelésével Diószegi András több tanulmánya, előszava és készülő monográfiája foglalkozik.

Szabó Dezső, aki korábbi írásaiban gyakran haladó, radikális eszméket hirdetett, a forradalomtól érvényesülési vágyának és zavaros politikai elképzeléseinek beteljesülését várta, s mivel az elmaradt, vad dühvel fordult a proletárdiktatúra ellen, s a faji misztika és a nemzeti színekkel tüntető fasizmus egyik előfutára lett. Regényének (*Az elsodort falu*) meghökkentő stíllromantikája, előadókörútjainak demagóg jelszavai rövid ideig páratlan hatást keltettek, mivel azonban Szabó Dezső a sürgetett szociális reformok elmaradása miatt szembe fordult az ellenforradalom uraival, csakhamar magára maradt, s egyre csökkenő művészi erővel, egyre inkább a személyes sértettség fenekedő indulataival vívott polemikákba bonyolódott. Munkássága egy nagy tehetség végzetes tévedéseinek, egy szociális igazságtevést óhajtó jószándék eltorzulásának félelmetes közjátéka. Kártekonny szerepéről megbízható ítélet mondanak Nagy Péter tanulmányai (*Szabó Dezső indulása, Szabó Dezső az ellenforradalomban*).

A Horthy-korszak légköre, művészeti politikája leginkább annak a vizenyős, híg szórakoztató irodalmi iparnak kedvezett, mely rózsaszín ábrázolásával elterelte a figyelmet a társadalmi problémákról, vagy a rendszer hamis szólalmainak vesszőparipáját nyergelte meg. Tormay Cecil, akit a keresztény kurzus amolyan házi klasszikusként ajánrozt, nemigen tudott tartós népszerűségre vergődni, annál inkább az ügyes regénycsinálók, a frázisköltők, a színházi kasszasikerek kigyalói, akik egy-egy társadalmi réteg sekélyes ízlésének kiszolgálásában, meg kell hagyni, valóban mesterek voltak. Hamarosan kialakult köztük a munkamegosztás. Többkötetes életrajzi regény, szériában gyártva: Harsányi Zsolt. Irodalmi népiesség, góbésággal, misztikával, halinakötésben: Nyirő József. Irredentizmus, sok szűzi szerelemmel: Somogyvári Gyula deák. Irredentizmus, reverenda-költésszettel, Ady-frizurával: Mécs László. Polgári szellem, mélylélektan (no, azért nem olyan mély), előkelő aforizmák: Márai Sándor. Polgári szellem, olcsóbb, körüti kiadásban, sok újságreklámmal: Földi Mihály. Polgári szellem, népi zamattal, szociális körtéssel: Zilahy Lajos. Erotika, tömjénfüst, bíborosi kalap: Erdős Renée. Tömény giccs: Földes Jolán. S az egész

lumpen-parnasszus fölött ott trónolt, — nyakában Corvin-lánc és mindenféle kitüntetések, — a Nobel-díj hoppon maradt jelöltje: Herczeg Ferenc.

Persze nem ez volt a magyar irodalom. Míg a rendszer e dédelgetettjei hivalkodva grasszáltak az irodalom piacán, a *Nyugat* és néhány hosszabb-rövidebb életű folyóirat műhelyében maradandó alkotások, nem egyszer remekművek érlelődtek.

A húszas-harmincas években írta legkitűnőbb elbeszéléseit, harapós glosszáit a magyar novella egyik klasszikus mestere, Nagy Lajos. Ez a szókimondó társadalomkritikus és könyörtelen erkölcsbíró a *Nyugat* nagyjaival egy időben kezdte pályafutását, de — éppen radikális nézetei miatt — kívül rekedt körükön. Élete mellőzések és nehéz küzdelmek szövedéke volt, s utolsó éveiben is nem egyszer érte méltánytalanság. Összegyűjtött művei immár vaskos kötetekben sorakoznak, de a közönség — mit tagadjuk — még most sem kap írásain, noha kritikáinak egynémelyike rögtön Móricz Zsigmond után jelöli ki irodalomtörténeti helyét. Fanatikusnak egyszerű stílusa nehezen tárja fel szépségeit, veszőlő iróniája, morális ítéleteinek szigora gyakran rápirít az olvasóra is: az ilyen írókat nemigen szeretik. Ebbe azonban nem nyugodhatunk bele, s a könyvtárosok szép feladata, hogy megkedveltessék az *Országúti kaland*, a *Lecke*, az *Anya*, a *Január*, a *Farkas és bárány*, a *Razzia* és még annyi más remekmű íróját. Kardos Pál alapos monográfiája nagy segítséget nyújt ehhez.

Krúdy Gyulának talán nem is kell olvasókat toborozni, Krúdynak tábora van. De az már kérdéses: vajon mindenki jól olvassa-e Krúdyt? Az ötvenes évek elején a kritika rossz szemmel nézett reá, mert nem találta meg benne azt a szabvány-realizmust, melyet akkortájt fütől-fától számon kért. Híveinek köre viszont, köztük sok sznob, csupán zenélő stílusának szépségeiért, különös álomvilágának irracionalis tájaiért rajongott, s nem ismerte el benne a társadalmi problémákhoz kötött alkotót. Ma már a két vélet mindinkább helyet ad annak a megalapozott ítéletnek, mely Krúdyt a magyar próza legnagyobb mesterei közé sorolja, egyrészt mint a bomló nemesi életforma kritikus ábrázolóját, másrészt mint a modern írói szerkesztés merész úttörőjét, aki világirodalmi rangra tarthat számot. E vélemény kialakulását segítették Sötér István, Szauder József tanulmányai és Szabó Ede szép esszéje; ez utóbbi a *Magyar Klasszikusok* sorozatban vezette be Krúdy válogatott műveit. Összegyűjtött írásait a Szépirodalmi Könyvkiadó bo-

csátja ki; eddig tizennégy kötet látott napvilágot.

Sok olvasója van Móra Ferencnek is, elsősorban az ifjúság körében. Már a húszas-harmincas években a népszerű írók közé tartozott. Akkor a kedélyes, családias hangú elbeszélő állott kegyben, aki nem zavarta modernkedéssel vagy naturalista jelenetekkel közönsége lelki nyugalmit. Móra Ferenc azonban több és jobb ennél: ma a humanizmus értékeinek bátor védelmezőjét, a szellemes tollú karcolatírókat becsüljük benne, s egyre inkább felismerjük — szegedi irodalomtörténész híveinek kutatásai nyomán — publicisztikája jelentőségét. Műveinek gyűjteményét a Magvető adja ki sokkötetes sorozatban, teljességre törekvő igényvel; de akadt már felszólalás, mely szerint a nem mindenütt egyenlő színvonalú írásokból válogatás is elegendő volna. Móra Ferenc pályaképét Földes Anna disszertációja rajzolta meg.

A költészetben a húszas évek nagyszemű elindulóinak voltak tanúi. Az akkor fellépett nagy lírikusok közül József Attila és Szabó Lőrinc életművét már lezárta pecsétjével a halál.

József Attila költészetének igazi nagyságát mostoha élete során alig egy-két barátja mérte fel; hivatalos helyekről elismerést nem is várt. Ma Petőfiével, Adyével egy sorban említjük nevét, s külföldön is egyre többen vallják, hogy vele a proletárlíra egyik világnagysága hunyt el fiatalon. Életművét — prózáját is — gondos kritikai kiadás három kötete foglalja magában. A munkásságát elemző tanulmányok közül Révai József emelkedik ki (a Magyar Helikon képes albumában). Tudományos életrajzot még nem ajánlhatunk róla (Fövény Lászlóné könyve már megjelenésээр, 1953-ban is elavult volt), megírását a kritikai kiadás szerkesztőjétől, Szabolcsi Miklóstól várjuk. Szép, személyes hangú emlékezéseket írt József Attiláról József Jolán és Németh Andor.

Szabó Lőrinc néhány rossz politikai gesztusa bizalmatlanságot keltett költészetére iránt, s egy időre kiiktatta az irodalmi nyilvánosságból. Élete utolsó éveiben azonban megtört körülötte az elutasító hallgatás csendje, napvilágot láttak válogatott költeményei, s még megérte páratlan szonettciklusának, e fájdalomból és emlékezésből szőtt kivételes remekműnek (*A huszonhatodik év*) hatalmas sikerét. Összegyűjtött versei nemrég tizenöt ezer példányban jelentek meg. Illyés Gyula századunk talán legnagyobb, de mindenesetre egyik legnagyobb költőjének mondotta, és nagy elismeréssel, bár több kritikával szól róla Sötér István tanulmánya is (összegyűjtött versei köteté-

ben). Ellenmondásos költészete bonyolult feladat elé állítja Szabó Lőrinc eljövendő monográfusát, klasszikus rangját azonban már nem lehet elvitatni.

Utolsó versei — a sajtó szépségű *Eklogák* és a tömegsírból előkerült *Razglednicák* — jogán a klasszikusok közé számítjuk Radnóti Miklóst is. Humanista szelleme, antifasizmusa, vonzódása a munkásmozgalom eszméihez már a formai kísérletezés korábbi szakaszában is értékes vonásokkal ruházta fel költészetét. Irodalmi tanulmányainak, cikkeinek gyűjteménye a *Magyar Könyvtár* sorozatban jelent meg. Életművének elemzését Tolnai Gábor és Koczka Sándor értekezéseiben olvashatjuk.

Radnóti Miklós a legnagyobb a mártír költők szomorúan hosszú sorában. Ezek egynémelyike már életében is figyelmet keltett tehetségével, a legtöbbjükét azonban csak mostanában kezdi fölfedezni a könyvkiadás és méltatni a kritika. A szelid szavú Sárközi György összes versét már 1947-ben kiadták, újabban válogatott költeményeit mutatta be Illyés Gyula. Igen jelentékeny költőt ismerünk meg Pásztor Béla válogatott verseinek kiadásából. Megjelentek Fenyő László, Salamon Ernő, Lukács László, Zsigmond Ede költői művei is.

A huszadik századi magyar novella egyik legkiválóbb művelője, Gelléri Andor Endre is a fiatalon elpusztított tehetségek közé tartozik. Elbeszéléseiből (*Téli kikötő, A szállítóknál, Ház a telepen, Varázsló, segítség, és utóbbi a legteljesebb gyűjtemény*), regényeiből (*A nagymosoda, Egy önérzet története*) ízig-jáéig modern írói formálás, a tündéri játékosságot is magában foglaló költői realizmus ígézete csapja meg az olvasót. Művészetének sa-

játos világát Kardos László és Ungvári Tamás előszavai magyarázzák. Gelléri Andor Endre mellett Papp Károlyt kell kiemelni az elbeszélők közül; novellái (*A hősobor, Szerencse*) a fasizmus szörnyűsége ellen lázadó prófétai lélek megrázó vallomásai.

A harcok publicisztikában Ady hagyományának folytatója, Bálint György, szintén mártírsorsra jutott. *A szavak felkelése* címmel összegyűjtött írásai a harmincas évek antifasiszta küzdelmeinek maradandó értékű emlékei. — A polgári szellemű kritika két utolsó nagy képviselője, Szerb Antal és Halász Gábor, ugyancsak a fasizmus áldozata lett. Szerb Antal népszerű irodalomtörténeti munkái több új kiadást mértek, és kellő kritikával olvasva ma is hasznos, szellemes tájékoztatók. Halász Gábor válogatott írásai Véber Károly tanulmányával jelentek meg.

A mostanában fölfedezett írók egyik csoportját alkotják az emigrációban elhunyt kommunista költők és elbeszélők, akiknek hangja korábban nem jutott el a hazai olvasókhoz. A pártköltészet nagy képviselőjének, Komját Aladárnak művei két kiadásban is megjelentek, Balázs Béla lírájának javát Komlós Aladár válogatása mutatta be, a prózaírók közül előbb Zalka Máté regényét (*Doberdo*) és elbeszéléseit, újabban Barta Sándor (*Pánik a városban, Aranyásók*) és Karikás Frigyes írásait *A járatos ember, A harminckilences dandár*) ismerhettük meg. Az irodalomtörténészek alapos munkával készülődnek arra, hogy feldolgozzák és jelentőségéhez képest méltassák e végre hazatért emigráns irodalmat, melynek ott van a helye a magyar literatura folytonosságában.

MEZŐGAZDASÁGI SZAKELŐADÁSOK BARANYÁBAN

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével kapcsolatos problémák tisztázása, a szakszerűbb gazdálkodási és termelési módok minél gyorsabb elsajátítása érdekében március végén és április elején a megyei könyvtár és a járási tanácsok közös rendezésében jólsikerült mezőgazdasági szakelőadások voltak Baranya mind a hét járásában.

Ezeket minden esetben a járási mezőgazdasági osztályok által megjelölt ún. súlyponti helyeken tartották, s témájukat az igényektől függően állították össze.

Legjobban a Felsőszentmártonban és Pellérdén tartott előadás sikerült. Mindkét helyen a

Vidám rajzos szarvasmarhatenyésztés c. mű írója, J. Horváth László és a könyv illusztrátora, Füzessy Árpád tartott hangulatos, színes előadást, rögtönzött rajzokkal tarkítva. A két előadáson 160, illetve 70 személy vett részt.

Jó volt még a Kisdobozán rendezett „Háztáji gazdálkodás és SZTK jogosultság” címmel megtartott előadás is, mely élénk érdeklődést és tartalmas vitát váltott ki a hallgatókból.

Igen hasznosnak mondható a „Rét és legelő” címmel kizárólag mezőgazdasági szakemberek részére tartott sádsi beszámoló is. Ezen 32-en vettek csupán részt, de az előadás hatása, — tekintve, hogy vezető szakemberek és agronómusok voltak valamennyien — a hallgatóság többszörösére terjed. (J. D. P.)

Az elmúlt évben az olvasók minden régének adott megfelelő Móricz-művet a magyar könyvkiadás.

Az összegyűjtött művek vásárlóinak a *Boldog ember* és az *Erdély* új kiadását; a bibliofileknek a *Szegény emberek* című novelláskötetet az Új Elzevir könyvtárban, a filológusoknak Móricz kiadatlan írásából egy szép gyűjteményt; az Olcsó könyvtár takarékos olvasóinak *Égi madár* címen válogatást a korai elbeszélésekből és egy regényt: *Rózsa Sándor összevonja szemöldökét*. Az utóbbit a falusi olvasóknak is kiadták a Kincses könyvek közt. Az Aranykönyvtár és a vele párhuzamos Pártmunkás könyvtár előfizetői az *Uri muri*-t és a *Légy jó mindhalálig*-ot (az utóbbit természetesen az ifjúságnak is kiadták újra); a kisebb gyerekek a *Nehéz kétgarasos* bővített kiadását kapták. Az utolsó kötetéhez közelítő Magyar Klasszikusok sorozatban a *Betyár* és az *Árvácska* jelent meg, a Magyar irodalom gyöngyszemei közt pedig a háborús elbeszélések gyűjteménye *Mese a zöld fűvön* címmel. Végül a színjátszóknak a rendezői utasításokkal ellátott *Kismadár* jutott.

Lehet, hogy kimaradt egy s más a felsorolásból, hiszen a kooperációs könyvkiadásban alig lehet már számontartani a címlapváltoztatokat.

A megjelent Móricz-kötetek legnagyobb része a Szépirodalmi Könyvkiadóé, de felsorakozott mellé egy, vagy több kiadvánnyal a Móra Ferenc, az Akadémiai, a Magyar Helikon és a Gondolat kiadó is.

A kiadók tehát megtették a magukét. Vagy mégse?

Feltűnő, hogy a magyar irodalom legnagyobb kiadóvállalata egyetlenegy valóban újnak mondható kötetet sem jelentetett meg. Csupa utánnomás, ismétlés, egy-egy hosszútávú sorozatba beillesztve.

A Szépirodalmi sorozatainak hasznosak, szükségesegek. Ez az amit régen kultúrmisszióknak neveztek, bár nem nagyon műveltek: százezrek és milliók ellátása jó olvasnivalóval. De az már nem egészséges tünet, hogy ez a tömegfeladat elszívja a kiadó erejét, papírját, s lehetlenné teszi az új kezdeményezéseket.

A többi kiadóra annak bizonyítása maradt, hogy a klasszikus Móricz Zsigmond műveit is meg lehet újszerűen, érdekesen jelentetni. (Elsősorban az Akadémiai Kiadó kötetére és a Móra Ferenc Kiadó elbeszélésgyűjteményére gondolunk.)

A Szépirodalmi Könyvkiadó néhány évvel ezelőtt a szép kiadványok úttörője volt. A legjobb művészeket bízta meg egy-egy kötet tervezésével, illusztrálásával. Mi az oka, hogy ezt a szép munkát, mint valami stafétabotot átadta a Magyar Helikonnak és az Európa Kiadónak?

A Magyar Helikon Knerék vállalkozását tekinti példaképének. Mi az oka, hogy szépirodalmi tevékenysége a hajdani Tolnai-Forrás kiadóhoz kezd hasonlítani? Utánnomásokat jelentet meg nagy tömegben, gyöngye kivételben.

Tudjuk, hogy az értékes szépirodalom nagy példányszámú, olcsó kiadása kulcskérdés, és az is marad. De az emberek igényei emelkednek. Öltözködésben, lakáskultúrában, táplálkozásban — és könyvkultúrában is. A kiadáspolitikának is lépést kell tartani ezzel.

Helyes volt annakidején, hogy az Olcsó könyvtárt a Pesti Hírlap könyvek mintájára tervezték. De az olvasók fejlődtek azóta. Azok is, akik az Olcsó könyvtáron tanultak meg jó könyvet olvasni. Talán már szívesen adnának négyöt forinttal többet egy-egy kötetért, ha szebb, tartósabb, polcra tehető könyveket kaphatnának.

Így lehetne továbblépni, nem pedig úgy, ahogy az Aranykönyvtárt tervezték, amelynek kötetei nem olcsók, de nem is szépek. Szürkés, porózus papírja elriaszt az olvasástól, s kötése is sivár.

Miféle megfontolás készíti a Szépirodalmi, hogy folyton ismétljen?

Maga a Móricz-sorozat is lezárult, megtette köteleességét. Nem lehetne az újra kiadott köteteknek más formát adni? Aki gyűjtötte a sorozatot, az úgyis megszerezte azokat a legnépszerűbb Móricz műveket, amelyek most újra megjelentek. Az új kötés minta új olvasókat vonzana.

Mindez nemcsak a könyvek külsejéről mondható. A Szépirodalmi Kiadó Móricz-köteteinek szerkesztésére is rátelepedt valami poros unalmasság. Bizonyos fajta kötetekhez ugyanis kötelező az utószó, afféle szükséges rossz.

A falusiaknak szánt könyvekhez ízes, lendületes utószót kell iratni. Például ilyet: „*A fényre áhítózó árvagyerekek kis álmainak legázottatásában, a szeretetre vágyó gyerek-lélek szüntelen megaláztatásában a kalimpálószívű megcsúfolt Ember fájdalomra sir.*”

Biztos, hogy ez az utószó nem tetszett a szerkesztőnek. Dehát annyi más utószót kellett iratnia, továbbengedte azzal, hogy „jó ez falura”. Az is biztos, hogy a falusi olvasónak sem tetszik ez az utószó, sőt utószót egyáltalán nem olvas. Egyszóval senkisé is hiányolja — az íróján kívül — csak éppen lennie kell.

Ez a lelkes utószó azonban kivétel. A Móricz-kiadványokra a megbízható, tartalmas utószók jellemzők, amelyeket a Móricz-monográfia szerzője ír. Ezek biztos, hogy hibátlanok, mert az író saját tizenkét évvel ezelőtti könyvéből veszi át őket.

A Móricz-monográfiában ezt olvastuk hajdan a Betyárról: „*A regény lényege a feudális nagybirtok és a zsellérek szörnyű nyomorvilágának a szembeállítás, annak a bemutatása, hogy amíg ilyen nagyurak vannak, addig ilyen ágrólszakadt nyomorultaknak is kell lenniük.*”

A Magyar klasszikusok 1960-ban megjelent kötetének utószavában viszont ezt: „A regény lényege a feudális nagybirtokra támaszkodó kiváltságos arisztokrácia s a zsellérek szörnyű nyomorvilágának a szembeállítása; annak a művészi erejű bizonyítása, hogy amíg ilyen nagyurak vannak, addig ilyen ágrólszakadt nyomorultaknak is kell lenniük.”

Látjuk, hogy az író nem sajnálta a fáradságot, finomabbra stilizálta saját-magától kölcsönzött mondatait. S neki végeredményben igaza van. Ha nem változott véleménye a monográfia óta, joga van hozzá, hogy szövegét újra lenyomassa. De a kiadó kényesebb lehetne rá, hogy új kiadványaiban ne ilyen „másodhetes” igazságokat közöljön. Ha már utószó, akkor legyen szép, érdekes és új.

Sokféle eszköz kínálkozik arra, hogy Móricz és más klasszikusok művei megtartsák friss hatásukat a könyvkiadásban. Nemcsak kiadatlan műveket lehet érdekesen kiadni, újszerű kiállítással is figyelmet lehet kelteni.

A *Magyar irodalom gyöngyszemei* sorozat Móricz-kötete csupa ismerős novellát közöl, s a kötet formája is megszokott már. De az előszó, amelyben Csurka István fiatalos önbizalommal vág neki a Móricz-problémának, meggyőzi az olvasót, hogy érdekes kötetet vett a kezébe. Csurka talán nagyobbat mond néha, mint illene, de a hivatalos unalom veszélyét sikeresen elkerüli.

*

A könyvtárosok tudják legjobban, hogy Móricz olvastatásánál segítenünk kell. Még és már.

Még, mert a kezdő olvasók nagy tábor jobban szereti Mikszáthot, Jókait, mint őt. Idő kell hozzá, hogy Móriczot elfogadják akár csak egyenrangúnak is.

Már, mert az új Móricz-könyvek szenzációján túl vagyunk, az ő művei is könyvtári törzsannyaggá váltak.

Móriczra rá kell nevelni az olvasókat. Aki csak modern könyvt keres, annak be kell bizonyítanunk, hogy ő modern a javából. Aki klasszikust, annak azt, hogy klasszikus.

A Szabó Ervin Könyvtár néhány fiókkönyvtárában megnéztem a kölcsönzőlapokat. Az utolsó két-három évben szemmel láthatóan csökkent az érdeklődés Móricz művei iránt. Lehet, hogy ez nem általános jelenség, lehet, hogy vidéken most kezd csak kifejlődni a Móriczkultusz. Ez a kérdés bővebb vizsgálatot igényel.

Egy bizonyos: a kiadók segítségére, ötletesebb munkájára is szükség van ahhoz, hogy az olvasók lankadásának elejét vegyük.

Vargha Balázs

A BÚVÁR KÖNYVEK

Könyvtáraink polcain mindig sajnálatosan kevés volt a fiatal olvasók színvonalának megfelelő népszerű tudományos irodalom. Megfelelő választék hiányában a természettudományos és technikai ismeretek iránt fogékony fiatal olvasók ellátása népszerű tudományos könyvekkel állandó gondok forrása volt. Az oktatási reform célkitűzései, a politechnikai oktatás bevezetése, a természettudományos ismeretek fokozott terjesztésére törekvés még inkább aláhúzta a fiatalok számára írt népszerű tudományos könyvek, sorozatok fontosságát.

A Móra Ferenc Könyvkiadó a Búvár-sorozat kötetaineinek megjelentetésével nagy mértékben enyhítette a könyvtárosok — és bizonyára a szülők és a pedagógusok — gondjait.

Tizenhárom kötet sorakozik immár a könyvtárak polcain, a kis- és nagydiákok könyvszekrényében. Tizenhárom színes, érdekes, szép kiállítású könyv nyitott eddig ablakot a tudomány, technika és művészet világára.

Már az első kötetek tanulmányozása után kialakult az a kép, amely arról tanuskodott, hogy a Móra Ferenc Kiadó eddigi tevékenységének egyik legsikerültebb vállalkozásával találkoztunk. Az ügyes zsebkönyv-forma, a szép illusztrációk és a szerencsés témaválasztás minden könyvszerető ember érdeklődését felkeltették. A kötetek szerzői jól ismerik a 10—14 évesek műveltségi színvonalát és szellemi teherbíróképességét. Ennek nyomán alakult ki a sorozat legfőbb erénye: a fiatalokhoz közelálló, szakszerűségük mellett is közérthető tárgyalásmód, valamint az ismeretek „adagolásának” arányos, mértéktartó módja úgy, hogy a lényeges ismeretek azért maradéktalanul benne legyenek az egyes kötetekben.

A szerzők fokozatosan vezetik be fiatal olvasóikat témájuk alapjaiba, megismeretik tudományterületük történetét, jelenlegi színvonalát, jövő perspektíváit. A fiatalokhoz közelálló hangvétel, szerencsés tárgyalásmód egyik példája Székely Sándor dr.: *Élet, ember, világ* című munkája, amely olyan, felnőttek számára is nehezen magyarázható kérdéseket válaszol meg a fiataloknak is érthetően, mint pl. az élet fejlődéstörténete, az állatok ösztönélete, vagy az emberi agy működése stb.

Annak ellenére, hogy az egyes kötetek témájuk változatossága következtében szinte más és más „tálalási” módot követeltek meg, sehol sem hiányoznak azok a szükséges „hangulati elemek”, amelyek az első oldalak után megbarátkoztatják az olvasót a témával és megteremtik a kellően szoros kontaktust mind a tárgy, mind pedig a könyv szerzője között. Ennek segítségével a szerzők ismeretterjesztő és pedagógiai szándékai szinte maradéktalanul érvényre jutnak.

Tizenhárom kötet megjelenése, kölcsönzésük tapasztalata alapján (evés közben jön meg az étvágy!) megnőtték igényeink a sorozattal szemben. Nem ismerjük ugyan a Kiadó szándékait a sorozat tematikájával kapcsolatban, de úgy érezzük, hogy a sorozat bátran túlnőhet a természettudományos és műszaki ismeretterjesztés keretein. A könyvtárosok és a pedagógusok tudják, hogy milyen nagy súlyt kell fektetnünk a természettudományos és technikai ismeretek terjesztésére, ennek ellenére szükségesnek látzunk, hogy pl. a művészettörténelem, földrajz, néprajz, technikatörténet, egyetemes- és magyar történelem, stb. területekről is olvashassanak fiatal olvasóink az eddig megjelent Búvár könyvekhez hasonló összefoglalásokat. Eddig nyolc természettudományos, négy műszaki és egy művészettörténeti könyvecske jelent meg a sorozatban. Ez az arány, természettudományos és műszaki ismeretterjesztő feladatainkat figyelembevéve az indulásnál indokolt lehet.

Fiatal olvasóinknak azonban más ismeretkörben is „búvárkodni” kell. Természetesen nem léphetünk fel annak az igényével, hogy ezentúl minden ifjúsági ismeretterjesztő mű a Búvár-sorozat keretein belül lásson napvilágot. Úgy érzem azonban, hogy sok olyan téma akad, amelyet még nem dolgoztak fel egyéb ismeretterjesztő művek és a Búvár-könyvek szerkezetéhez hasonló népszerű összefoglalások szükségesek. Néhányat megemlítek ezek közül. A sorozat egyetlen művészettörténeti köteté csak az ókori népek művészetével foglalkozik. Jó lenne, ha az első kötet bevált és szerencsés megoldását követve a későbbi korok művészetével is megismerkedhetnének a fiatal olvasók. A természetismeret területén az állat- és növényvilág érdekességeit és hazánk természetvédelmi területeit kellene feldolgozni. Bizonyára nagy sikere lenne egy népszerű geológiának, valamint néhány állat- és növényhatározónak is. A technikai ismeretterjesztő irodalom régóta nélkülöz pl. egy népszerű rádiótechnika történeti könyvet. A gépek és szerszámok történetét, valamint a kémia és kémiai technológia történetének alapfogalmait ismertető könyv is jó fogadtatásra találna. Az írás, a könyvek és könyvtárak története, a film- és színpadtechnika, a néprajz egyes területei, művészeti és népművészeti stílusok, bélyegek és posta története, a magyar sport, az

olimpiák, esetleg egyes sportágak története, babonák leleplezése mind olyan témák, amelyek a sorozatba kívánkoznának. Érdeemes lenne kísérletképpen olyan összeállítást is kiadni, amely fiatal olvasóink egymáshoz való viszonyával, erkölcsi és magartásbeli kérdésekkel, a szülők és pedagógusok megbecsülésével, a fiatalok társadalmi helyével és kötelességeivel foglalkozik. Sokan hálásak lennének azért is, ha egy baráti hangvételű könyvecske megtanítaná a gyermekeket gazdaságosan tanulni és helyesen olvasni. Kétségtelen, hogy ezek az igények nem elégíthetők ki rövid idő alatt.

A továbbiakban a sorozat kötetivel kapcsolatban néhány könyvtári módszerre, lehetőségre szeretném felhívni a figyelmet. A színes, vonzó kötetek kirakatokban, tárlókban bizonyára helyet kaptak. Eredményes lehet az is, ha a könyvtárosok a fiatal olvasók körében ismertetik a sorozat egyes köteteit, esetleg témáikhoz kapcsolódó diafilmeket vetítenek vagy más szemléltető anyagot is bemutatnak. Erre a könyvismertetésre feltétlenül hívják meg azokat a fiatal olvasókat, akik a sorozat egyes köteteit már olvasták. Gyűjtsék össze olvasóik véleményét a Búvár-könyvekről. Hívják fel a szülők és pedagógusok figyelmét is a sorozatra, amely kiváló kiegészítő olvasmány a biológiában, fizikában stb. tanultakhoz. Bizonyos idő elteltével a könyvtáros érdekes szellemi fejtörőt is szervezhet, amelynek kérdéseit a Búvár-könyvek kötetaineinek anyaga alapján állíthatja össze. A Búvár-könyvek olvasói rajzokat is készíthetnek az olvasottak alapján, amelyeket ki lehetne állítani. Megfelelő előkészítés után az egyes köteteket az olvasók is ismertethetik. A könyvtárosok leleményessége minden bizonnyal még újabb módszereket is fog találni a sorozat felhasználásával kapcsolatban. Ifjúsági könyvtáraink ismeretterjesztő munkájának komoly segítői a Búvár-könyvek. Népszerűsítsük, kölcsönözzük minél eredményesebben.

Az eddig megjelent kötetek és témáik:

Lothar Hitzinger: A holdbéli ember nyomában. Csillagászat.
Dala László: Csillagtűzek a Földön. Energiakérdés, energiaforrások.
Ifj. Bartha Lajos: Séta a csillagos égen. Csillagászat.
Simonffy Géza: A mikrofontól a rádióig. A rádiótechnika alapjai.
Iljin: Százezer miért. Környezetünk fizikája.
Arner Gábor: Ismerkedés a művészettel. A művészet kialakulása, az ókor művészete.
Aujeszky László: Értsük meg az időjárást. Népszerű meteorológia.
Nagy Ernő: Tűzcsóva a világűrben. A rakétatechnika története.
Iljin: Hány óra? Az időmérés és órásmesterség története.
Lukács-Tarján: Matematikai játékok. Szórakoztató matematikai fejtörők.
Dr. Székely Sándor: Élet, ember, világ. Beszélgetések az élet fejlődéséről.
Dr. Komlódi Magda: Amiről a lápok mesélnek. Természetrajz.
Tasnádi Kubacska András: Osálatok nyomában. Népszerű östénytan.

Csomor Tibor

AZ 1961. ÉVI LENIN DÍJASOK

Alekszandr Andrejevics *Prokofjev* 1900-ban született. Északi tengeri halász gyermeke. Tanítói oklevelet szerzett. Fiatalon a Vörös Hadsereg tagja lett. Rövid időre a fehérek fogságába esett, de megszökött. Hosszú ideig katonáskodott. Résztvett a finn és a Nagy Honvédő háborúban. Lírikus. Első művei 1927-ben jelentek meg. Mesterei a régi hősi eposzok (a bilinák) és a népdalok. Az északi tájak hangulatának költője.

Alekszandr Trifonovics *Tvardovszkij*. Falusi kovácsmester fia. 1910-ben született. Moszkvában a Történeti, Filozófiai és Irodalmi Intézet hallgatója volt. Író, költői indulására nagy hatással volt földije Iszakovszkij. Első nagy poémája (1936) a falusi kollektivizálással kapcsolatos *Nekeresdország*. A háború idején haditudósítóként járta a frontokat. Ez időből való élményeinek gyümölcse a *Vaszilij Tyorkin*. Versei ízes, népi hang-

vételűek s a falusi élet képeit rajzolják. A szovjet élet nagy kérdéseiről szól legutolsó most kitüntetett verses elbeszélése az *Egyre messzebb*. Művei magyarul is megjelentek. Lenin díjas művének kiadása is előkészületben van.

Mihajlo Sztjelmah. Ukrán szegényparaszt család gyermeke. 1912-ben született. 1933-ban fejezte be a Pedagógiai főiskolát. 1939-ig falusi tanító volt. Első műve 1936-ban jelent meg. Résztvett a Honvédő Háborúban. *Jó reggelt!* című verseskötetét 1941-ben adták ki. *Nagy nemzetiség* című, az Ukrajnai falusi átalakulásról szóló műve 1951-ben Sztálin díjat nyert. 1952-ben új regénye jelent meg a kollektivizálás témájáról. 1957-ben a Polgárháborúról szóló a *Vér nem válik vízzé* (fordítása készül) című regénye keltett feltűnést. 1958-ban már e művével jelölték a most elnyert Lenin-díjra.

Olvadás közben

A KRITIKA ÉS AZ OLVASÓ

tehát nem az író, nem is az irodalmi közvélemény, hanem az érdeklődő, nem éppen a legképzettebb és legtájékozottabb olvasó tömegek és az irodalmi kritika viszonyáról szeretnék néhány gondolatot idejegyezni. A mai magyar kritikáról folytatott sokféle vitában ugyanis viszonylag keveset törődünk azokkal a problémákkal, amelyek kulturális forradalmunk egyik megbecsülendő szép eredményéből adódnak. Abból, hogy a könyv, az irodalom nemcsak életszükséglet lett százazrek számára, (a könyvtárosok tudhatják legjobban, hogy ez matematikailag így van!) hanem igen sokan vannak már olyanok is az új olvasók között, akiknek igénye az irodalom-értés, akik segítséget, támogatást várnak a könyvtárosoktól, a sajtótól, hogy előbbre jussanak az olvasás művészetében. (Végző soron ugyanis nemcsak az iskolai irodalomtanításnak, hanem a jó kritikának is az lehet a legnagyobb sikere, ha megtanít okosan kiválasztani az elolvasandó könyveket és helyesen értékelni az olvasottakat...)

A Kulturális Elméleti Munkaközösségnek irodalomkritikánk helyzetével foglalkozó tézisei ezzel kapcsolatban további problémákra is felhívják a figyelmet: következetesebben kell törekednie kritikánknak arra, hogy eredményesen szolgálja a dolgozó tömegek irodalmi ízlésének nevelését, közérthető legyen, stílusában kerülje el azokat az arisztokratikus vonásokat, amelyek akadályozzák az egyre növekvő olvasótömegek irodalmi műveltségének hatékony formálását.

Azt hiszem, elsősorban a napilapokban és a népszerű hetilapokban, folyóiratokban megjelenő kritikák érdemelnek figyelmet ebből a szempontból, azok, amelyeket nemcsak a szakemberek, az irodalom iránt különösen érdeklődők olvasnak, hanem a nagy tömegek. Nem szeretném napjaink irodalmi életének egyik legelterjedtebb műfaját, a kritika kritikáját szaporítani, de — mivel ezeket a többnyire rövidebb bírálatokat, recenziókat olvassák a legtöbben és a kritikai vitákban ezekről esik a legkevesebb szó — mégiscsak beszélni kell róluk.

Igen sok fontos vagy széles körben olvasott könyv jelenik meg nálunk, amelyről soha, sehol nem lehet olvasni. Érdemes lenne egyszer ezt a helyzetet statisztikai adatokkal is jellemezni, hogy az érdekelt szerkesztőségek lássák mulasztásaikat. Vannak egyéb formák, lehetőségek is az

olvasó tömegek irodalmi műveltségének formálására, de súlyos hiba, ha a legolvasottabb napilapok és folyóiratok nem akarnak vagy nem tudnak kellő részt vállalni ebben a feladatban. A könyvtárosok folyóiratában meg lehet említeni más problémát is. A könyvtárosoktól sokan várnak eligazítást, tájékoztatást a megjelenő könyvekről, s akármilyen sokat olvas is valaki, csak csekély töredékét ismerheti meg a könyvtárba kerülő könyveknek. Kritikai eligazítást pedig nem kaphat a fűszövegéből és különféle annotációkból. Ugyancsak gyakorlati érdekek miatt kell szóvá tenni azt is, hogy a könyv kiadása után hosszú idővel megjelenő bíráló levele lemond az irodalmi közvéleményt formáló, az olvasókat befolyásolni igyekvő, a könyvek közötti eligazodást megkönnyíteni akaró feladatról. Nyilvánvaló, hogy az alapos, nehéz kérdésekben állást foglaló elemző kritika megérlelődéséhez idő kell, de nem is a kritika nehéztűréségét sürgetjük, hanem napi- és hetilapjaink kritikai rovatának megélénkülését.

Arra a kérdésre, hogy kinek és miért ír a kritikus, nem szeretnék valamiféle egyszerűsítő prakticismussal válaszolni. Annak a kritikusnak azonban, aki csak az író figyelő szemét érzi kéziratpapírján, fel kell hívni a figyelmét arra, hogy a kritika nemcsak közvetlenül hat az irodalomra, hanem közvetve is, azzal, hogy befolyásolja az olvasók véleményét, formálja igényeiket. A kritikának csak egyetlen fajtájáról beszélünk most, az olvasók legszélesebb köréhez eljutó, többnyire rövidere szabott sajtóbírálatokról.

Milyen igényeket támaszthatunk a kritika jellegét, módszerét illetően e bírálatokkal szemben, hogy megfelelhessenek az említett igényeknek?

A legnagyobb veszély itt a közhelyekkel teli, ötlettelen rutinmunka és a nagyképu halandzsza. (Sajnos, sok ilyen olvasatunk...) Ezek a felületes, a mű iránti közömbösséget árasztó „bírálatok” károsak, fölöslegesek. Szűk keretek között is el lehet mondani a műről lényeges, fontos dolgokat, érvényesülhet az igazi kritikus művészete, amellyel „eredeti értékét, értelmét mindennek megadja, amihez ér” (Péterfy Jenő). Ha a jó bírálatra gondolok, mindig eszembe jut egy régen látott Miki egér-film, amelyben Miki egér — mikor egyszer nem tud bemenni egy ajtón — kulccsá alakul át, s önmagával nyitja ki a zárat. A kritikus a kriti-

kának ilyen kevésbé „rangos” lehetőségei között is akkor végez jó munkát, ha írása kulccsá lesz az olvasó kezében — a műhöz, az írchoz. Nem lehet lemondani a legszűkebb keretek között sem arról, hogy a kritikus meg ne világítsa a szépirodalmi művek objektív osztály-jellegét, tudományos és ismeretterjesztő művek világnézeti karakterét stb. A *mi* és a *hogyan* szorosan összefügg itt az irodalmi ízléssel, amelynek egy-két időszerű problémájáról legközelebb beszélünk.

Fejezzük be ezeket a jegyzeteket Kölcsey tanulmányos megállapításával, aki irodalmunk első nagy korszakának hajnalán annyit töprengett a kritika feladatairól: „Írók és olvasók örökös viszonyban vannak egymással, íróival halad az olvasóközönség, együtt állapodik meg, együtt marad hátra. A kritika következtetése mind a kettőre nézve jóltevők, mert ha egyfelől az író studiumra kényszerítették, másfelől az olvasó szemei megnyílnak s kezd látni és ítélni.”

P. L.

ROKONLAPJAINK SZEMLÉJE

A könyvtáros érdeklődésének előterében, a könyvtári szaklapok után, a könyvtári munkával rokon munkaterületek szaklapjainak, a népművelési folyóiratoknak kell állaniuk.

A NÉPMŰVELÉS a kulturális tömegmozgalom lapja, 1954-ben indult szerény alakban, ma már igen gazdag anyaggal, illusztrációkkal, módszertani mellékletekkel jelenik meg az Országos Népművelési Tanács havi folyóirataként. Munkaterületéből következik anyagának bősége, a folyóirat sokoldalúsága. Oktatási reform és közművelődés, műkedvelő mozgalom és ízlésnevelés, műveltség és szocialista hazafiság, a giccs, Bartók Béláról írt emlékezés, a modern lakáskultúra, a filmnézés művészete, a minden számban közölt könyvszemle, a rádió és televízió műsorának értékelése valóban egyetemes érdeklődésre tarthat számot. De ebből egyszersmind az is következik, hogy a *Népművelés* folyóiratnak nincs és nem is lehet olyan értelemben szaklap jellege, mint ahogy például a *Könyvtáros* szaklap. Éppen, mert elsősorban mozgalmi lap, mely a népművelési terület roppant anyagából riportszerűen, mozaikszerűen, szükségképpen töredékesen mutat be részleteket, nem foglalozhat kimerítő részletességgel a népművelés tartalmi módszertani kérdéseivel, hanem legtöbbször eseményekhez kapcsolódva mutatja be a művelődési mozgalmat. Van viszont a *Népművelésnek* egy módszertani melléklete, mely feladatának tudja és el is végzi a szakmai tanácsadó szerepét.

A *Népművelés* a könyvtárral is foglalkozik, mint a művelődési mozgalom részterületével; ezért is nélkülözhetetlen minden könyvtáros számára, mert a folyóiratból állandóan tájékozódhatunk a könyvtári munkának a népművelési munka egészében elfoglalt helyéről és szerepéről. A könyvtárosok különben úgyszólván minden számban találnak

elvi eligazítást, vagy legalább hasznosítható tapasztalatot. Csak példaként említsük meg többek között a „Két szomszédvár” című 1959 májusában megjelen vitaindító cikket és az azt követő vitát, mely azzal az eredménnyel zárult, hogy a könyvnek, az irodalomnak át kell hatnia a művelődési otthonban folyó mindennemű tevékenységet, és ilyképpen jól össze kell hangolódnia a „két szomszédvár”: művelődési otthon és a könyvtár terveinek. Olvashattunk a *Népművelés*ben a Csongrád megyei művelődési autókról, Az irodalmi ízlés fejlesztése és a könyvtárak-ról, továbbá Fiókkönyvtár az üzemi ebédlőben című témáról, mindez 1959-ben jelent meg. Az 1960-as számokból kiemeljük: Irodalmi est a munkásszálláson, Jó könyvek és könyvtárosok között, Családi könyvtárak egy ferencvárosi bérházban, és 1961-ből: Hogyan lett olvasó falu Rábafüzes, Az állami és szakszervezeti szervek együttműködéséről, Vitaindító gondolatok az irodalmi körökről — témájú cikkeket. Melyik könyvtáros mondhat le arról a kitűnő segítségről, amelyet a Kulturális propaganda és pszichológia című cikksorozat nyújthat neki?

A *Népművelés* bátrabban mutat rá a hibákra, mindig az építő bírálat elvi magaslatáról, mint bármely más ilyen-nemű folyóiratunk. Ezt igazolják például Zalai tanulmányok, vagy Kérdések egy tapasztalatcsere ürügyén Csongrád megyében című értékes cikkek ez évből.

A NÉPMŰVELÉSI ÉRTEŚÍTŐ az iskolán kívüli népművelés tudományos lapja, melyet a Népművelési Intézet ad ki. A népművelés jelentőségének megnövekedése, a népművelés munkásainak szakmai továbbképzése, a népművelési oktatás bevezetése a felsőfokú tanító- és óvónőképzőkben, a pedagógiai főiskolákon, a könyvtáros tanszéken egyaránt szükségessé tették, hogy a népművelési elméleti munkának külön szakfolyóirata legyen.

Nélkülözhetetlen a könyvtárosoknak is a *Népművelési Értesítő*, mert ebből kaphatnak olyan tudományos igényű tájékoztatást, fontos elemzéseket, kutatói beszámolókat, amelyek az egész iskolán kívüli népművelés elvi alapvetésével, történetével, célkitűzéseivel, pedagógiai és módszertani problémáival tudományos szinten foglalkoznak és őket mindezzel megismertetik. A *Népművelési Értesítő* állandó rovatai közé tartoznak a népművelés elmélete és gyakorlata, a népművelés története, dokumentumok (pl. az 1. számban a csehszlovák népművelési törvény), népművelési folyóiratok és könyvek szemléje, a hazai lapokban és folyóiratokban megjelent jelentősebb népművelési jellegű cikkek, tanulmányok bibliográfiája.

A KÖNYV című folyóirat 1961 januárjában indult, mint a könyvterjesztés szakfolyóirata. Beköszöntő cikkében, — már a könyvkiadás és könyvterjesztés sokezer dolgozójának mond üdvözlétet. Az Állami Könyvterjesztő Vállalat

kiadásában megjelenő folyóirat, mint a könyvterjesztés szaklapja, az egyre növekvő könyvtermésben való tájékozódást is hivatott elősegíteni, valamint a könyvpropaganda tartalmi munkájának megjavítását is feladatának tartja.

Ezt a feladatkört a szerkesztőség szélesebb körben értelmezi és iparkodik a folyóiratnak erősen irodalmi jelleget adni. (A könyvkiadás új arca (pontos statisztikával), A Fiatal Írók sorozatáról, A verseskötetek kelendőségéről, a Magyar művek külföldön.) A folyóirat eddig megjelent négy száma eléggé változatos rovatokban, különböző szintű anyagot nyújt, miközben olyan aktuális problémákat válaszol meg, mint a korszerű műveltség kérdése, a problematikus könyvek vitája, vagy bizonyos művek kiadásának elhanyagolása. Állandó rovatai: Irodalom — tudomány — könyv. Terjesztő kérdez — kiadó válaszol, Könyv és színház, Könyv és film, Külföldi szemle — határozott érdeklődésre tarthatnak számot. A folyóiratot eléggé terjedelmes Könyvszemle és lapszemle, továbbá hírrovat egészítik ki.

AZ ÜZEMI TANÁCSOK KÖNYVTÁRA

Az Üzemi Tanácsok Könyvtára keretében a Kiadó 1960 folyamán 480 oldalon 15 füzetet jelentetett meg. A sorozat hasonló terjedelemben folytatódik 1961-ben is. Ebben a sorozatban jelennek meg a SZOT és TIT üzemgazdasági előadás — sorozatának anyagai. Az átlagosan 2—2,5 ív terjedelmű kiadványok az ipari üzemek vezetésének — szervezésének, az ipari termelés tervezésének és elemzésének időszerű kérdéseivel foglalkoznak.

A sorozat terjedelmesebb füzete az iparvállalati tervezés alapfogalmait világítja meg. Külön füzet tárgyalja az üzemszervezés és általában a szervező munka módszertani elemeit. Munkaügyi kérdéseket két füzet tárgyal. Ezek egyike a munkaszervezés gazdasági, műszaki, biológiai és lélektani alapjait vizsgálja, a másik pedig a bérformák jellemző vonatkozásait és alkalmazási területeit dolgozza fel. A műszaki fejlesztés tárgykörében eddig ugyancsak két füzet jelent meg. Az üzemi dolgozók körében érdeklődésre tarthat számot az újítások, észszerősítések gazdasági eredményességének számítási módszereivel foglalkozó kiadvány. A vállalatvezetés tárgykörében *A vállalat vezetése, A termelés pártellenőrzése, A műhelyvezetés üzemgazdasági kérdései, A vállalat tevékenységének elemzése* című kiadványok tarthatnak számot érdeklődésre. A füzetek foglalkoznak az iparvállalat külső kapcsolataival is.

A szerzők sem a témafelvetésben, sem pedig a témák kidolgozásánál nem tapadnak „bevált” sablonokhoz. Többnyire sikeresen kapcsolják össze az általános érvényű megállapításokat gyakorlati példákkal. A táblázatok, diagramok, egyéb szemléltetések a legtöbb szerzőnél eredményesen segítik elő nemcsak a mondanivaló megértését, hanem az olvasó érdeklődésének ébrentartását is.

A szerzők helyes törekvése, hogy nem törekednek egy-egy téma kidolgozásánál valamilyen iskolás teljességre, de következetesen igyekeznek a felvetett kérdések sokoldalú, üzemgazdaságtani feldolgozására. Zsúfolt ismerethalmaz helyett inkább az üzemi kérdések helyes üzemgazdasági megközelítésének a módjára kívánják rávezetni az olvasót. Ebből a szempontból érdeklődésre tarthatnak számot a füzetek végén található elemző kérdések. Ezek ugyanis nem a tárgyalt anyag visszakerdeztetésére — ismétlésére szolgálnak, hanem annak elősegítését célozzák, hogy a vizsgált témakörben milyen kérdések felvetésével tájékozódhatunk valamely üzemben.

Eppen ezért ezeket a tudományos ismertetésterjesztés szintjén mozgó füzeteket eredménnyel használhatják ipari munkások, művezetők, üzemvezetők, üzemi tanácsstagok, párt- és szakszervezeti funkcionáriusok — és általában az ipari termelés különböző kérdései iránt érdeklődők.

F á t h J á n o s

Könyvismertetések

Politikai művek

Karl Marx

A POLGÁRHÁBORÚ
FRANCIAORSZÁGBAN

Kossuth — Magyar Helikon, 114 old. 33 Ft
(Ajánlott)

A párizsi kommün 90. évfordulójára a Kossuth és a Magyar Helikon könyvkiadók művészi kiadásban újra megjelentették Marx A polgárháború Franciaországban c. művét. Marxnak ez az írása a felszabadulás előtt Szabados Sándor fordításában négy kiadást ért meg. A felszabadulás után először 1949-ben jelent meg a kétkötetes Marx—Engels válogatott művek első kötetében.

A polgárháború Franciaországban a harmadik tagja annak a sajátos műfajú, marxi politikai-történeti — azt mondhatjuk — trilógiának (Osztyárharcok Franciaországban; Louis Bonaparte Brumaire tizenhatalmadikája; A polgárháború Franciaországban), amely átfogja a XIX. századi francia történelemnek az 1848-as forradalom és az 1871-es párizsi kommün által fémjelzett korszakát. Marx közgazdasági kutatásai tárgyául elsősorban az angol viszonyokat választotta, Angliát tekintette a kapitalizmus klasszikus hazájának. Politikai-történeti elemzéseivel közül a három legjelentősebbnek Franciaország a tárgya, amelyet viszont az osztyárharc klasszikus földjének tartott. A polgárháború Franciaországban formailag a Nemzetközi Munkásszövetség, az I. Internacionálé három üzenetét tartalmazza, amelyeket Marx fogalmazott.

Az első két üzenet az 1870-es francia-porosz háborúval kapcsolatos. Marx tisztázza a háború jellegét mind francia, mind német részről. Leleplezi mindkét országot uralkodóosztályának háborús felelősségét és megmutatja mi a munkásosztály egyedül helyes állásfoglalása. A nemzetközi munkásmozgalom a béke érdekében, a háború ellen vívott harcának felbecsülhetetlen dokumentumai ezek. A harmadik üzenet a párizsi kommün leverésének szinte másnapján ad mélyen szántó politikai és történeti elemzést,

megdöbbenően hiteles leírást annak a dicsőséges harcáról, az azt előkészítő időszak eseményeiről, végül a kommün tragikus és hősi bukásáról. „A munkások Párizsát, kommunjével együtt egy új társadalom dicsőséges előfutárjaként ünnepelni fogják örökké” — írta Marx. S „a munkások Párizsának, kommunjével együtt” e művével, a kommün tapasztalatainak zseniális megvilágításával az egész nemzetközi munkásmozgalom számára, ő maga állította a legmaradandóbb emléket. Nem véletlen, hogy csaknem egy fél-évszázaddal később a beteljesedett proletárforradalom vezére, Lenin, Állam és forradalom című művében, amelyet közvetlenül az Októberi Forradalom előestéjén írt, ehhez a forráshoz, a proletárforradalmak dicsőséges előfutára, a párizsi kommün tapasztalatainak zseniális marxi elemzéséhez nyúlt vissza, kiaknázva és továbbfejlesztve azokat a messzeható következtetéseket, amelyeket ez a munka a proletárosztályharc, a proletárforradalom stratégiája és taktikája számára nyújt.

A forradalmak története különösen közel áll hozzánk magyarokhoz, gondolkunk csak Frankel Leóra, a kommün miniszterére. Különösen érdekfeszítő olvasmány azonban akkor, ha a kortársi történetírás, e hallatlanul nehéz és tudományosan csak kevesek által művelt műfaj eszközeivel készül. Marx szinte utólrhetetlen mestere volt ennek a műfajnak. Ez a műve is — Engels szavaival — „kiváló példája a szerző bámulatos képességének... amellyel nagy történelmi események jellegét, fontosságát és szükség-szerű következményeit világosan megrajzolja olyan időpontban, amikor ezek az események még szemünk előtt játszódnak le, vagy éppen befejeződtek”. Ez a bámulatos képesség — és persze az elemzési módszer — teszi Marx politikai írásait mélyen tudományos, történeti vizsgálatakká, örökbecsű tudományos alkotásokká.

Marx és Engels munkáinak magyar kiadása eddig nemigen került könyvművész kezébe. A Kommunista Kiáltvány jubileumi kiadásától eltekintve, amely inkább díszes, mint művészi, nem tudunk rá példát. A két kiadó újszerű és sikeres vállalkozásba kezdett, amikor Lengyel Lajos, nemrégiben Kossuth-díjjal kitünt-

tett könyvművészünk elképzeléseit valóra váltotta. A korabeli illusztrációkat, amelyeket a téma nemcsak lehetővé tesz, de szinte igényel, nem kisebb művészek, mint Daumier, Denis és Manet alkotásából válogatták. A szép könyvek műhelye, a gyomai volt Kner nyomda ezúttal sem maradt hűtlen önmagához.

Földi Tamás

DICSŐ NAPOK

Kossuth, 226 old. 50 Ft (Törzsanyag)

Ennek a szép kiadványnak a „Tanácsköztársaság krónikája képekben” címet is adhatták volna a szerkesztők, Gerelyes Endre és Tarján Sándor. A jól összeválogatott képanyag, a rövid, de találó felírások és idézetek a dokumentumok erejével tárják fel a 133 nap jelentőségét és hiteles történetét. Kelen Jolán alig 20 oldalas előszava a lényegre törekvő mondanivalójával, szemléletes stílusával olyan hurokat pendít meg az olvasó lelkében, hogy egyszerűben élő valóság lesz számára az, ami már történelem, szinte benne él a nagy idők sodrában. Kelen Jolán tompított pátozza mögött érzik a régi harcos büszkesége és szeretete, a kor teljes, tudatos ismerete.

Maga a képanyag a „Keletről jön a fény” című résssel kezdődik, jelezve a hatást, melyet az orosz proletárforradalom az egész világra gyakorolt. Látjuk a magyar hadifoglyok szerepét odakint és itthon, a hazai nyomort a háború utolsó hónapjaiban, a polgári forradalom csődjét és a tanácsköztársaság győzelmét. Az egészségvédelmi, művelődési plakátok „Az emberért” cím alatt a dolgozókról való gondoskodás ezer jelét mutatják. Megelevenedik előttünk a vörös hadsereg alakulása, harca a belső és külső ellenességgel, majd a túlerő győzelme. Az utolsó részben „Emléke bennünk nemcsak megmarad, de növe nő” cím alatt az első magyar proletárdiktatúra emlékének élő, lelkesítő erejét dokumentáló képeket találunk. Egészen új az 1959-es évforduló képanyaga.

Szép kivitelű, jó összeállítású album. Könyvtárainkban már keresik és szívesen kölcsönzik, elsősorban azok, akik a nagy terjedelmű, nehezebb ismeretterjesztő műveket még nem olvassák. Az ilyen történelmi képeskönyvek épp ezek miatt az olvasók miatt igen hasznosak. Természetesen kiállításaink, kézikönyvtáraink anyagában is helyet kell kapnia ennek a kötetnek, ám ügyeljünk arra, hogy ne csak ünnepi alkalmak díszes tartozéka, de közönségünk ismert olvasmánya is legyen.

G. Pásztor Mária

Szépirodalom

Illés Béla

A HOGY A KORTÁRS LÁTTA
Szépirodalmi, 565 old., 35 Ft (Ajánlott)

Illés Bélát olvasóközönségünk elsősorban mint szépirot ismeri, mint a Kárpáti Rapszódia, az Ég a Tisza, az Anekdóták könyvének szerzőjét. Ebben az új kötetben a publicista Illés jelentkezik, válogatott cikkeinek gyűjteményével. Ő maga a könyv előszavában így emlékezik meg erről: „...ha összeszámlálnám, hogy mennyit és mit írtam, újságírói tevékenységem sokkal szélesebb volt és bizonyos időkben és bizonyos helyeken hatásosabb is, mint az írói.”

A kötetbe foglalt első írás 1919-ben keletkezett; Spartacusról szóló történeti tanulmány, s az utolsó — szubjektív emlékezés, korszerű vallomás a halhatatlanságról — 1960-ban. Több, mint negyven évet fognak át ezek a cikkek, és micsoda negyven évet! A népszerű Kossuth-díjas író a proletárforradalmak korszakának ezekben a sorsdöntő éveiben mindig az események sűrűjében élt és alkotott. Mint kortárs látta ő a harcokat, és a harcok embereit, „tollal és karddal a kezében”.

Ezeknek az emlékezéseknek, tanulmányoknak, haditudományi cikkeknek, riportoknak a skálája tartalmilag is széles. Találunk benne döböntően sűrű drámát: Lenin haláláról. Szatirikus jegyzetet a moszkvai Metro építéséről. Riportot a seregélyesi nagycérről. De az írások többsége jórészt mégis a kortárs írókról szól. Ezek között különösen fontosak számunkra azok a fejezetek, amelyekben az emigrációban élt magyar írók törekvéseit, műveit értékeli. „A magyar nép igazának ezeket a propagandistáit” Illés Béla eszmei és emberi közelbe hozza: Hidas Antalt, Gábor Andort, Komját Aladárt és a többieket.

Egy ilyen jellegű, hosszabb időszakot átfogó összeállítás mindig számadás is. Összegezése az írói élményeknek, célok-
nak, s keresztmetszete az író világnézetének.

Nemcsak a szépiró, a publicista Illés Béla is ott hat ránk igazán, ahol írásait a személyesség, a közvetlen, meleg emberiség fonja át. Szinte mindenkiről tud történetet, kedves, tréfás, vagy izgalmasan érdekfeszítő epizódokat mesél el. Kedélyeskedve ír, de a lényegre illetően nagyon komolyan. S ez a lényeg számára az, amit ő maga így fogalmaz meg az irodalom pártosságáról írva: „osztálytapasztalatok irodalma”. Írásait az a világnézeti

biztosság jellemzi, amit Zalka Mátéről mond, de amit rá is vonatkoztatnunk kell: „Nemcsak hitt a maxizmus—leninizmus igazában, de tudta, hogy igazunk van.” Életszerűség és politikum így jelenik meg nála egységben, így az időszerűség burka nála az alkalmiság.

Elméleti alapvetései között különösen figyelemreméltóak a hazafiságról írt gondolatai. Akár a Magyar márciusok, akár a Rege a csodaszarvasról című emlékezeit vesszük is példának, nacionalizmus elleni védőoltások ezek. S nem véletlen, hogy a következetesen internacionalista Illés milyen melegen ír ugyanakkor Jókairól, vagy Mikszáthról...

Illés Béla cikkeit is példás egyszerűséggel írja. Ezért ez a cikkgyűjtemény a nagyobb előképzettséggel nem rendelkező olvasók számára is ajánlható. Népevelők, propagandisták, kultúrmunkások pedig különösen haszonnal olvashatják.

Csiki Ottó

Thurzó Gábor

JÓZSEF ÉS PUTIFÁRNÉ

Magvető, 264 old. 17,50 Ft (Ajánlott)

Thurzó Gábor új regénye tulajdonképpen négy lazán összefűzött novella, egy ember életútja négy szerelem tükrében. Hőse nem oly szemérmes és megközelíthetetlen mint a bibliai József, aki palástját hátrahagyva menekül Putifárné elől.

Az első rész színhelye egy tátrai tüdőszanatórium, ahol a halál állandó jelenléte hatalmasan felfokozza az életvágyat. A fullasztó atmoszférájú környezetben vezet be Kardosné—Putifárné, a még mutáló kamasz-Józsefet a szerelem titkaiba.

„A tengeri csoda” című fejezetben a már férfivá érett Józsefet, egy sugárzó intelligenciájú, de őrutl nő mindent elborító szenvedélye ragadja magával mindaddig, amíg ez a pokolbéli izzás a férfi számára terhessé, sőt riasztóvá nem válik.

A harmadik rész szirénje, Gitta, nagyon is megfontolt és józan szirén. A csábításból házasság lesz. A háború borzalmait még idegeiben érző férfi otthonra lel.

A „Leningrádi éjszakák” a már koro-sodó férfi kalandbefogadó — itt sem kalandkereső — kísérlete, hogy kitörjön tizenhárom évi házassága nyugodt unalmából.

A regény hőse a szokásos thurzói formula szerint első személyben, kissé érzelmes líraisággal meséli el történetét. Józsefet valami rest, magát sodorni hagyó magatartás jellemzi: nem hódító, hanem őt hódítják meg.

Thurzó alakjait általában bizonyos jóindulatú iróniával szemléli. Így van eb-

ben a regényben is; talán az utolsó rész női alakja, Asta, a norvég nő, az egyetlen kivétel. Olyan felismerések és tragédia áll mögötte, ami a szerző számára nem engedi meg kedvelt és szokásos hangját.

Az első rész inkább lélektani problémáival fogja meg az olvasót. A második egy bomlott agyú nő tragédiája, és ez a tragédia bizonyos mértékig vetülete a közvetlenül háború előtt álló Európa polgári világának. A harmadik, az ostrom és felszabadulás határmezsgyéjén játszódik le, és amit a szerző józan hősnőjével, talán kissé leegyszerűsítve mondhat el, bizonyos mértékben saját útját is megvilágítja: „... Tudja azt a rosszat, ami volt, azt már ismerem. Meg kell ismerni azt is, ami jön. Aztán választhat az ember.” A negyedik novella mérnök-főalakja Leningrádban bámulja mindazt, ami a szocializmus világában történik.

Hosszú az út, amit Thurzó Gábor katonikus és passzívan moralizáló polgári humanista illúzióitól a mát elfogadó, barbárságot és fasizmust harcosan elítélő állásfoglalásáig megtett. Irodalmi értékű művet kap kezébe az olvasó. Elsősorban értelmiségi olvasórétegeknek ajánlható.

Kövári Valéria

Gergely Mihály

KÁLVÁRIA ÉS KARRIER

Szépirodalmi, 213 old. 15,50 Ft (Ajánlott)

Az író nem ismeretlen számunkra: a negyvenévesek nemzedékéhez tartozik, novelláskötetei, valamint Józseák és Harc az üveggyárban c. regényei közismertek. Új novelláskötetét világnézeti tisztaság, harcos humanizmus, kritikai szándék és plasztikus emberábrázolás jellemzi. Azon-túl, hogy érdekes, szórakoztató olvasmány, kétségtelenül agitatív is, mert a sorokat a szerző szilárd meggyőződése fűti. Időben negyven esztendő egy-egy korszakában történnek az elbeszélések: a 19-es Tanácsköztársaság vörös katonáinak harcaitól napjainkig. A gyűlölet forrása időrendben az első, a történelmi festmények hitelességével hozza közel csaknem félszázad távolából a Miskolc környékén küzdő parasztokat és munkásokat. A *Majális Pálinkástetőn* a Horthy korszak sztrájkoló, kemény és meg nem alkuvó munkáshősének állít balladás hangulatú emléket, míg a *Gecse a hatalomban* a második világháború pszichopata őrmesterének lelki rajza. Ezt a figuráját érezzük legkevésbé tipikusnak, mert nem a fasizmus emberromboló hatása, hanem a pszichológiai aberráció a döntő alakjának fejlődésében.

A további elbeszélések már a felszabadulás után játszódnak. Sorukban a legmeggrázóbb, s a legnagyobb lélektani biztonságga megírt a *Csalódás*. Hogyan lesz egy szeretetre vágyó, szelid kisfiúból hulligán, terrorista, disszidens, azért, mert laza erkölcsű anyja elhagyja, apja az anya vonásait gyűlöli benne, s ezért szeretet nélkül bánik vele. Nemcsak művészi, de igen hasznos kis írás ez, rádöbbenheti az önzésre hajló szülőket, hogy micsoda mérhetetlen felelősség, — nemcsak egyéni, de társadalmi szempontból is — a nevelés.

A *Kálvária és karrier* a kötet címadó és záró novellája. Egy becsületes, de dacos, őszinte mérnök sorsán keresztül kritizálja a 49—54-es évek értelmiségi politikáját, feltárva, hogy épp a szakmai és jellem szempontból értékes embert hogyan sújtotta és sebezte a megnevezés, a skatulyázás, a hibás káderpolitika. Az elbeszélés nőalakja szinte szimbolikus: a jó emberismerő, öntudatos, bátor proletárasszony fontos pozícióba jutva, egészséges osztályösztönrel felkarolja a már-már öngyilkosságba menekülő férfit; elindítja a teremtő munka útján. Az események őt igazolják, pártfogoltja nemcsak a munkában jár élen, de az emberi, politikai helyzetben is, sérelmei ellenére életét kockáztatja a nép rendjéért. Az elbeszélés happy and-je is szimbolikus: a mérnök és pártfogója házasságában az értelmiség és a munkásság lép egymással frigyre. A közelmúlt problémáit őszintén feltáró történet csupán társadalmi igazmondásában szimbolikus, nem stílusában; formája egyszerű, realista előadásával, az első személyű elmondás módszerének alkalmazásával — itt még a pesti szargon használata is helyénvaló — összeforr a tartalommal.

A könyvtáros 16 éven felül mindenkinék ajánlhatja.

-i

Prosper Mérimée

S Z E N T B E R T A L A N

É J S Z A K Á J A — C O L O M B A

Európa, 324 old. 32 Ft (Törzssanyag)

Prosper Mérimée (1803—1870) a múlt századi francia elbeszélő próza kiemelkedő egyénisége, Stendhal barátja és fegyvertársa az avult, elmervedő klaszszicizmus elleni harcban. Irodalmi működését mint drámaíró kezdte, de igazi sikereit kisregényeivel és novelláival aratta. Lázadását romantikus tárgyválasztás, erőszakos, véres cselekményekben, egzotikus színekben való tobzódás jelzi. De művészetében a romantikus felszín, a „couleur locale”, a helyi színezet riktó palástja alatt fölfedezhetjük az ábrázolt

korszaknak, eseményeknek és szokásoknak — történészre, néprajzíróra jellemző — pontos, adatszerű rajzát. Mérimée tehát romantikus öltözékben realista író, aki mindig hűvös fölényrel, ironiával szemléli alakjait, aki bárkiről és bármiről beszél saját korára gondol, és a romantikus elemek csillogtatásával voltaképp a francia polgár kisszerűségét gúnyolja ki. Bár művészetét siker és társadalmi elismerés koszorúzta, mindjebb erőt vesz rajta a kiábrándultság és a kételkedés, olyannyira, hogy a negyvenes évek vége felé föl is hagy az írással.

A *Szent Bertalan éjszakája* történelmi regény: a tizenhatodik századi francia történelem véres eseményeit, a katolicizmus és protestantizmus harcát eleveníti föl. Az „éjszaka” azonban csupán háttérül szolgál a kor jellegzetességeinek, különösen erkölceinek és szokásainak ábrázolására. Nem is történelemből ismert események és hősök a regény valódi történései és alakjai, hanem az író fantáziájának teremtményei. George kapitány ateizmusát, Mergy és Turgis grófné szerelmi regényét, a párbajörületet és a testvérgyilkossághoz vezető vallási fanatizmust, egyezőval a kitalált mesét az író sokkal fontosabbnak és jellegzetesebbnek tartja, mint a történelem ábrázolását. Mert e véres események, e marcona hősök is a tizenkilencedik századi, pénzhajszolásban elpuhult, erkölceiben elkorcsosodott polgárság feletti gúny eszközei.

A Colomba is hasonló eszmei mondanivalót hordoz magában. Ez a remekmű ugyanúgy egzotikus környezetben játszódik, mint Mérimée legismertebb novellája, a Carmen. A helyszín itt Korzika, Napoléon szülőföldje. Hősei két egymással ellentétes típust képviselnek: a látogatóba jött Nevil ezredes és lánya az európai civilizáció megtestesítői, míg Colomba és a „banditák” a barbár középkor, a vérboszszú századainak kései képviselői. Az író e két ellentétes világ szembeállításával és a két világot mintegy összekötő Orso alakjának megteremtésével mélyíti el a történet ironiáját, így válik lehetővé számára, hogy a maga módján mindkettőt pellengetre állítsa. A Colomba is szerelmi történet, akár a Carmen, de ezúttal az író jóvoltából vad szenvedélyeken, gyilkosságokon át „happy end”-be torkolló mese, amely a korzikai népszokások valóságú rajza fog keretbe.

A két kisregény mind az irodalmi csemegék kedvelőinek, mind pedig azoknak, akik elsősorban az olvasmányosság szempontjából ítélik meg a könyvet, izgalmas és érdekes olvasmány. A jó jegyzetanyag és a kiténő előszó minden tárgyi nehézségen átsegítik az olvasót.

V á m o s i P á l

Solohov

FELTÖRT UGAR

Európa, 427 old. 23,50 Ft (Törzsanyag)

A nálunk is sok kiadást megért, *Új barázdát szánt az eke* c. regény második része kerül most könyvtáraink törzsállományába, Makai Imre művészi fordításában, s a debreceni Alföldi Nyomda munkáját dicséretes ízléses külsővel és tipográfiaiával.

A regény első részéből jól ismert szereplők élete folytatódik, éppen csak megváltozott viszonyok között. Most már nem az a probléma, hogy kollektív gazdaságba kell tömöríteni a parasztokat, hanem a már működő szövetkezet, az új életforma fölvetette kérdésekre kell választ, megoldást találnia Davidovnak, a kolhozelnöknek, Náguljovnak, a községi pártsejt titkáranak és Rázmjotnovnak, a faluszovjet elnökének. Többi ismerősünk, úgy tűnik, ezúttal kisebb szerepet kap, mint a regény első részében — kivéve a rokonszenvesen kótyagos, mulatságos Scsukár apót, a sok anekdotikus epizód szereplőjét. Salijnak, a kovácsnak alakja pedig a falusi élet periferiájáról erőteljesen az előtérbe lép; megnövekedett fontosságát nemcsak szilárd, okos, elvű magatartása indokolja, hanem az is, hogy ő a szerszámok és gépek mestere, a közös gazdálkodás technikai feltételeinek egyik megteremtője s így a mezőgazdasági termelés majdnai fejlettebb, gépesített formájának előfutára.

A gondok nem kevesbedtek, csak mások lettek. Davidovéknak nem elég érvelniök: vezetniök kell és példát mutatniök. Davidovnak például bele kell tanulnia a mezőgazdasági munkába, s vezető szerepe arra kényszeríti, hogy megértse: magánélete közügy is, nem folytathatja viszonyát Luskával, Nágulnov egykori feleségével. Nágulnov a régi különc; most angolul tanul, hogy sikeresebben hirdethesse a világforradalom eszméjét, a mindennapok problémái között azonban okos éberséggel igazodik el. Talán Rázmjotnovon látszik meg legjobban az idő múlása; a kissé legényes, kissé selma kozák mint ha végét érezné élete nyugtalanul romantikus korszakának — megnősül, bár szerelem nélkül, csakhogy saját életét is szilárd keretek közé szorítsa.

Pedig az izgalmaknak nincs vége. Miközben a kolhoztagok nem éppen zökkenők nélkül, de lépésről lépésre haladva építik új életüket, az ellenforradalmi szervezkedés tagjai is összehozzák erejüket, hogy kozák földön kirobbantsák a régóta tervezett felkelést. Polovcev és Latyevszkij, a volt cári tiszt, most is

a kétkulacsos Jákis Lukicsnál rejtőznek. A nyomozó hatóságok már gyanítják holletüket, de aknamunkájuknak Davidovék vetnek véget. A fegyveres rajtaütés után hárman maradnak holtan Jákov Lukics portáján: Davidov, Nágulnov és Latyevszkij. Polovcev elmenekül, de hamarosan őt is lefűlelik a szervezkedés többi résztvevőjével együtt.

A főszereplők sorsa beteljesedett, Gremjacsi-Log átalakulása, mely a regény első részében kezdődött, még nem fejeződött be, de már a végső cél irányába fordult. Solohov befejezte a harminc éve elkezdett munkát: egyetlen kis kozák falucska fejlődésének ábrázolásában hatalmas történelmi átalakulás művészi dokumentumát alkotta meg.

A könyv húszezres példányszáma, úgy gondoljuk, inkább csak jelzése annak, hogy a parasztságon kívül úgyszólván mindenki olvasmánya, de semmiesetre sem kielégítése az iránta mutatkozó érdeklődésnek.

Lékay Ottó

Jan Józef Szczepanski

ODÜSSZEUSZ A HEGYEKBE

Európa, 278 old. 14,50 Ft (Törzsanyag)

Új lengyel író, a fiatal Szczepanski nevével ismerkedik meg az olvasó. Első regénye: *Odüsszeusz a hegyekben* — amely most magyarul is megjelent —, egyszerre magára vonta a figyelmet, s híre túl jutott hazája határán is. Az elmúlt esztendőben pedig a második világháború kitörésének időszakát, 1939 szeptemberét ábrázoló „Lengyel ősz” című regényéért megkapta a lengyel írók és fordítók díjazására alapított, úgynevezett „Hemingway-díjat”.

Az „Odüsszeusz a hegyekben” egy világot járt, boldogságát kergető parasztember kalandjainak anekdotázó elbeszélése. Az író, még mint fiatal fiú, egy kis lengyel hegyi faluban találkozott Wicentyvel, aki tulajdonképpen nyaralójuk gondozója, egyszóval mindenesük volt. A hosszú téli estéken, a pattogó tűz mellett meséli el Wicenty a „fiatal úrnak”, hogyan vándorolt ki az újvilágba, amikor megúnta a hazai szegénységet. Évekig mint szakács, hajón dolgozott. Csaknem az egész világot bejárta, a szerencse olykor mellé is szegődött, hiszen még az indiai maharadza lányát is ő vezette az esküvői szertartásra, de... de mindig „beütött a krach”, és kergethette szerencsésjét tovább. Bejárta Kanada őserdeit, Amerikát, megfordult Kínában, Japánban, Mexikóban s ki tudja, hány ország csillantotta meg előtte a nagy jövőt. Volt

sofőr, tejkihordó, szakács, dolgozott plébánián, szolgált papnak, úrnak, németnek, skótnak, lengyelnek, szerelmi kalandokba is keveredik — kétszer is megnősül az újhazában —, de a boldogság kékmadara mindig elröppen előle. Aztán a nagy gazdasági válság idején, amikor milliók jutottak koldusbotra, talán a nyomor, talán a kiábrándultság rádöbbeneti, hogy hiábavalóságot kergetett és hazatér az óhazába, ahol hosszú évek múltán, tengernyi szenvedés után, végre megtalálja a maga boldogságát is.

Szczepanski a regény első részében nagyszerűen ábrázolja Wicenty kalandos történetét. A regény második részében viszont a háború felé rohanó Lengyelország egyik kis falujának élete bontakozik ki. Wicenty a maga módján, a maga bölcsességével magyarázza a háború kitörését, a német megszállást. A harcok elől elmenekül, de nem megy messze, visszatér falujába, ott vészeli át a német megszállást. A felszabadulás után egyre elégedettebben szemléli az új élet kibontakozását. Elégedett, mert azok, akik bántották, üldözték, börtönbe zárták, elnyerték méltó büntetésüket, és végre egyéni boldogságát is megtalálta: a Németországba munkára hurcolt lány, akinek gyermekét a háború alatt nevelte, visszatért hozzá.

Wicenty — a világot járt parasztember — higgadt, nyugodt, megfontolt akkor is, mikor fia sorsáról kell döntenie. Vándorlásai közben, tengernyi szenvedés árán tanulta meg, hogy az embernek nem mindig valósulhatnak meg álmai, ezért gyermekét is munkára, becsületre akarja nevelni, mert ő már tudja, hogy csak akkor fogja megtalálni a maga boldogságát.

A regény azoknak tanulságos, akik csak idegenben vélik a szerencse csillagát megtalálni. Wicenty, a parasztból lett vándor, hajós, szakács, sofőr, erdőirtó, vadász, tejkihordó stb. bölcsen tér meg falujába és már nem megy el akkor sem, amikor új reményeket csillogtatnak meg előtte. A haza, a szülőföld, az égbenyúló hegyek között elterülő kis falu szeretete, családja, a megtalált boldogság tartja otthon.

Figurája a mi irodalmunkban Tamási Ábeljének rokona, azzá teszi a stílus írói hangja, gazdag humora is. A népi hős, a talpraesett, leleményes, mesebeli világ-vándora mögött fölrajzolódik hátterként a lengyel hegyvidék, a hegylakók népszokásaival, életmódjával együtt. A regényt műveltségre, korra és foglalkozásra való tekintet nélkül minden olvasó egyaránt szívesen fogadja.

Bá b a M i h á l y

Vilhelm Moberg

BEVÁNDORLÓK

Európa, 479 old. 36 Ft (Ajánlott)

Wilhelm Moberg a mai svéd irodalom egyik markáns egyénisége, a kisemberek igazának szószólója. Ezt a művét — a kivándorló parasztkról írt ciklusának második részét — tíz évvel ezelőtt írta. (Első része Kivándorlók címmel jelent meg 1959-ben.)

Ez a kötet a tengerjáró hajó megérkezésétől a letelepedés első éveig kíséri el az új honfoglalók útját. A kivándorló családok, akik odahaza csak ismerősei voltak egymásnak, az út megpróbáltatásai és veszedelmei között összetartó csoporttá kovácsolódnak. De a megérkezés után már feltűnnek a közösség széthullásának első jelei, mert a boldogulás útját más-más módon keresik.

Moberget legalább annyira érdekli hőseinek közös sorsa, életmódjuk és szemléletük együttes változása, mint egyéni élményeik. A közösség sorsának nyomozása néhol egészen szociográfiai jellegű ad a könyvnek, ha nem is olyan mértékben, mint pl. nálunk Veres Péter egyes írásaiban (Pályamunkások). Moberg a múlt század közepének kivándorlását írja meg. (Regénye a leírt eseményeknek százéves évfordulóján készült el.)

A regényben sok jelét látjuk annak, hogy eredeti történeti források adják alapját (levelek, naplók), amelyeknek tudósításait puritán hűséggel használja fel a szerző. De jól érzékelteti a különbséget is, az otthonmaradottak érzékenységére számító tapintatos levelek, és az átélő színes, sokszor életveszélyes kalandok közt. Sőt azzal a motívummal is gazdagítja az ábrázolást — biztos lélektani érzékkel —, hogy kivándorlók csak félig-meddig érzékelik az út sok veszedelmét, s csak utólag ijednek meg: mit kerültek ki, mit is éltek túl szerencsésen.

A közös gondolkozás másik fontos vonása: az otthoni előttételek, elfoglaltságok lassan lehámlanak róluk, s egymás közt is kevesebb különbséget tesznek, mint azelőtt. Így válik például a rosszírú Ulrike a csoport megbecsült tagjává.

Van idejük a hosszú úton, hogy a maguk helyzetéről elmélkedjenek. S így értik meg a svédországi és az amerikai élet kegyetlen osztálytörvényeit. Hazájukban szolgák voltak, de a többszázados életforma folytatói. Amerikában szabadok, de azt az egész életet újra kell tanulniok. Az Egyesült Államoknak szüksége van rájuk, új telepésekre. De segítséget nem várhatnak addig, míg a maguk kinján lábra nem álltak. Ennek az állapotnak jelképes erejű kifejezésére bukannak rá nyelvkönyveik egyik mondatá-

ban: „Will no one help me?” — Hát senki sem segít rajtam?

A gazdasági helyzet személytelen nyomása sokszoros súllyal nehezedik rájuk: minden állat, minden szerszám, amivel a gazdálkodáshoz foghatnának, megfizetetlenül drága.

Helyesen találta meg Moberg az indiánkérdés megfogalmazásának formáját is. Nem a történeti helyzet egészét vázolja föl, hanem az újjonnanjötték babonás félelmének és ösztönös rokonszenvének ingadozásait jeleníti meg. A telepések alig egy fokkal állnak magasabban a társadalom létráján, mint az indiánok, de kilátásaik sokkal jobbakk. A rézbőrűek sorsát éppen a fehér telepések terjeszkedése pecsételte meg. A naiv, rettegő bévándorlók ennek az írásba nem foglalt ítéletnek az indokai és eszközei. Ha nem is keverednek személyes konfliktusba az őslakosokkal, érzik ezt a feszültséget.

Wilhelm Moberg ebben a művében az északi irodalmak realista hagyományait folytatja. Ábrázolásmódjában érezhető bizonyos konzervativizmus, tudatos szembefordulás a modernista kísérletezéssel. De ez a konzervativizmus nem epigonság: éppenúgy eljut az élet sokrétű ábrázolásáig, mint példaképei.

G. Beke Margit fordítása árnyalatokban gazdag, a nála megszokott műgond és választékosság jellemzi.

Vargha Balázs

Ifjúsági művek

Szabó Magda

ÁLARCOSBÁL

Móra, 259 old. 20 Ft (Törzsanyag)

Zárkózott, furcsa kislány Boros Kriszti nyolcadik általános iskolás, túlságosan is csöndes, mint akinek nincs öröme az életben. Amikor feltűnően idegesen hártja el azt a megbiztatást, hogy egy iskolai békegyűlésen ő mondja az ünnepi beszédet, sőt kirohan és becsapja maga mögött az ajtót — Megyeri Éva, az osztályfőnöknő gyanút fog, hogy szomorú és nyomasztó titok lappanghat a kislány váratlan kitörése mögött. Kézbeveszi Kriszti ügyét. Megismerkedik az özvegyen élő apával, lassan-lassan kibontakozik előtte a Boros-család fülledt, egészségtelen légköre. Kriszti Budapest ostroma alatt született, anyja rögtön utána légitámadás áldozata lett. A kislány nagyanyjával és a felesége elvesztése miatt csaknem apatikusan zár-

kózott apjával él; a tizennégy év óta viselt önkéntes gyász azonban nemcsak megható, hanem aszkétikus, életellenes is, a lelki rugalmasság hiányáról és az élet újrakezdésétől való félelemről árulkodik.

Ennek áldozata Kriszti. Megyeri Éva addig-addig igyekszik a kislány érdekében az apát meggyőzni, míg egymásba szeretnek, s némi bonyodalmak után maga Kriszti az, aki egyesbe segíti őket. Kriszti, aki Megyeri Évában meglátja anyja méltó utódát, a saját iskolai és a két felnőtt szerelmi konfliktusának leküzdése során kiszabadul zárkózottságából, passzivitásából, megismeri az egymásért élés, a felelős, tevékeny élet örömét, most már felismeri, hogy minden bajnak végső oka, hogy háború volt. Ezért el is tudja mondani azt a bizonyos beszédet, felolvasva anyjának utolsó, halála előtt férjéhez írt levelét, amelyben az élet igenlése, bátor folytatása mellett tesz hitet — a háború, a pusztítás ellen.

Rövidre fogva erről szól Szabó Magda új regénye. A serdültebb fiatalságon kívül bátran ajánlhatjuk az igényes felnőtt olvasóknak is, kivált nőknek. Elsősorban ők fogják értékelni azt a romantikus alaphelyzetet, hogy Boros Endre másfél évtizeden át ragaszkodott felejtethetetlen asszonya emlékéhez. A kezdő fiatal olvasókat aligha ragadja meg, de az igényes irodalombarátokat annál inkább, a regény művészi szerkezete: az események túlnyomórészt intim beszélgetésekben tükröződnek, mégpedig bravúros módon egyetlen alkalomra, egy iskolai álarcosbálra összesűrítve, ahol Megyeri Éva és Kriszti — az álarc gátlásokat feloldó védelmében — őszintén feltárják magukat egymás előtt. Az előzmények is vallomásaikban vagy belső monológokban, s csak kis részben az író nő elbeszélésében elevenednek meg.

Mint Szabó Magda valamennyi regénye, az *Álarcosbál* is tulajdonképpen egyetlen nagy „kibeszélés”, lelki kitárulkozás, s abban is van valami lélek-elemzésre, pszichoanálízisre emlékeztető, hogy Kriszti fejlődési válságának okát a korai gyerekkor sérüléseiben találja meg. De túllép a pszichológizáláson azáltal, hogy ezt a sérülést az egész emberiséget érintő katasztrófában, a háborúban gyökerezeti. Boros Endre jobb szó hijján romantikusnak nevezett magatartása és a gyász tiszteletreméltó diszruhájába bújt lelki megmerevedése is megkapja folyamatos kritikáját Megyeri Éva vélekedéseiben, amelyekben az író nő egészségesen mai, okos, derűs életszemlélete és pedagógiai felfogása kap hangot.

L. O.

Gabrielle Gildas-Andriewski

FELHŐSZAKADÁS

Móra, 130 old. 10 Ft (Ajánlott)

Mesteri mű a félig lengyel nevű francia író nő kisregénye, melyet tizenkét évesnél idősebb olvasóinak ajánl a Móra Ferenc könyvkiadó. Két Algériában élő kisfiú barátságának története ez a 130, szépen illusztrált oldal. De pontosabban fogalmazzunk, ha azt mondjuk, hogy a francia földbirtokos Renaud nevű fiának és a gazdaságban kisjuhászoként dolgozó és szenvedő arab Hamidának története annak az erkölcsi konfliktusnak remekbeszabott megjelenítése, mely immár hosszú évek óta gyötri a francia nép legjobb fiait. A kisregény valamikor az ötvenes évek elején játszódik, még nem tört ki az algériai háború, de amit e kis kötetben az algériai nép életéről megtudunk, az megérteti iskolás gyermekeinkkel is, hogy miért fogott fegyvert az arab lakosság, s miért akarnak mindent megtenni a becületes franciák e nép felszabadításának előmozdításáért.

Renaud szülei mégcsak emberszámba sem veszik az arabokat, akikkel dolgoztatnak. Érthető tehát, hogy a fiú is csak játékszerének s nem játszópajtásának tekinti a kis Hamidát. Egy szeszélyes éjszakai kalandba viszi Renaud a kis arabot: felhőszakadásos, csúnya éjjelen, elveszett kisbárány felkutatására mennek. Hamida gyenge szervezete megroppan a játékból kitalált vállalkozás fáradsalmai alatt, s mikor a francia fiú megtudja, hogy pajtása bele is pusztulhat ebbe, gyermeki lelkiismerete feltámad. Kétségbeesett küzdelemben kezd pajtása életéért, szembezáll apja kegyetlen közönyösségével s az őt körülvevő világ minden gyávaságával, de hiába. Apja még a minden arabnak legalább a temetéshez kijáró hátsólvat is megtagadja Hamidától — hiszen csak egy koszos bojtárkölyök volt. Renaud saját lován akarja mégis és minden áron megadni kis barátjának a végtisztességet, ám apja észreveszi és autóval kergeti a sziklás temető felé vágató fiát. A ló megbokrosodik a rátörő gépkocsitól és halálra tapossa maga alá gyűrt kis lovasát.

Az író nő stílusa, Bérczy Lea magyar tolmácsolásában, balladává nemesíti a történetet, s bár figyelmünk egy pillanatra sem fordul el a két kis hősről, s különösen nem Renaud jellemmé válásának egyes mozzanatairól, a zord északafrikai táj s az arab munkások itt is ott is felvillanó képe újból és újból emlékezteti az ifjú olvasót is arra, hogy

a két gyermek sorsa mögött egy gyarmat népének és kiszolgáltatottságának immár forradalomba feszülő szenvedései vannak.

A „Felhőszakadás” azok közé az ifjúsági regények közé tartozik, melyeket olvasóink érett fővel is boldogan ütnék majd ismét fel, olyan történet ez, melyből két évtized múltán mese születik majd akkori ifjú apák ajkán. Ha társát keresném értékrendben, a „Tamás bátya kunyhója” mellé állítanám könyvespolcomon.

Hajdú János

Ismeretterjesztő művek

Komlós Aladár

A LÍRA MŰHELYÉBEN

Magvető, 145 old. 11 Ft (Ajánlott)

Versolvasó korban élünk. Előbb-utóbb minden olvasó kíváncsi lesz: mi okozza a szép vers varázsát, hogyan születik meg a költő lelkeben az alkotás, miért szép a Szeptember végén, s miért viszolyg a műveltebb ízés a „Csupa könny a szobám” kezdetű slágertől például. Ezekre a kérdésekre — a líra műhelyproblémáira — ad választ Komlós Aladár könyve.

A líra elmélete és műhelye meg az irodalomtudomány szakemberei számára is rengeteg problémát vet fel, e problémák megszerezett megoldása ma még csak kísérlet lehet. Ezért választotta Komlós az esszé módszerét, hogy az eredeti gondolatokat, hasznos ismeretanyagot és irodalmi élvezetet egyaránt nyújtó műfaj segítségével derítsen fényt alkotás, műfaj és esztétikum bonyolult kérdéseire.

Fejtegetését a líra érzelmeket kifejező szerepére építi, tehát a vers alapvető esztétikai kritériumát is az „érzelmi telítettségben” jelöli meg. Érdekesen foglalkozik a költői nyelv problémáival: a nyelvet „érzelmi hővezető”-nek tartja, mely hivatott arra, hogy a költő érzéseit az olvasó számára közvetítse. Új gondolatokat vet fel a „költőiség”, a „művésziség” és a ritmus kérdéseiben, szellemesen elemzi a giccs és a rossz vers tulajdonságait és jelentős megállapításokat tesz az ösztönös és racionális alkotás vitájában. Lélektani, esztétikai és irodalomtörténeti érveket egyaránt felsorakoztatva bizonyítja tartalom és forma megbonthatatlan egységét, hangsúlyozva az újszerű, eredeti és hiteles kifejezés, s a jelentős mondanivaló összefogásának lírai parancsát.

Komlós Aladárt úgy ismerjük, mint a magyar esszé egyik jótollú mesterét. Új könyvében is szellemes, érzékletes stílusa igézi meg az olvasó érdeklődését és képzeletét. Irodalomtörténeti tanulságokat nyújtó találó verspeldái, eredeti gondolatmenete, ötletes megállapításai — pl.: „A dal akkor születik, amikor a világ a lélekben pillanatá tömörül.” — szűkebb irodalmi „szakma” számára is hasznos jele-
lentenek. A verskedvelő közönség pedig élvezettel és tanulsággal fogja olvasni a kis könyvet, amelynek ismeretében tudatosabban gyönyörködhet a versek szépségében. A tanulmány poétikai alapismeretek nélkül is érthető, és azok birtokában sem felesleges: ajánlásának feltetele egyedül az, hogy olvasója szeresse a verseket.

Pomogáts Béla

Bencsáth Aladárné

KISDIÁK, NAGYDIÁK A MUNKÁSCSALÁDBAN

Táncsics, 243 old. 21 Ft (Ajánlott)

Jó pedagógus, tapasztalt anya, és az életet alaposan ismerő ember igen hasznos, népszerű stílusban írott tanácsai kerülnek ezzel a könyvvel a könyvtárosok kezébe. Jól kell sáfárkodni vele, hogy hatása szélesben gyűrűzzék, hívják fel rá a szülők figyelmét — a pedagógusokét is — utóbbiak bevonásával beszéljék meg, rögzítsék tanácsait: a könyv égető problémák megoldásában segít, súlyos nehézségek legyűrésére ad útmutatást.

Hogyan neveljék iskolás gyermekeiket azok a családok, melyekben az anya dolgozik, s a „második műszak” miatt a nevelés feladatának nehezen tud eleget tenni? Ez a könyv alapkérdése. A válasz egyértelmű és világos: a gyermekek tudatos neveléséről csak ott lehet szó, ahol az otthoni munka nem nyomja egyedül az anya vállát, ahol az anya nem hajszolt, gyötört, kimerült kiszolgálója a családnak. Ott, ahol a terhek megoszlanak, ahol igazi közösség a család, s ellátásának tennivalóiból minden családtag kivieszi a részét. Így szabadul fel az anya energiájának jó része az erkölcsi és értelmi nevelés számára, így lesz elég öntudata, bátorsága, hogy azokat a tanulmányokat is ellenőrizze, amikhez esetleg már nem ért, és így vállalja azt az örömteli megerőltetést, hogy nagydiákjai ellenőrzése során maga is fejlődjék, tanuljon, s szellemileg folytonosan előre jutva, egész életében gyermekei meghitt barátja lehessen.

Az író beszélgető, könnyed formában közli tanácsait, melyek az időbeosztástól, a családi közösség megteremtésén keresztül a különböző korosztályok legváltozatosabb pedagógiai problémáig az egész kérdés-komplexumot felölelik. Előnye a népszerű, közérthető forma: úgy szól az olvasóhoz, ahogy a jó tanár. De a pedagógiát ismerő, szakkönyveket forgató olvasó is talál benne megszívlelendőt. Hátránya viszont az a mindent leegyszerűsítő, túlzott optimizmus, mely az egész mondanivalót rózsaszínű mázzal vonja be: feltételezvé, hogy minden szülő az önuralom mintaképe: csak meg kell mondanom, mi a jó, s rögtön tenni fogja, és minden gyermek angyal, csak tapintatosan, okosan kell vele bánni, s egyszerre le fogja győzni hibáit.

Lehet, hogy a bonyolultabb esetek ábrázolása több terjedelmet követelt volna, de valószínűleg egy reálisabb alaphang, néhány utalás is elég lett volna arra, hogy a szülő ne veszítse el a kedvét akkor sem, ha a könyv minden betűjét megszívlevél sem éri el a kívánt hatást. Mi történik, ha mindez nem hoz eredményt? Erre kellett volna utalni: mi a teendő, kitől, vagy milyen műtől kérjen tanácsot az a család, mely mégsem boldogul a zárkózott, vagy dekoncentrált, félenk, vagy szemtelen, vagy éppen hulligán hatások alá került kis- és nagydiákkal? Hiánya, a könyvnek, hogy noha érdeklődést kelt a pedagógia iránt, mégsem ad végül útmutatást, hogy az olvasó ezt a felébredt érdeklődést hol elégítse ki a továbbiakban? Népszerű, de ennél részletesezőbb és elmélyültebb pedagógiai művek felsorolása hasznosan egészítette volna ki a könyvet. Így ez a feladat a könyvtárosa vár.

Bozóky Éva

MIKSZÁTH KÁLMÁN (1847 — 1910)

Magyar Helikon, 200 old. 28 Ft (Törzsanyag)

Nemcsak nálunk, hanem világszerte szembetűnő a „képeskönyvek” növekvő száma a könyvkiadásban, különösen az ismeretterjesztő könyvkiadás területén. Ennek a jelenségnek értékelése lehet vita-téma. Van valamelyes létjogosultsága annak az aggálnak, hogy az elmélyedő olvasás, tanulmányozás helyébe kerülhet a futó vizuális benyomásokat adó képes kiadványok lapozgatása. De aligha lehetne komolyan kétségbe vonni, hogy az irodalom s a nagy írók iránti érdeklődés kielégítésének helyes és fontos eszközei olyan kötetek, amelyek

megörökítik egy alkotó élet dokumentumait, bemutatják környezetét, életének kereteit. Az író személyiségét, életmódját szinte érzékelhető közelbe hozzhatják a jól szerkesztett képeskönyvek, s itt már nem valamiféle intim-pistáskodó vagy pedig az igazi irodalmi élményeket pótolni akaró kíváncsiság kielégítéséről van szó, hanem jóval többről. Igaz, hogy csak a művek fontosak, de a művek s az egész írói pálya megértéséhez vihetnek közel ilyen könyvek; kiegészíthetik s elmélyíthetik a művek-adta élményt.

A közelmúlt magyar könyvkiadásából nem egy példát említhetünk az ilyen jól sikerült s máris népszerű irodalmi kiadványokra. Ilyenek a Magyar Helikon kiadásában megjelenő, egyes írók pályáját bemutató képes kiadványok. Ennek a sorozatnak új darabja Mikszáth Kálmán életének képes dokumentumait gyűjti össze.

A szerkesztőnek, Bisztray Gyulának nem volt könnyű dolga. Ő idézi előszavában Mikszáth egyik nyilatkozatát, amely szerint a legideálisabb írói pálya, amelynek nincs más eseménye, mint az újabbnál újabb művek megjelenése. De nemcsak a látványos és kalandos élet hiánya tette nehezzé a dolgát, hanem Mikszáth tartózkodó szerénysége is: nem sok fénykép és érdeklődést ébresztő dokumentum maradt utána. Az adott keretek között Bisztray jellemező és érdekes képanyagot gyűjtött össze. Mikszáth ma — joggal — irodalmunk legelőbb, legolvasottabb alakjai közé tartozik, s ez a Mikszáth-képeskönyv könyvtárakban és Mikszáth-olvasóinak asztalán tovább növelheti a nagy író ismeretét és népszerűségét. A kötet szép kiállítása a Magyar Helikon kiadó és a Kossuth Nyomda gondos, hozzáértő munkáját dicséri. Megemlíthjük, hogy közli a könyv Király Istvánnak Mikszáth Kálmán halálának ötvenedik évfordulóján elmondott emlékbeszédét is.

Pók Lajos

Könyvtári szakirodalom

Soltész Zoltánné

A MAGYARORSZÁGI
KÖNYVDÍSZÍTÉS
A XVI. SZÁZADBAN

Akadémia, 195 old. 90 Ft

A kötet világos szerkezetben, az áttekinthető legalkalmasabb módon, nyomdánként közli mondanivalóját. Három tagolásban először a szöveges ismertetést találjuk azon műhelyek működésének

időrendjében, amelyek könyvdíszszel rendelkeztek ebben a században. Ezt követi az ún. katalógus, amely az egyes nyomdák metszetkészletét rendszerezve írja le. A harmadik részben maguknak a könyvdíszeknek reprodukciói sorakoznak az előbbi két rész sorrendjében.

Az első rész egyes fejezetei egyébként kisebb tanulmányok: a szerző nagy összehasonlító anyag igénybevételével és széleskörű szakirodalom felhasználásával nem csupán ismerteti és leírja az egyes nyomdák könyvdíszait, de új, igen érdekes és fontos megállapításokkal egészíti ki rájuk vonatkozó ismereteinket. Így nem csak beleillesztette korábban publikált részlettanulmányait mostani összefoglaló kötetébe, hanem azokat sok vonatkozásban tovább is fejlesztette. Különösen jelentős a külföldi könyvdíszekkel történt széleskörű összevetés, és ezek hatásának művészettörténeti értékelése.

Az egyes nyomdák könyvdíszkészletét ismertető katalógusrész is logikusan és következetesen tagolódik az alábbi csoportokra: illusztrációk, címlapkeret-keretdísz, nyomdászjegy, címer feljélc-zárdísz és iniciálé. E csoportokban az egyes metszetek rövid leírásán és méretének pontos közlésén kívül szerepel az utalás is, hogy a könyvdísz melyik nyomtatvány, melyik lapján található. Külön értéket jelent, hogy itt tájékoztatást kapunk egyes metszeteknek a különböző nyomdák közötti vándorlásáról is.

A sokoldalúan összeállított mutatók (névmutató, nyomtatványok mutatója, ikonográfiai mutató, címerek mutatója és a táblajegyzék) megkönnyítik az eligazodást az ismertetett három főrészben. Jó lett volna, ha a felhasznált irodalmat is ilyen áttekinthető formában adták volna közre, mert ezzel szemben nem csupán a későbbi hivatkozásokat lehetett volna könnyebben visszakeresni, hanem ez egyben a téma jól összeállított bibliográfiájával is felfért volna.

Borsa Gedeon

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

Országos Széchenyi Könyvtár, 410 old.

Most jelent meg az Országos Széchenyi Könyvtár harmadik ízlésesen kiállított, tekintélyes terjedelmű Évkönyve. Mindenkiné, aki érdeklődéssel kíséri a magyar könyvtárügy s azon belül nemzeti könyvtárunk aktuális problémáit, örömet okoz egy ilyen, a nagy tudományos nyilvánosság elé bocsátott éves beszámoló. S ugyanígy: a magyar könyvek és könyvtárak történetével foglalkozó kutatók számára szép eredmények-

ról adnak számot e kötet történeti jellegű tanulmányai is. A testes Évkönyv négy fejezetre oszlik. Elsőként „A könyvtár életéből” kapunk képeket. Az Országos Széchényi Könyvtár 1959. évi, közel négy ívnyi *beszámolójának* nyomtatásban való megjelentetése *széleskörű* olvasóközönség előtt vázolja életszerűen a könyvtár sokrétű feladatkörét s ugyanakkor jó forrásanyagot biztosít a jövő könyvtártörténései számára is. A könyvtár *dolgozóinak munkásságáról* készített bibliográfiai összeállítás kitűnően mutatja, hogy a nagy könyvtár tudományos dolgozóinak tevékenységében egészségesen és elválaszthatatlanul fonódnak össze a könyvtártudományi és a legszélesebben értelmezett szaktudományos tevékenység szálai. A továbbiakban az Országos Széchényi Könyvtár szélesedő nemzetközi kapcsolatai felől értesülünk két éves távlatra visszatekintően, majd az oktatási osztály éves munkájáról kapunk tájékoztatást.

„A könyvtári munka módszertani kérdéseiről” öt szerző tollából olvashatunk. Lázár Péter és Barta Gábor a szabványosítás nemzeti és nemzetközi kooperációjának kérdéseit tárgyalják; Tombor Tibor a fényszedési eljárások fejlődésével, Orosz Gábor pedig a gépi adatfeldolgozás egyik szakterületéről nyújt a nem-szakember számára is igen hasznos áttekintést. Louis Braille születésének 150. évfordulója nyújtott alkalmat Nagydiósi Gézánnának, hogy a vakok és a könyv viszonyának történeti kérdéseit megvilágítsa. Végül Keresztúry Dezső — mint főrendező — „A magyar könyv tizenöt éve” címmel rendezett, nagy közönségsikert elkönyvelt kiállításról ad számot. — E fejezetben csupán a kifejezetten *könyvtári gyakorlatl* foglalkozó témákat hiányoltuk.

A harmadik fejezet az Országos Széchényi Könyvtár különgyűjteményeiben — elsősorban a kéziratárban és a régi és ritka nyomtatványok tárában — folyó feltáró munka eredményeit ismerteti. Csapodiné Gárdonyi Klára Mátyás király könyvtárának scriptorairól nyújt betűrendes — rengeteg előtanulmányon alapuló — jegyzéket. Fazakas József igen pontos RMK-kiegészítéseit örömmel látjuk. Soltész Zoltánné a régi könyvekkel kapcsolatos tudományos aprómunka érdekes területéről, a szemlél-

tető fametszetek alapján történő meghatározásról árul el műhelytitkokat. Berlász Jenő Istvánffy Miklós könyvtárának fennmaradt emlékeit kutatva a könyvtártörténeten messze túlmutató igen értékes eredményekkel gazdagítja tudománytörténetünket is. Terbe Lajos — az előző Évkönyvben megjelent tanulmányát folytatva — a Szovjetunió területén 1917—1921 közt megjelent magyar lapok bibliográfiáját nyújtja. Markovits Györgyi — módszerei szempontból figyelemreméltó kezdeményezéssel — az Országos Széchényi Könyvtár 1945 előtti növedéki naplói alapján elemzi a könyvtár „Zárt anyag” gyűjteményét kimutatva, hogy a haladó gondolat ellen könyvtári vonalon is mily éles volt a küzdelem a Horthy-korszak éveiben.

Az Évkönyv utolsó fejezete könyvtár- és művelődéstörténeti tanulmányokat nyújt. Borsa Gedeon két, az Országos Levéltár középkori gyűjteményében található, eddig még nem ismertett Paraudi-féle búcsúlevelet ismertet. Kókay György a jozefinizmus utolsó éveibe vezet az olvasót, amikor a nyilvánosság előtt is meg lehetett pendíteni a jobbágy-ságra is kiterjedő széleskörű népművelés eszméit. Hernády Ferenc a pécsi Egyetemi Könyvtár Klimó-féle nyilvánosítási és használati tábláiról értekezve mutat rá azok feltehetően olasz eredetére. Kostyál István, Kármán József Festetics Györgyhöz intézett autográf levele alapján hitelesen bizonyítja, hogy az Uránia szerkesztője Kármán volt. Busa Margit a 200 éves Kazinczy-évforduló alkalmából részletesen ismerteti Kazinczy műveinek kiadástörténetét. Dezsényi Béla a Kossuth-kérdés egy eddig elhanyagoltabb területét, emigrációbeli publicisztikai tevékenységét vizsgálja; külön értékeli az „Iratok” e téren kiemelkedő szerepét és Kossuth sajtóharcát a kiegyezés ellen.

Összefoglalóan: az Országos Széchényi Könyvtár 1959. évi Évkönyve itthon és külföldön egyaránt megérdemli az elismerést tudományos színvonaláért, szép kiállításáért, jó idegennyelvű kivonataiért. Egyedüli kifogásként az aktuális könyvtári gyakorlatl foglalkozó dolgozatok hiányát említhetjük meg.

Tóth András

AZ IDEGEN NEVEK ÉS CÍMEK KIEJTÉSE

Suetonius	= Szvetoniusz
Caesarok	= Cézárok
Prosper Merimée	= Proszper Merimé
Colomba	= Kolomba
Gabrielle Gildas-Andriewski	= Gabriell Zsildasz-Andrievszki

ESEMÉNYNAPTÁR

VÉRTESEI ARNOLD ÍRÓ ÉS SZERKESZTŐ 1911. AUGUSZTUS 2-ÁN HALT MEG. (50 ÉVE)

Vértési Arnold: A tengeri rák. Vál. elbeszélések. 1858—1910. Szépirodalmi kvk., 1960. 427 old. Császár Elemér: — — (1836—1911). (Klny. a Kisfaludy Társ. Evlappjai-ból).

BABITS MIHÁLY 1941. AUGUSZTUS 5-ÉN HALT MEG. (20 ÉVE)

Babits Mihály Összegyűjtött munkái. Athenaeum (1940) 1—10 k., —: A gölyakalifa — Kárttyavár. Európa, 1957. 403 old., —: Az európai irodalom története. Európa — Szépirod. Kvk., 1957. 554 old., —: Az ezüstkör. Athenaeum, 1940. 350 old., —: Halálfiái. Athenaeum, (1940?) 1—2. k., —: Írás és olvasás. Athenaeum, 1938. 389 old., —: Írók a két háború közt. Nyugat (1941) 288 old., —: Jónás könyve (Révai, 1947) (35) old. (Facs. kiadás), —: Keresztül kasul életemen. Hungária ny., 1939. 200 old., —: Levelek Irisz koszorújából. Nyugat, 1909. 94 old., —: A második ének. Nyugat, 1942. 103 old., —: Timár Virgil fia. — Kárttyavár. Athenaeum (1940) 368 old., —: Összes versei. Athenaeum (1942) 378 old., —: Összes novellái. Athenaeum (1940?) 400 old., —: Összes művei. Franklin (1945?) (1. k.), — A Holnap. Antológia. Nagyvárad, 1908. 191 old., —: Válogatott versei. Móra Ferenc Kvk., 1957. 274 old., (A magyar költészet gyöngyszeméi).

Dante: Isteni színjáték. Ford. —. Európa, 1957. XLIV, 499 old. (A világirod. klasszikusai), —: Drámafordítások. Európa — Szépirodalmi Kvk., 1958. 331 old., Amor Sanctus, Ford. —. Officina, 1948. 246 old.

— Emlékkönyv. Szerk. Illyés Gyula. Nyugat (1941) 311 old. — Juhász — Kosztolányi Levelezése. Akad. Kiadó — MTA Irodalomtörténeti Intézet, 1959. 347 old. Kárpáti Aurél: — életműve. Athenaeum, 1941. 72 old.

RABINDRANATH TAGORE 1941. AUGUSZTUS 6-ÁN HALT MEG. (20 ÉVE)

Bibliográfiát lásd 1961. 3. számunkban, a 170. oldalon.

RIEDL FRIGYES IRODALOMTÖRTÉNÉSZ 1921. AUGUSZTUS 7-ÉN HALT MEG. (40 ÉVE)

Riedl Frigyes: Arany János. Gondolat, 1957. XVI., 355 old., —: Kölcsey Ferenc. Egyet. ny., 1938. 137 old. (Magyar irodalmi ritkaságok, 42), —: Kuruc balladák. (Klny., —: Madách. Egyet. ny., 1933. 128 old. (Magyar irod. ritk. 26), —: A magyar dráma története. 1—4. Egyet. ny., 1929. (Magyar irod. ritk. 43), —: Mikszáth Kálmán. Egyet. ny., 1940. 118 old. (Magyar irod. ritkaságok, 47), —: Péterfy Jenő. Franklin, 1909. 84 old., —: Petőfi Sándor. Franklin, 1923. 236 old.

Gyenes István: —. Bp. 1937. 87 old.

ALEXANDR BLOK OROSZ KÖLTŐ 1921. AUGUSZTUS 7-ÉN HALT MEG. (40 ÉVE)

Alexandr Blok: Válogatott versek. Ford. Lator László. Európa, 1959. 153 old.

H. G. WELLS ANGOL ÍRÓ, TÖRTÉNÉSZ, 1946 AUGUSZTUS 14-ÉN HALT MEG (15 ÉVE).

H. G. Wells: Emberek a holdban. Ford. Mikos Lajos. Neptun, 1957. 261 old. (Neptun kvek, 2), — —: A bűvös bolt. Ford. Gőrgye Gábor — Ruzitska Mária. Európa, 1959. 385 old., Lenin. Henri Barbusse, — —, stb. írásai. Magyar Helikon, 1959. 149 old., — —: A láthatatlan ember. Ford. Berend Miklósné. Gondolat, 1957. 214 old.

Karinthy Frigyes — Szinnai Tivadar: Az ezerarcú író. Pantheon (1927) 62 old.

BERTOLT BRECHT NÉMET ÍRÓ, KÖLTŐ, DRÁMAÍRÓ 1956. AUGUSZTUS 14-ÉN HÜNYT EL. (5 ÉVE)

Bertolt Brecht: Állítások meg Arturo Uti. Ford. Hajnal Gábor. Európa, 1960. 119 old. (Világirod. kiskvtár.), —: Carrar asszony puskái. Dráma 1 felv. Ford. Fónagy István. Népszava, 1956. 60 old. (Színháztört. kvtára, 126), —: Galilei élete. Ford. Ungvári Tamás. Európa, 1958. 123 old. (Világirod. kiskvtár.), —: Háromgarasos regény. Ford. Faludy György. Európa, 1957. 380 old., —: Jó embert keresünk. Színpadi játékok. Ford. Nemes Nagy Ágnes. Európa, 1957. 127 old. (Világirod. kiskvtár.), —: Kalendárium. Ford. Fónagy István. Magyar Helikon, 1958. 196 old., —: Kurázi mama és gyermekkel. Ford. Nemes Nagy Ágnes. Európa, 1958. 95 old.

Walkó György: —. Gondolat, 1959. 135 old. (Irod. tört. kiskvtár, 2)

AUGUSZTUS 15. A KOREAI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG NEMZETI ÜNNEPE.

FEDERICO GARCIA LORCA SPANYOL KÖLTŐT, A FRANCO-FASIZMUS MERTÍRJÁT 1936 AUGUSZTUS 19-ÉN ÖLTÉK MEG (25 ÉVE).

Federico Garcia Lorca: Cigány románcok. Ford. András László. Bp. 1947. 63 old., — —: A csodálatos vargáné. Ford. Benyhe János. — András László. Bohózat 2 felv. Gondolat, 1959. 56 old. (Játékszín, 12), — —: Három színmű. Ford. András László. Európa, 1958. 91 old. (Világirod. kiskvtár.), — —: Klasszikus külföldi egyfelvonásosok. Táncsics, 1960. 186 old. (Irod. Színpad. Műsorfüz. 5). — —: Toreádorsírató. vál. költ. és színművek. Ford. András László — Benyhe János stb. Európa, 1957. 486 old. — —: Válogatott írásai. Ford. András László. Gondolat, 1959. VII. 191 old. (Auróra, 11), — —: Várnász. Trag. 3 felv. Ford. Illyés Gyula. Európa, 1957. 71 old. (Világirod. kiskvtár.).

AUGUSZTUS 20. ALKOTMÁNYUNK ÜNNEPE.

SALVATORE QUASIMODO NOBEL-DÍJAS OLASZ KÖLTŐ, A BÉKE-VILÁGTANÁCS TAGJA AUGUSZTUS 20-ÁN LESZ 60 ÉVES.

Salvatore Quasimodo: Hazatérés. Vál. költemények. Ford. Képes Géza. Európa, 1960. 135 old.

AUGUSZTUS 23. A ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG NEMZETI ÜNNEPE.

THEODORE DREISER ÉSZAK-AMERIKAI ÍRÓ 1871. AUGUSZTUS 27-ÉN SZÜLETETT. (90 ÉVE)

Theodore Dreiser: Amerikai tragédia. Ford. Németh Andor. UMK, 1956. 926 old., —: A csapda. Ford. Faragó Borbála. UMK, 1956. 97 old.

H Í R E K

AZ ÜZEMI KÖNYVTÁRAK KÖZÜL IS egyre többen készítik el az állományukat feltáró nyomtatott füzetekatalógust — az olvasók nagy örömeire. Az Alföldi Nyomda Könyvtára igen tetszetős kiállításban bocsájtotta olvasói rendelkezésére füzetekatalógusát. Az Ózdi Kohászati Művek már 3 füzetet adott ki, amelyben szakok szerint csoportosítva tárja fel állományát. A 2 Ft-ért megvásárolható füzeteiket nagy érdeklődéssel fogadták az olvasók.

Az említett két üzemi könyvtárban a könyvtárosok munkája is könnyebb lett, mert egyre nagyobb azoknak az olvasóknak a száma, akik előre összeállított listával jönnek a könyvtárba kölcsönözni. (G. Zs.)

A „SZOCIALISTA BRIGÁD” CÍMERT VERSENYZŐ brigádtagok számára a Magyaróvári Timföld és Műkorundgyár és a magyaróvári MOFEM szakszervezeti bizottsága egy kis könyvecskét rendszeresített, melynek segítségével a vállalások teljesítését — a termelési felajánlások kivételével — ellenőrizni tudják. A politikai, szakmai oktatásban való részvétel, az ismeretterjesztő előadások látogatásának rovata mellett helyet kapott az olvasott könyvek bejegyzésére szolgáló rovat is. A könyvtárosnak kell igazolnia, hogy a brigádtag valóban olvasta-e a bejegyzett művet, amelyről rövid beszélgetés során győződik meg. A két üzemben a könyvtári látogatók számának növekedését várják ettől a rendszertől. (G. Zs.)

IRODALMI PÁLYAZATOT hirdet Kaposváron a pártbizottság és a városi tanács az 1919-ben mártírhalált halt Latinka Sándor emlékére. A pályázat műfajai: vers, elbeszélés, regény, színdarab, zenemű, képzőművészeti és népművészeti alkotás. Témájukat a Tanácsköztársaság, a felszabadulás, vagy mai életünk köréből kell választaniuk. Minden műfajban három díjat osztanak ki, összegük műfajonként különböző, általában 4000 és 400 Ft között változik. Határideje 1961. október 31.

500 ÚJ GYERMEKOLVASÓ iratkozott be egy hónap alatt az újonnan megnyílt Sallai Imre utcai 2. sz. önálló Szabó Ervin gyermekkönyvtárba. (SZ. E. K.)

A GÖDÖLLŐI AGRÁRTUDOMÁNYI EGYTEM központi kari és tanszéki könyvtárai a múlt évben állományellenőrzést tartottak. A könyvtárak összállománya — nagymennyiségű főlépéldány leválasztása után — 1960. december 31-én 185 207 könyvtári egység volt.

A revízió befejezésével folytatódik a régibb anyag rekatalogizálása. Ha a feltárás során „rejtett”-hungaricum (olyan külföldön megjelent mű, melynek címléírásából magyar vonatkozása nem derül ki) kerül a könyvtárosok kezébe, a címléírás végén Hung. rövidítéssel hívják fel a kutatók figyelmét erre a körülményre.

A Földművelődésügyi Minisztérium elrendelte, hogy az irányítása alá tartozó agrár felsőoktatási intézmények hallgatói könyvtárismereti és bibliográfiai oktatásban vegyenek részt. A IV. és V. éves hallgatók (több csoportban) nagy érdeklődéssel hallgatták az előadásokat, amelyek a hallgatók által feltett kérdések nagy száma miatt a tervezett időnél tovább tartottak. Az előadásokon elhangzottak elmélyítése céljából a Központi Könyvtár kiállítását is rendezett, amelyet Dr. Magyarai And-

rás rektor nyitott meg február 8-án. (A kiállításról lapunk előző számában számoltunk be.)

A FŐVÁROS LEGKORSZERŰBB GYERMEK-KÖNYVTÁRÁT, az 1. sz. önálló Szabó Ervin gyermekkönyvtárat, június 3-án nyitották meg. Ezzel egyidejűleg megszűnt a közelben levő 10. sz. (VI., Népköztársaság útja 52. sz.) Szabó Ervin Könyvtár gyermekrészlege, melynek könyvanyaga és kis olvasói az új könyvtárban kaptak helyet. A megszűnő gyermekrészleg helyén felnőtt olvasóterem létesül. Ezzel a terület lakosságának egyik régi kívánsága teljesül. (SZ. E. K.)

SZABÓ ERVIN KÖLCSÖNZŐÁLLOMÁS létesült a XX. kerületi (Pesterzsébet) Erkel művelődési otthonban a kerületi tanács anyagi segítségével. A XX. kerületi 27. sz. könyvtárhoz tartozó állomás megkezdte működését, és a művelődési otthon látogatóin kívül a terület lakosságának is kölcsönöz könyvet. (SZ. E. K.)

A KERÜLETI KÖNYVTÁROSOK MUNKA-IDEJÉNEK felhasználásáról elemzést készít a Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárak osztálya. Az egyes munkafázisokra fordított időt méri, és összehasonlíttja a rendelkezésre álló munkaerők számával. Az adatgyűjtés remélhetőleg pontos képet fog adni, s lehetővé teszi a valóságnak megfelelő könyvtári mérőszámok kialakítását, mely által a könyvtárosok munkája szervezetté, kiegyensúlyozottá válik. (SZ. E. K.)

AZ 1881. EVI JÓZSEF ATTILA DÍJ I. fokozatával Kis Ferenc (Ami megőríz), Tatay Sándort (Puskák és galambok) és Vas Istvánt (Rapszódia egy őszi kertben);

a II. fokozattal Oravecz Paulát (Faforgácsok), Dékány Andrást (ismeretterjesztő ifjúsági művek) és Takács Imrét (A csillagok árulása);

a III. fokozattal pedig Kiss Lajost (Élet és esztétika) tüntették ki.

ÚJ KÖNYVTÁRI SZAKFOLYÓIRAT

Megjelent Az Orvosi Könyvtáros, az Országos Orvostudományi Könyvtár Szervezési és Módszertani Csoportjának időszaki kiadványa. Az Orvosi Könyvtáros a hálózatában folyó munka jellegének megfelelően egyelőre az alapvető könyvtári ismeretek, problémák tárgyalására fekteti a hangsúlyt. Cikkjeiben ismerteti az egyes könyvtárak működését, a könyvtári munka részterületeit, a könyvtári munka kérdései c. rovatban gyakorlati útmutatást ad az elegendő munkamódszerek kialakításához, a Szemle rovat pedig az orvosi könyvtárosokat érdeklődő legújabb szakirodalmi termékekről tájékoztat.

Az Orvosi Könyvtáros negyedévenként jelenik meg, sokszorosított formában, előfizetési ára egy évre 40 Ft. Megrendelhető az Országos Orvostudományi Könyvtárnál, Bp. VII., Szentkirályi u. 21. sz.

ÚJ KÖNYVTÁR KEZDTE meg működését április 30-án a XIV. kerületi új lakótelepen (Lumumba u. 1–3.). A 43. sz. Szabó Ervin Könyvtárnak szépen berendezett felnőtt és gyermekrészlege van. A könyvtár megnyitását a Kerepesi úti lakótelep lakossága osztatlan örömmel fogadta. Ezt a beiratkozók nagy száma is bizonyítja. (SZ. E. K.)

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

- ШЕБЕШТЬЕН Гейза:** Журналу венгерских библиотечарей — A Könyvtáros десять лет;
- ШАЛЛАЙ Иштван:** Планирование количества читателей в массовых библиотеках;
- ПАЛДЫ Роберт:** Образованность библиотекаря;
- ИСЛАИ Золтан:** Новый способ составления Венгерской национальной библиографии;
- Дискуссия о директивах второго пятилетнего плана по библиотечному делу Венгрии;
- СЕНТМИХАЙИ Янош:** Актуальные проблемы рекомендательной библиографии (2.);
- КИШШ Ене:** Развитие техники и заводские библиотеки;
- БАЛАЖ Шандор:** Литературой в помощь бригадам, борющимся за звание «Бригада социалистического труда» ;
- ПАПП Аттіла:** Летняя работа с молодежью в библиотеках;
- Дискуссия о развитии самостоятельных сельских библиотек;
- ШИМОН Ласло:** О рекомендации антиклерикальной и научноатеистической литературы.

FROM THE CONTENTS

- Géza Sebestyén:** „A Könyvtáros” („The Librarian”) was Founded Ten Years Ago;
- István Sallai:** A Scheme for Acquiring New Readers;
- Róbert Páldy:** The Accomplishment of the Librarian;
- Zoltán Iszlai:** New Ways in Producing the Hungarian National Bibliography;
- Discussion on the Leading Principles of the Second Five Years' Plan of Librarianship;
- János Szentmihályi:** Actual Problems of Recommending Bibliographies (2.);
- Jenő Kiss:** Technical Development and the Factory Libraries;
- Discussion on the Independent Village Libraries;
- Sándor Balázs:** Help Given by Special Literature to Workers' Brigades Competing for the Socialist Title;
- Mrs. László Simon:** The Advising of Anticlerical and Atheist Books

AUS DEM INHALT

- Géza Sebestyén:** Zehn Jahre der Zeitschrift „A Könyvtáros” („Der Bibliothekar”);
- István Sallai:** Planung der Leserschaft für die allgemeinbildenden Bibliotheken;
- Robert Páldy:** Der Bildungsgrad des Bibliothekars;
- Zoltán Iszlai:** Neues Verfahren in der Herstellung der Ungarischen Nationalbibliographie;
- Diskussion über die Richtlinien des zweiten Fünfjahresplanes;
- János Szentmihályi:** Aktuelle Probleme der empfehlenden Bibliographien (2.);
- Jenő Kiss:** Die technische Entwicklung und die Betriebsbibliotheken;
- Sándor Balázs:** Die Unterstützung der Arbeitsbrigaden mit Fachliteratur im Kampfe um den Ehrentitel „Sozialistische Arbeitsbrigade”
- Attila Papp:** Sommerliche Beschäftigung der Bibliothekare mit den Jugendlichen;
- Diskussion über die selbständigen Gemeindebibliotheken;
- Frau L. Simon:** Über die Propagierung der antiklerikalen und atheistischen Bücher;

KÖNYVTÁRI SZAKCIKKEINK SZERZŐI

- Balázs Sándor, az Országos Műszaki Könyvtár munkatársa; Gadó György, a Népszabadság archivumának munkatársa; Győre Pálné, az Abonyi Községi Könyvtár könyvtárosa; Iszlai Zoltán, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; Kiss Jenő, a SZOT Kulturális és Agitációs Propaganda osztályának munkatársa; Papp Attila, a Kazincbarcikai Városi Könyvtár vezetője; Páldy Róbert, A Könyvtáros szerkesztője; Remete László, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; Rózsahegyi István, a Szolnok Megyei Könyvtár munkatársa; Sallai István, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; Sebestyén Géza, az Országos Széchényi Könyvtár h. főigazgatója; Simon Lászlóné, a XVI. ker., 32. sz. Szabó Ervin Könyvtár vezetője; Szabó Pálné, a Budapesti Konzervgyár könyvtárosa; Szekeres Pál, ny. minisztériumi osztályvezető; Szentmihályi János, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; Szita Ferenc, a Kaposvári Megyei Könyvtár h. vezetője.

Horváth Géza, a XIV. kerületi tanács elnöke megnyitja a Kerepesi úti lakótelepen létesített 43. sz. Szabó Ervin kerületi könyvtárat.

Kölcsönzés a Kerepesi úti 43. sz. új Szabó Ervin Könyvtárban